

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

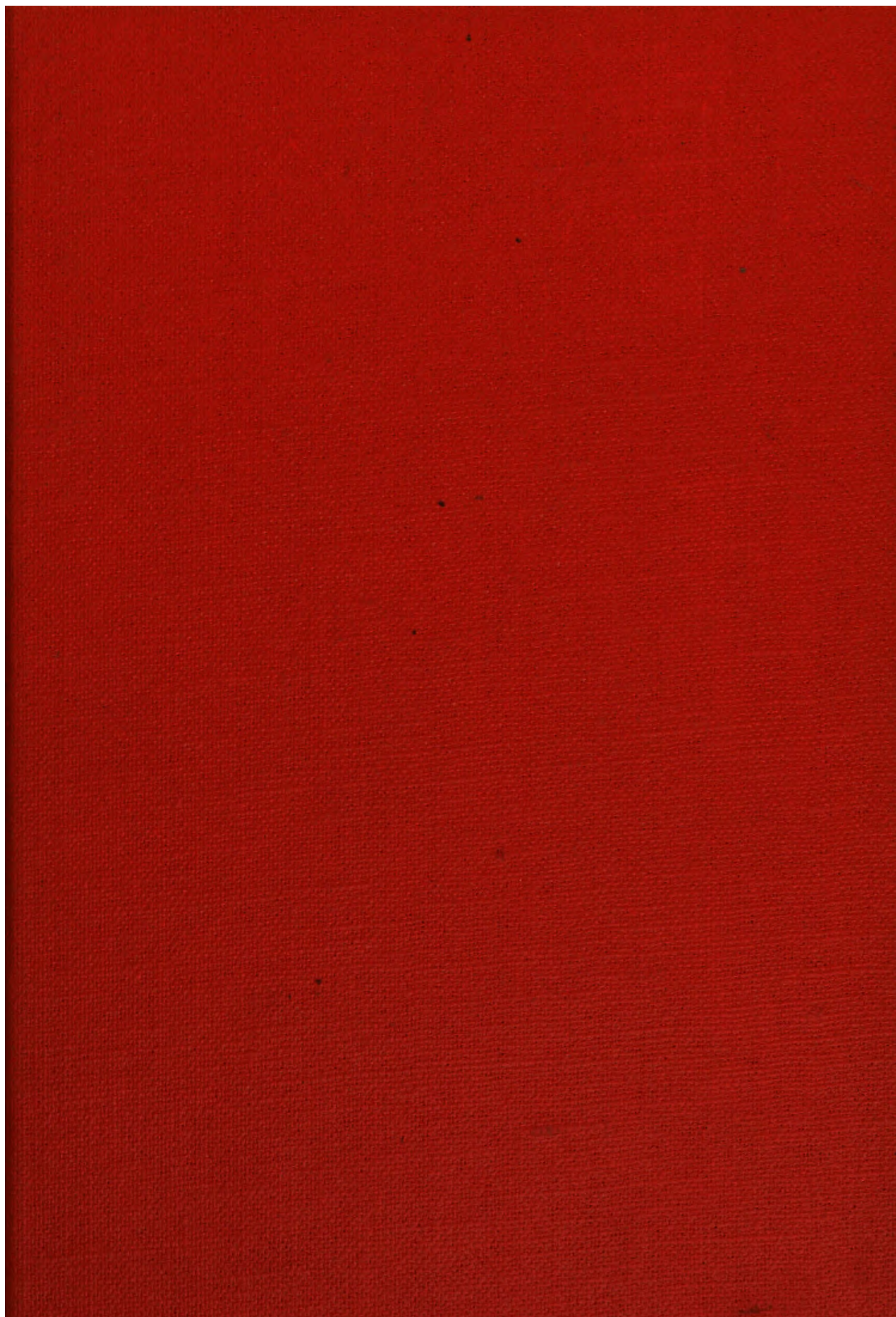
This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries
and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-
ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

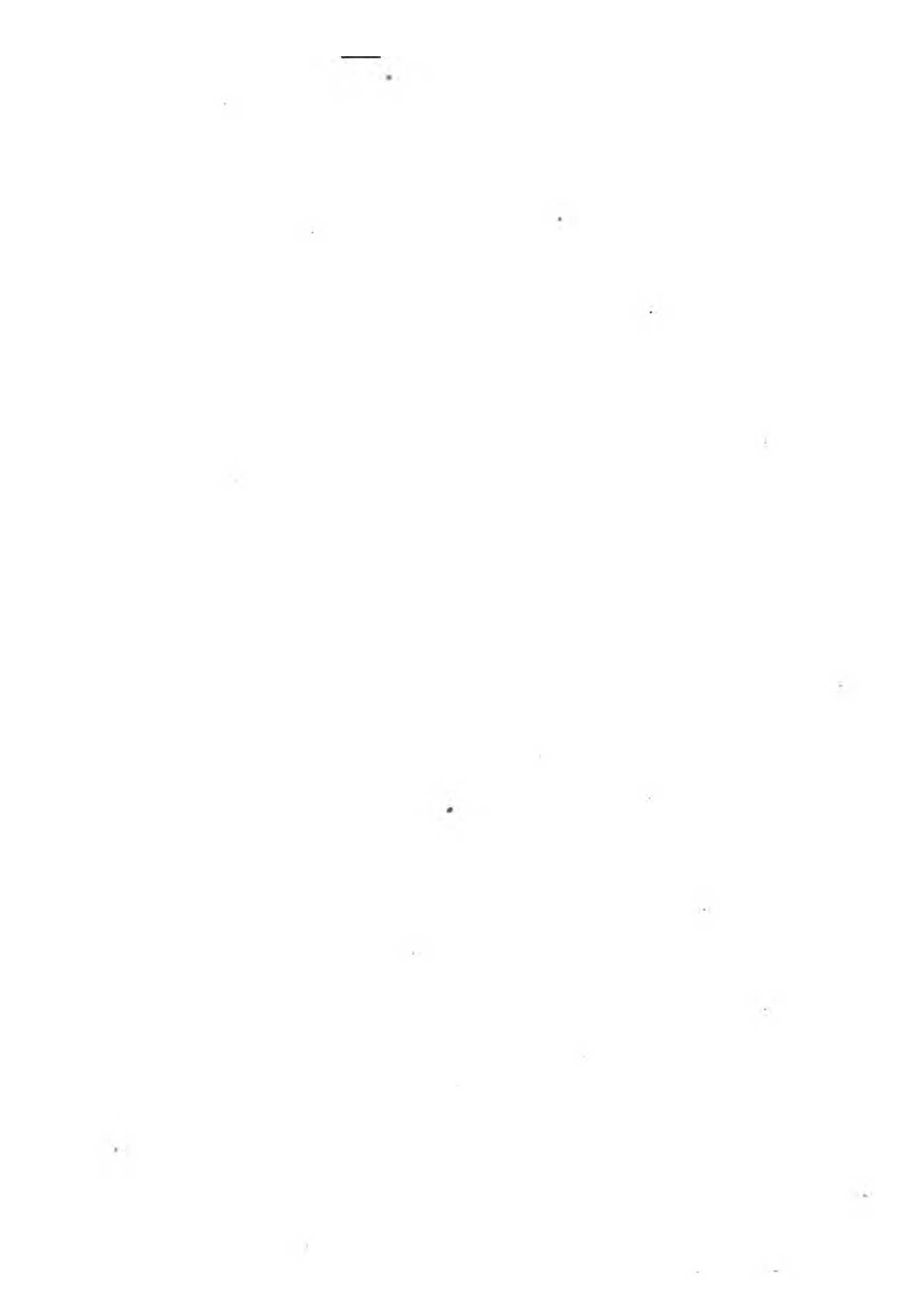

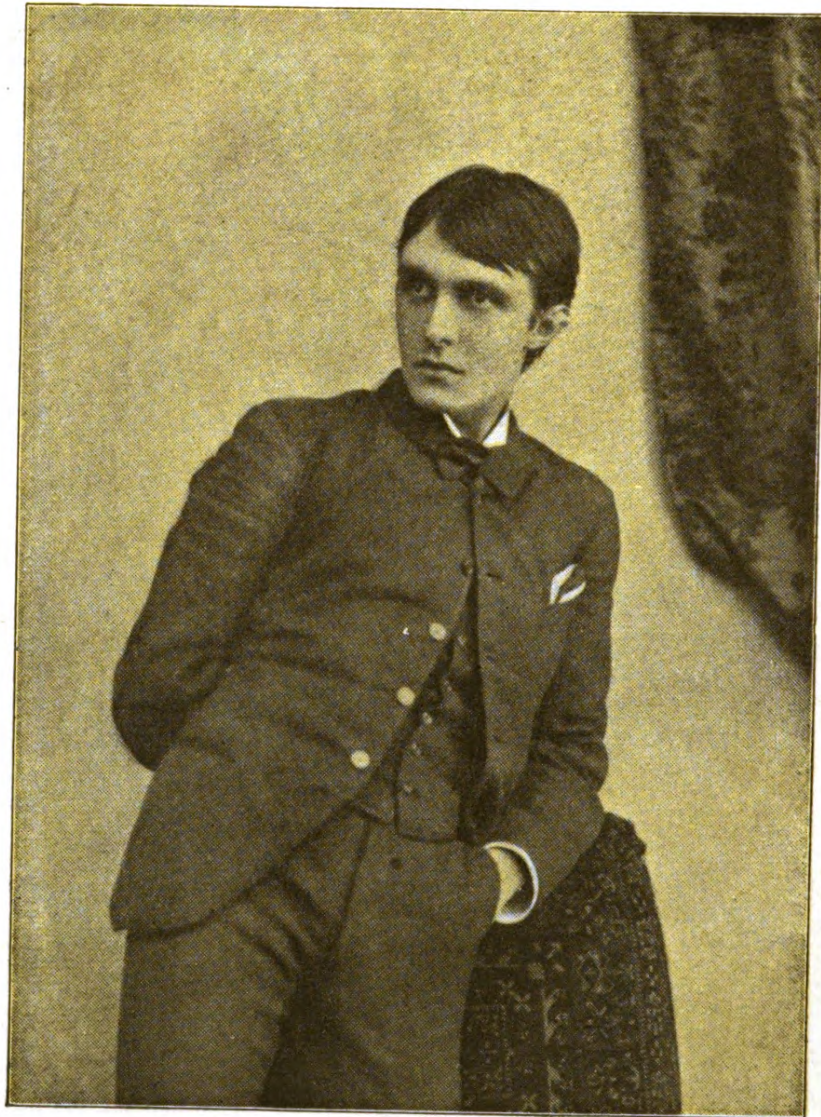

DAN 60 LANG

1

HERMAN BANGS
V A N D R E A A R

HERMAN BANG

1884

HERMAN BANGS VANDREAR

FORTALT I BREVE
TIL PETER NANSEN

MED EN INDLEDNING AF
PETER NANSEN
UDGIVET AF
LAURITZ NIELSEN

K Ø B E N H A V N 1 9 1 8

H E N R I K K O P P E L S F O R L A G

KØBENHAVN - GRÆBES BOGTRYKKERI

INDLEDNING

I Maj 1917 skrev jeg følgende Indledning. Jeg var den Gang syg, og jeg var klar over, at en Revision var nødvendig.

Der gik mer end 5 Fjerdingaar med at faa Striden om Ejendomsretten til Brevene afsluttet og ordnet.

Da nu endelig Revisionens Tid var inde, blev jeg saa alvorligt syg, at jeg maatte lade Indledningen gaa, som den var, blot med de Ændringer, min trofaste Medarbejder fandt nødvendige.

Jeg føler det som en dyb Sorg, at jeg ikke har kunnet forme Billedet af min kære Ven Herman Bang saa omhyggeligt og kunstnerisk, som jeg gerne havde villet.

Mariager, 27. Juli 1918.

P. N.

DE 71 Breve, som denne Samling omfatter, er vel knapt en Tiendedel af de Breve, jeg ejer fra Bang — fra vore yngste Dage og til den sidste Hilsen, jeg overhovedet modtog fra ham, et Kort afsendt fra New York den Dag, da han ankom til Amerika paa den store Verdens-Rejse, der blev den sidste af alle hans

urolige Livs mange Rejser, og som endte en Vinterdag 1912 i Utah.

Naar jeg efter Samraad med Underbibliotekar *Lauritz Nielsen* har besluttet mig til istedetfor et Udvalg af alle de mange Hundrede Breve, fordelte over 30 Aar, foreløbig ialfald at nøjes med disse 71 Breve, der gaar fra Slutningen af 1883 til Foraaret 1887, er det, fordi de skildrer saa at sige fra Dag til Dag et af de betydningsfuldeste Afsnit i Bangs Liv — de Aar, der var hans Storm- og Trængsels-Aar, under hvilke han, kæmpende sig gennem alskens Forsøg — som Skuespiller, Foredragsholder, Oplæser, Teaterleder, Verdensjournalist og Digter — snart sejrende, snart dybt nede i Nederlaget, jaget af snart selvforskyldte, snart ganske uforskyldte Ulykker, oftest pint af en Fattigdom, som han udadtil søgte at skjule ved Grandseigneur-Væsen, slidende sit svage, men i en brændende Ærgærrighed hærdede Legeme op i et trods Sygdom og Modgang og Ydmygelser aldrig trættet Arbejde . . . udvikledes og modnedes til et Forfatterskab, der gjorde ham ikke blot til en af Danmarks mest elskede og beundrede Digtere, men ogsaa skaffede ham udenlandsk Berømmelse.

Det var i de Aar, han bl. a. — efter de hektiske Forsøg med Romanen »Fædra« og dens Dramatisering — i trange Landflygtigheds-Dage paa fattige Pensionatsværelser i Prag, fra hvilke han hver d. 1ste i Maaneden risikerede at blive smidt ud, digtede »Ved Vejen«, »De excentriske Noveller«, »En lykkelig Dag« og »Stuk«.

Brevene begynder i Efteraaret 1883, endnu mens Bang var den literære Leder af det sørgeligt berømte Falskmøntner-Forlag Salomon & Riemenschneider, hvor jeg i Oktober havde debuteret, og mens han stadig havde en tilsyneladende stor og indflydelsesrig Stilling ved »Nationaltidende«, som det var hans Ærgærrighed at gøre til den unge moderne Literaturs Organ. Hans Kamp herfor kunde synes forholdsvis let, saalænge den moderne Literatur ellers i Kjøbenhavn, bortset fra den lille, lidt snobbet oversete »Dagsavis«, kun havde som Tilflugt det af næsten ingen læste »Morgenblad«, som Brødrene Brandes under den politisk-literære Alliance med Chr. Berg havde valgt som Organ, og saalænge den politiske Interesse blandt de Unge endnu ikke var vakt, fordi den Bergske Politik syntes dem en ren Bondepolitik. Tilmed støttedes Bang af Familjen Ferslew, ikke

mindst den kloge myndige gamle Frue, der beundrede Bang og ofrede ham en næsten moderlig Kærlighed, samtidig med at Bladets indflydelsesrige Redaktionssekretær Emil Bjerring nærrede virkeligt Venskab for ham.

Men det Salomon-Riemenschneider'ske Krak gavnede selvfølgelig ikke Bangs Position. Han havde endnu Efteraaret 83 haft Indflydelse nok til at skaffe mig, trods den Forargelse, min Debut vakte, Adgang til Bladet: *dog* til at begynde med skulde mine Artikler trykkes under forskellige Pseudonymer. Ikke mindst Fortjeneste havde Bang af at aabne »Nationaltidende« for det unge Sveriges Digtere. Med det Storsyn, som Bang havde forud for næsten alle Kolleger, indsaa han, at skulde Skandinavismens brudte Traade atter bindes, var det nu Sverige, Danmark maatte søge Føling med. Gennem de store norske Digteres literære og forretningsmæssige Forbindelse med Danmark var den Side af Sagen i Orden. Derimod kendte Danmark og Sverige saare lidt til hinanden. Bang knyttede venskabelig og literær Forbindelse med det unge Sverige — en Opgave, som senere Edv. Brandes som literær Leder af »Politiken« fortsatte —, og saavel »Nationaltidende« som

det Riemenschneider'ske Ugeblad »Vor Tid« havde Bidrag af baade Strindberg, Geijerstam og Levertin og Finnerne Tavaststjerna og Neiglick m. fl.

Private Forhold svækkede imidlertid, samtidig med det »Bang«ske Forlags Sammenbrud, hans fra mange Sider ildesete Indflydelse ved Bladet.

Og skønt Forholdet officielt først løstes, efterat vi Unge, der havde fulgt Bangs Fane, med Ungdommens naturlige Egoisme havde sluttet os til »Politiken«, der ikke blot literært, men ogsaa politisk drog os, var Bangs Stilling ved »Nationaltidende« uholdbar.

Han stod efter »Politiken«s Start som en Fører uden Tropper. En ganske særlig Smerte beredte min Overgang til »Politiken« ham. Det vidner om hans Højsind og oprigtige Venskab, at han tog mit »Forræderi« uden Vrede. Og hans Trofasthed viste sig siden, da han under en lidt komisk og ganske kortvarig Revolution, som for 8—14 Dage skilte »Politiken« ved dens væsentligste Medarbejdere, afslog Hørups Tilbud om at rykke ind som Bladets literære Leder. Bang havde sørget dybt over min Bortgang fra »Nationaltidende« — hvilket betød

Ungdommens Faneflugt fra Bladet —, han vilde dog aldrig gaa med til noget Foretagende, som kunde skade mine Interesser.

Fra det Øjeblik, hvor det Riemenschneider'ske Forlag var faldet i Grus, og hvor Bang mærkede, at Grunden ved »Nationaltidende« vaklede under ham, begyndte han sine »Vandreaar«.

Ikke mindst Sorg voldte mit stedse nærere Forhold til Edv. Brandes ham. Disse to saa vidt forskellige Naturer samtidig drog og frastødte hinanden. De *vilde* paa en vis Maade det samme. De vilde begge samle Ungdommen og lede den. De kappedes som Dramaturger og Kritikere. De vilde herske, organisere, styre. Men Kampen var ulige. Thi ikke blot var Brandes *Medejer* af det nye Blad »Politiken« og havde som saadan langt friere Hænder, mens Bangs Planer altid krydsedes og modarbejdedes af Hovedstaben af »Nationaltidende«s konservative Ledelse. Men dertil kom, at Brandes stod som den maskulint selvsikre Fører, mens Bang ofte hæmmedes af sin feminine Trang til Klynk og Klage. Og *politisk* havde han intet at byde, politisk var han ganske uden Indflydelse. Mens Edv. Brandes her ved sin Side havde den nye københavnske Ungdoms forguede Fører, Hørup.

Det, Bang satte op herimod, var hans ungdommelige, ofte virkeligt storsynede Blik paa Verdenspolitik. Men hvad betød den Gang den store Verdenspolitik for en Ungdom, der syntes, at den indre danske politiske Kamp var usigeligt interessantere, ialfald saa langt mere nærliggende?

Af Bangs Breve vil man se, hvordan han Gang paa Gang vender tilbage til dette: »I laver et Blad, hvis Syn ikke gaar længere end til Valby Bakke. Mens de største Begivenheder forberedes i Evropa, slaas I om noget saa smaat som Estrup eller Hørup.«

Allerede i det første af Brevene ser man, at Bang, som dengang ikke kunde vide, at »Politiken« om et lille Aar vilde være et Faktum med to saa stærke og dragende Førere som Edv. Brandes og Hørup, var forberedt paa, at hans Tid ved »Nationaltidende« var ude. Han haabede paa, at jeg ved forsigtig og snild Optræden skulde kunne rykke ind og fortsætte hans Gerning.

Og da han mærkede Jorden brænde under sig, brød han resolut op. Hans første Ungdomsdrøm — at blive Skuespiller — skulde realiseres, og han drog i Sommeren 1884, efter

en første Alliance med Edv. Brandes, ud paa en Tournée med Brandes' »En Forlovelse« og min lille Enakter »Kammerater«. Troupen var meget net sammensat: Cetti og Frk. Camilla Lerche som Forældrene og Fru Secher som Datteren i »En Forlovelse« — Roller, som de senere paa Dagmar-teatret spillede med megen Honnør, han selv i den mandlige Hovedrolle Conrad. »Kammerater« spilledes af Hr. Johannes Marer og Fru Secher, der havde »kreeret« de to Roller ved en Velgørenhedsforestilling for Fru Riemenschneider, som Bang i Begyndelsen af 1884 havde foranstaltet paa Folke-teatret.

Det var ved den Lejlighed, Ernst Bojesen lavede de berømte parfumerede Programmer, der, efterhaanden som de blev tørre, fyldte Parkettet med den ulideligste Stank af Mandelsæbe.

Min Stilling den Gang som i de paafølgende Aar var ikke helt let. Baade Bang og jeg var ganske unge, men han dog ialfald 4 Aar ældre end jeg — han 26—27, jeg 22—23. Jeg beundrede ham, jeg anede hans Geni som Digter. Men jeg stod, oprigtig talt, meget tvivlende overfor hans Experimenter som Skuespiller, og

min nøgterne Hjerne havde vanskeligt ved at følge ham i hans fantastiske Storhedsdrømme. Jeg vilde, ogsaa for min egen Skyld, saa gerne bringe ham og Edv. Brandes sammen. Men jeg mærkede ustandseligt, hvor vanskeligt det var at etablere noget varigt og ægte Venskabsforhold mellem disse to paa Forhaand overfor hinanden mistænksomme Naturer.

Prøverne paa »En Forlovelse« fandt, saavidt jeg husker, Sted paa Hofteatret, og Brandes overværede sikkert ialfald et Par af dem. I Virkeligheden fandt Brandes vist, at der var betydeligt Talent i Bangs Udførelse. Men han, som jeg, havde jo alligevel vore Betænkeligheder overfor, hvordan et Provinspublikum vilde modtage Bangs i altfor snævert Kostyme og med altfor megen træt Blasérthed udstyrede Elsker.

Straks i Aalborg begyndte Raseriet og Forhaanelserne. Og det hjalp kun lidt, at det lillebitte Randers Teater, der derpaa hjemsøgte, var omtrent fuldt. De aalborgske Kritiker løb forud, og Spille-Indtægterne sank til et Minimum. Nu maa man jo ogsaa, naar man vil være ærlig, tilstaa, at helt heldigt var Programmet ikke valgt. Brandes var just ikke yndet;

Bang som Skuespiller maatte forekomme et Provinspublikum et barokt Fænomen, de assisterende Kræfter var flinke, men ikke særligt stimulerende (med Undtagelse maaske af den smukke Fru Secher, men selvfølgelig vilde man hellere have haft hende i Paraderoller som »Kameliadamen« eller »Lad os skilles«), og mit lille Stykke kunde jo ikke gøre stort hverken fra eller til.

Bang har i »Ti Aar« med burlesk Selvironi skildret Tournéens Opløsning. De Assisterende gjorde Strejke, selv den skikkelige Frk. Lerche, der satte stor Pris paa Bang, erklærede, at en saadan Skandale vilde hun ikke være med til. Og som en slagen Napoleon opgav Bang Ævret. Et sidste Forsøg paa at faa en Forestilling arrangeret i Nærheden af Kjøbenhavn — Roskilde eller Helsingør — blev forpurret ved Bjerings og andre faderlige Venners Raad. Og i dyb Fortvivlelse flygtede Bang til Sverige. Slaget var tabt og Pungen læns.

Men længe varede det ikke, før Bangs ukuelige Spænstighed indskød ham nye Planer og Forhaabninger.

Efter et kort Ophold i Ramlösa, hvor han trænede sit Legeme og sit Organ, vendte han

tilbage til Kjøbenhavn og vor Fællesmenage paa Nørregade. Med fornyede Kræfter tog vi begge fat paa Arbejdet ved »Nationaltidende«.

Vi var myreflittige og gjorde gode Forretninger, muntert støttede af Redaktionssekretæren Emil Bjerring. Det maa ikke have været saa lidt, Bang dengang tjente som Journalist, naar jeg betænker, at jeg, forholdsvis ny som jeg var ved Bladet, i disse Sommermaaneder 84 tjente 4 à 500 Kr., hvad jo i de Tider betød adskilligt mere end nu. Men Bang var ogsaa utrolig opfindsom til at gøre vort Medarbejderskab i Penge. Han havde faaet sat igennem, at enhver Petit-Nyhed skulde betales med 1 Kr. Og uden altfor meget Besvær lærte vi hurtigt ved forenede Kræfter at tjene 8—10 Kr. om Dagen ved dette Petit-Vrøvl.

— — Men saa skete det altsaa, at »Politiken« tonede op.

Bladet var blevet forberedt efter Bruddet mellem »det literære Venstre« og »Morgenbladet«, og Edv. Brandes havde straks haft sine Garn ude. Naar jeg nu tænker tilbage paa hine Dage, pines mit Hjærte af en dyb Medlidenhed med Bang. Som en syg Høne løb han paa Stranden og saa sine Kyllinger lokkes

af den nye frie Andedam. Og hvad havde han at byde andet end de større Honorarer, som det gamle rige Blad kunde stille til Raadighed?

Brandes udfoldede alle sine mest indtagende Egenskaber. Det endnu ufødte Blad lokkede med en Frihed for Ungdommen, som vi følte, at vi aldrig kunde opnaa ved »Nationaltidende«. Hvor gerne Bang end vilde, han var dog kun et Redskab i Ferslews Haand, og det var ikke vanskeligt at mærke, at Ferslew mer og mer tog Afstand fra Bang og hans Experimenter — baade maaske af økonomiske Grunde og — ikke mindst — af personlige.

Esmann havde straks ladet sig indfange af Brandes, der i et barokt Lune havde tilbudt ham Stillingen som Redaktionssekretær. Noget saa pudsigt kan man ikke tænke sig som Esmann i en Redaktionssekretærs trættende og ensformige Stilling — en Stilling, der fordrede et taalmodigt stillesiddende Arbejde fra tidlig Eftermiddag til langt ud paa Natten. Esmann, der overhovedet ikke vidste, hvad det betød at have et fast Arbejde. Men det lød jo net straks at blive Redaktionssekretær. Og Esmann har sikkert tænkt sig, at Stillingen vilde blive et

»dolce far niente« med muntre Intermezzoer, naar unge Damer kom og tilbød deres literære Forsøg. Desuden: Esmann havde det undertiden med Trang til Energi-Udfoldelse. Med Trang til at vise baade sin Familje og sine Venner, at han saagu' meget vel kunde bestille ligesaa meget som vi andre. Ogsaa Emil Bonnesen, en Ven af Kredsen, et vittigt Hoved, udmærket begavet, med store Muligheder, men uden Spor af Arbejdsdisciplin, blev engageret som Kunstanmelder. Det lykkedes ham aldrig at blive virkelig Journalist, og efter nogle Aars Forløb, hvori han med elskværdig Gæstfrihed satte sin Mødrene-Arv overstyr hos Neijendam, forsvandt han til Paris og vendte ikke længe efter dødssyg tilbage.

Overfor mig var Brandes elskværdigt diplomatisk. Han havde paa mange forskellige Maader bevidnet mig Sympati; han var altid uhyre rosende overfor mit Arbejde. Og selv om jeg jo nok følte mig nærmere knyttet til Bang, følte jeg mig meget beæret over det Venskab, som jeg mødte hos Edv. Brandes. Han var klog nok til stadig at anerkende Bang — han havde jo, vistnok ikke uden en Smule Bagtanke om at vinde mig, givet sit Samtykke til Bangs

Experiment med en »En Forlovelse-Tournéen« — og han fraraadede mig som klog ældre Ven letsindigt at opgive min trygge Stilling ved »Nationaltidende«. Det vilde være dumt af mig, sagde han, at gaa paa det løse til »Politiken«, der, som nyt Blad, jo ikke kunde byde mig blot tilnærmelsesvist saa gode Betingelser, som jeg havde ved »Nationaltidende«. »Lad os se Tiden an« var hans stadige Omkvæd.

Derfor var jeg ogsaa endnu ved »Nationaltidende«, da »Politiken«s 3 Prøvenumre udkom, og da dets første regulære Nummer 1ste Okt. udkom. Men særligt velforsynet med unge mobile Kræfter var Bladet ikke, og allerede d. 2den Oktober fik jeg et Par Linjer fra Edv. Brandes: »Kom venligst op og konferér med mig. Vi kan nu tilbyde Dem en Stilling ved Bladet«.

Ganske vist var Stillingen kun halvt saa god som den, jeg havde haft ved »Nationaltidende« — saavidt jeg husker, var det 200 Kr. plus noget extra, som dog aldrig blev til ret meget (det højeste, jeg og Cavling naaede til, inden jeg ved Nytaar 1896 forlod Bladet, var 4200 Kr. + 4 Øre pr. Linje).

Imidlertid: det Unge og Nye, det Frie og

Friske fristede mig. Og jeg slog uden Betænkning til. Til min Skam ogsaa uden altfor stor Bekymring for den Sorg og Fortræd, jeg vilde volde Bang.

Næste Dag brændte Kristiansborg.

»Politiken« havde intet i Orden. End ikke Reporter-Kort. Jeg husker, at det kun med Besvær lykkedes Erik Skram og mig at trænge os ind paa den afspærrede Brandplads.

For Bang blev dette en sidste journalistisk Kraftudfoldelse ved hans gamle Blad. Slagen og dybt nedbøjet gik han rundt i Kartagos Ruiner — dog en Helt og Sejrherre. Med sin kyndige Haand ledede og organiserede han Reportagen. Som en væver lille Brandmand var han paa Færde allevegne i det brændende Slot.

Og han havde den Triumf den næste Dag, at »Nationaltidende« var mange Hestehoveder forud for ikke blot »Politiken«, men for alle københavnske Blade.

Blot jeg tænker paa Bangs effektfulde Overskrifter og sammenligner dem med »Politiken«s forsagte smaa Forsøg paa moderne Journalistik, maa jeg smile.

Bang havde vundet en velfortjent Sejr.

Men de stolte »Nationaltidende«-Drømme sank i Grus samtidig med Kristiansborg.

Han fik en Ordning, saa han straks kunde forlade Bladet, dog at han endnu nogle Maaneder oppebar sit faste Honorar.

Som Journalist følte Bang sig uigenkaldelig slaaet. Aldrig vilde han mere være knyttet fast ialfald til noget dansk Blad. Men de nye Drømme om sceniske Triumfer vaagnede.

En svensk Tournée begyndte glansfuldt i Göteborg. De Unge var begejstrede, og Damerne betoges af hans excentriske Elegance med Guldvesteknapper, snæver Skrædder-Slankhed, røde Sokker og Raasilke-Lommetørklæder. I den Retning var og blev Bang et Barn lige til sine sidste Dage. Han elskede at være den unge elegante Levemand, Adelsmanden, Herman *de* Bang. For Alvor troede han at stamme fra den ældgamle danske Adelsfamilje, der kan føre sine Ahner tilbage til Skjalm-Hviderne. At det var en Illusion, derom er der næppe Tvivl. Men forøvrigt var hans Familje gammel og god nok. Hans Bedstefader, den gamle Excellence Ole Bang, havde været Livlæge hos alle de kongelige Herskaber og var ved Venskab nært knyttet til Kongehuset. Og endnu langt længere tilbage

var der i hans Slægt højt ansete Embedsmænd, navnlig Jurister. Hjort-Lorezen, »Nationaltidende«s Redaktør, der udgav Adelskalenderen, drillede ham med haardnakket at nægte ham Plads i Kalenderen. Men det endte dog med, at Bang, paa en Sidelinje, fik sit Navn ind i den.

Hans Succes i Sverig var ægte nok. Ved Siden af al den lidt lapsede Reklame, hvormed han yndede at omgive sig, var han en af de aandfuldeste Talere og Foredragsholdere, Norden har haft. Og hans Forstaaelse af Turgenjev og Ibsen og de store Franskmænd var dyb og skarp-sindig, samtidig med at hans Form, paa hans bedste Dage, kunde virke blændende.

Atter tilsmilede Sejren da Bang. Og straks løb, som hans Sædvane var, hans Fantasi løbsk. Over Finland vilde han bane sig Vej til Gatshina, til Kejserinden, hans Bedstefaders gamle Klient, og han mente sikkert gennem hendes Protektion at kunne opnaa de største Ting. Vistnok har han allerede den Gang, som saa mange Gange senere, ganske naivt drømt om at komme ind i Diplomatiets og Storpolitiken. At han havde et vist politisk Storsyn, vilde det være Uret at benægte. I Modsætning til saa mange af sine Lands-

mænd saa han langt og dybt i de politiske Begivenheder. Han var altid — og for Alvor — forfærdet over den danske Selvgodhed og Selvglæde — vor Mangel paa Evne til at vurdere vor Lidenhed i Forhold til de store Begivenheder udenom os. Saa fanatisk dansk han end var, var han en af de første, der vovede at se Danmarks og Skandinaviens Redning i en nær Tilknnytning til Tyskland, der samtidig frastødte og tildrog ham. Dette Land — sagde han Gang paa Gang om Tyskland — mangler endnu ydre Kultur. Men i Kraft af sin Styrke, sin Vilje, sin Dygtighed er det Fremtidens Land, ligesom Berlin er Fremtidens Verdensstad.

Under stadig Succes gik han videre til Upsala og Stockholm — her mærkede han dog til sin bitre Skuffelse en kølig Afstandtagen fra vor gamle Ven Gustaf af Geijerstam, for hvis Ry i Danmark han havde arbejdet ganske uegennyttigt; men Geijerstam har sikkert følt Bangs svenske Popularitet som en ubehagelig Konkurrence til sine egne Forsøg paa at blive de Unges Fører (desuden har G. sikkert vejret, at nu var det »Politiken« og Edv. Brandes, som det gjaldt om at staa i dansk Rapport til). Men i Fru Edgreens lidt overfladisk mondæne Hus knyttede

han et virkeligt Venskab med den mærkelige finsk-russiske Digterinde og Videnskabskvinde Fru Sonja Kovalewski.

Videre gik Turen under vekslende Held. Snart meldte han om, at han havde staaende saa og saa mange Penge i Banken, snart lod han mig ganske konfidentielt vide, at han havde tabt hele Fortjenesten.

Fra Kjøbenhavn arbejdede Bjerring paa sin Side, jeg paa min for atter at knytte Bang til dansk Journalistik. Hans bestandige Svar var: jeg vil ikke oftere bindes til »Nationaltidende«, og jeg vil ikke være med i noget Foretagende imod Dig (der var vist ogsaa Tilbud til ham om at blive knyttet til »Dagsavisen« med dets store mod »Politiken« rettede Konkurrence-Foretagende, Aftenbladet »Vor Tid«), og jeg kan og vil ikke være lønnet Medarbejder ved Edv. Brandes' Blad. Dette lidt poseur-agtige Standpunkt opretholdt Bang et Aars Tid, trods mine og »Politiken«s stadige Modforestillinger. Først da hans pekuniære Forhold tvang ham til det, gik han ind paa at modtage Honorar af »Politiken«.

Han var naaet til Finland, og dette altid let begejstrede Land modtog Bang med overvæl-

dende Hyldest. Og her fik han, under Følelsen af sin Popularitet, atter Mod til at forsøge sig som Skuespiller. Han spillede Osvald og blev fejret som et Geni. Han naaede ogsaa til det længselsfuldt attraaede Gatshina og blev venligt modtagen af Kejserinden. I et udmærket malende Brev giver han en Skildring af sin Audiens — han antyder, hvilken Betydning Kejserindens Venlighed kan have for ham, uden at man dog rigtig forstaar paa hvad Maade.

Sejrsberust — imens har han fra Tyskland faaet Tilbud om en Tournée med et for Datiden svimlende Honorar, og han har — vistnok i Helsingfors — sluttet Venskab med den berømte Pianistinde Fru Sophie Popper-Menter, der be- daaredes af Bang som af de Angora-Katte, hun altid førte med sig: hun binder Bang til en Tournée — hun beundrede ham samtidig med, at hun gjorde ham til sin lydige Slave. Sejrsberust drager Bang til Bergen for overfor et norsk Publikum at fastslaa sin Sejr som Osvald-Tolker.

Gunnar Heiberg var dengang Direktør i Bergen. Det vil være vanskeligt at finde to saa vidt forskellige Personligheder. Gunnar Heiberg har sikkert ikke villet Bang noget ondt. Men han

har ganske instinktmæssigt betragtet ham som en Poseur og hans Komadiespil som Skaberi.

Med stor Begejstring er Personalet — som det fremgaar af Fru Alvings Fremstillerinde, Fru Speratis Erindringer — heller ikke gaaet til dette Gæstespil. Mens man i det halvt orientalske, let bevægelige Helsingfors har ladet sig charmere og imponere af Bangs overdrevne Ageren, har de mere nøgterne Bergensere med halvt fornærmet Kølighed set paa dette dramatiske Delirium, der endte med, at den dødsramte Osvold nær var trimlet over Rampen ned i Orkestret.

Slaget ramte Bang haardt. Haardere end han har kunnet og villet tilstaa det. Det gjaldt om at skjule Nederlaget, og efter en Dag at have ligget til Sengs under Krampe og Fortvivlelse rejser han sig atter til ny Kamp. Og Bergenserne, der med den medlidende overlegne Gunnar Heiberg og hans kunstnerisk selvfølelse Skuespillere i Spidsen flygtede fra den faldne Osvold, gav et Par Dage senere Bang Oprejsning som *Oplæser*. Men det var jo ikke Oplæser, Bang vilde være. Stadig drømte han om den store Sejr som Skuespiller. Og fuldkommen meningsløst opstod i hans Hjerne den haabløse Idé at dramatisere den allerede som Roman faldne »Fædra« (Mor-

findramaet om den fornemme Grevinde Ellen Urne, der elsker sin egen Søn) og lade det spille paa det folkeligste af alle vore den Gang meget folkelige Teatre, Kasino, med den finske Prima-donna Ida Aalberg, hvis Ry var større end hendes Talent, i Hovedrollen og ham selv som Grev de Vilsac.

Tanken var fuldkommen barnlig. At det aldrig kunde falde Kasinos Direktør, August Rasmussen, ind at indlade sig paa et saa farligt Experiment, var givet. Og jeg har næppe været henrykt ved Opgaven at skulle være Mellemand. Ganske stille har jeg da ogsaa faaet Planen til lidt efter lidt at fordunste.

Imens havde Bang en lykkelig Ferietid hos Fru Menter paa hendes Slot Itter i Tyrol. Dette at være Fru Menters Gæst paa hendes *Slot* har været netop noget for Bang. Om Pragten just har været saa stor, som han beskriver den, er vel nok tvivlsomt. Men ialfald har han her følt sig i sit Es i denne Blanding af Slotsagtighed og Kunstner-Luner. Desværre opnaaede han ikke, som han havde haabet paa, at træffe sammen med Liszt. Men at Liszt stod i et intimt Beundringsforhold til sin talentfuldeste Elev, er der ingen Tvivl om. Og i kaad Frækhed stjal han

til mig, der dengang samlede paa Autografer, et Brev fra »Mesteren« til Fru Menter. Huset blev sat paa den anden Ende for at finde den bortkomne Skat, og, saavidt jeg husker, faldt Mistanken for Tyveriet paa en Tjener. Men nu var det jo for sent at tilstaa. Brevet var og blev i mit Eje.

Drømmen om «Fædra»s Dramatisering og nye Skuespiller-Forsøg døvedes langsomt under Itter-Opholdet. Og i Efteraaret 1885 deltager Bang i Sofie Menter-Tournéen. De Skuffelser, han her led, kom han dog forholdsvis let over. Og i Slutningen af Aaret — efter at hans økonomiske Vanskeligheder har tvunget ham til at opgive sit Adelsmands-Standpunkt: ikke at ville have Penge for, hvad han skrev i »Politiken« — finder vi ham i Berlin, som han nu fantaserer om *at erobre*. En Række udmærkede Breve giver en sikkert i alt væsentligt sand Skildring af denne mægtigt opvoksende, men endnu plumpe Kejsersby. Saa sent som i 1897, da jeg endelig naaede dertil, fandt jeg meget, som lignede Bangs groteske Fremstilling af denne Parvenu-By, samtidig med at hans Klogskab og Fremsyn lader ane, at Berlin hurtigt vil overtrumfe alle de gamle tyske Kultur-Centre.

Imens har jeg — efter at det gamle Hjem paa Nørregade var opløst — overtaget Bangs berømte Lejlighed i Studiestræde 4, hvor der tidligere havde boet galante Damer, og hvor der længe endnu, efter at Bang var rykket derind, blev banket paa midt om Natten af Husets gamle Venner. Dette Hus i Studiestræde vil gaa over i Literaturhistorien. Det ejedes af en Hr. Ottesen, hvis væsentligste Arbejde var at indkassere de altid langsomt indgaaende Lejer. Han mente det sikkert ikke saa slemt, men han saa frygtindgydende ud, stor og mægtig som han var, med dybt nedfaldende Flipper og en vældig Tyrehals og forøvrigt altid i broderede Tøfler. Hans Kone var alle Beboernes Beskytter. Hun sled sig op, for at hver kunde faa i rette Tid, hvad der tilkom ham. Særligt elskede hun Bang, skønt han sikkert har været den af Lejerne, der har voldt hende mest Kval overfor den punktlige Gemal. Forøvrigt var Huset som en Noæh Ark. I den fine lille demimondæne Boudoir-Lejlighed paa 1ste Sal boede først Bang, siden jeg — ligetil jeg i 1887 giftede mig; i mindre vellystigt udstyrede Gemakker paa 2den Sal boede forskellige Bonde-Rigsdagsmænd, bl. a. den bekendte J. K. Lauridsen. Desforuden var

Huset et søgt Hjemsted for alle Slags omflakkende Cirkus-Artister, og — efter Sigende — fortsattes, uden at jeg dog nogensinde mærkede noget til det, i Baghuset Geschæften med de letlevende Damer. Hvis det er rigtigt, har Ottesen ialfald forstaaet at sætte sig saadan i Respekt, at man aldrig hørte Støj eller Spektakel af Nattesvir. Intet Nonnekloster kunde være roligere. Den eneste Højrøstethed stammede fra Fru Ottesen, naar hun smed ubehagelige Ryk-kere ud fra hendes Pensionærer. Som en sand Løvinde forsvarede hun sine »Unger« mod paa-trængende Angribere. Mange Gange hjalp hun ogsaa med private Laan sine faste Beboere, naar Ottesen begyndte at brumme altfor faretruende, fordi det trak lidt for langt ind i Maaneden med Lejen.

Men altsaa i Slutningen af 1885 var Bang draget til Berlin. Og atter syntes Heldet at skulle følge ham. »Berliner-Tageblatt« og dets daværende Chefredaktør Levysohn tog gæstfrit imod ham, og »Schorers Familienblatt« satte megen Pris paa hans smaa sentimentale Skitser.

Hvad han tjente af Penge, satte han som sædvanligt i ydre Udstyr. Han havde ikke uden Grund gjort den lagttagelse, at han blev dobbelt

saa høfligt modtaget og godt betalt, naar han ankom til sit Blad i Pels og med Lakstøvler og med et Visitkort med Krone paa.

Ellers hengav han sig ikke til dyre Forlystelser. Om de berlinske Teatre den Gang udtalte han sig uden synderlig Respekt. Men han var ikke længe om at opdage, at Berlin havde et Verdensgeni som ingen anden By — nemlig Josef Kainz.

Endnu var Kainz' Berømthed ikke fastslaaet. Men Bang saa straks, at denne unge Mand inden mange Aar vilde være Verdens mest beundrede Helt og Elsker. Fordi — som han skrev — denne unge Skuespiller tolker alt det, som hans Generation higer efter.

Saa faldt paany Bomben. Pludselig i Begyndelsen af 1886 er Bang flygtet til Meiningen, hos hvis teaterbegeistrede Hertug han haabede at finde Forstaaelse og Beskyttelse.

Men: der var ingen Hjælp mulig. Bangs Forbrydelse var *for* stor. I et norsk Provinsblad — i »Bergens Tidende« — havde han skrevet en haanende Artikel om *den gamle Kejser*.

Jeg har aldrig set Artiklen. Bang søgte paa enhver Maade at undgaa dens Optrykning her og i Tyskland. Og det lykkedes virkelig overfor den den Gang forholdsvis barnligt godmodige:

Journalistik, der ikke var saa forslugen paa »Sensationer« som vor Tids Blade.

Men den dumme Kaadhed havde kostet Bang hans begyndende Verdensry, og der gik Masser af Aar, før det lykkedes gamle Redaktør Landau ved »Börsenzeitung« og andre Beundrere af Bang at bringe den mosgroede Affære ud af Verden og skaffe ham Tilladelse til atter at opnaa Opholds-Ret i Tyskland.

Bangs Energi hvilede ikke længe efter Katastrofen — vel den største i hans Liv.

Saasnart han troede sig nogenlunde sikker i Meiningen, tumlede hans Hjerne med Planer om en Ibsen'sk Festuge i Meiningen og, saalidt hadefuld han var, naar det gjaldt at opnaa en kunstnerisk Sejr for Danmark, mente han ogsaa at kunne knytte ialfald en enkelt Edv. Brandes-Aften til den store Ibsen'ske Hyldest.

Men netop som han var Fyr og Flamme for denne nye Plan — Ibsen havde, tror jeg, endog lovet at komme og overvære Festforestillingerne —, mødte Rigspolitiet frem. Meiningen hørte ind under det samlede Kejserrige, der var skabt af Bismarcks af Bang saa højt beundrede Geni, og det hertugelige Politi fik hurtigt Besked fra Berlin om, at der i Meiningen huserede en

farlig politisk Konspirator ved Navn Herman Bang.

Den lille Residensby, hvor Bang allerede var begyndt at føle sig hjemlig til Mode, — som han altid hurtigt faldt til Rette i smaa Byer eller Kvarterer af store Byer, Ven og Fortrolig med alle Gadens Smaafolk, indviet i de forskellige Familjers intimeste Anliggender, slaaende en Passiar af med Portnerkonen og Grøntsælgersken, med Droskekusken og den lokale Boghandler, — Meiningen havde ikke anet, at den lille elskværdige, ganske vist lidt sært udseende Herre, der kørte i Pels og ofte gav 5 Mark i Drikkepenge, men som til Gengæld ikke sjældent lod Smaaregninger gaa ubetalt tilbage — at han skulde være farlig for det mægtige Kejserrige. Men Politibetjentene trak hemmelighedsfuldt paa Skuldrene og gav streng Ordre om at holde skarpt Øje med den Mistænkte.

En skønne Dag fik jeg Brev fra Wien. Bang havde ønsket, at det hele skulde gaa saa stille og ubemærket af som muligt.

Naar han, udvist fra Meiningen, skulde drage et andet Sted hen, valgte han Wien. Hvor skulde han i Guds Navn tage hen? Hjemme i Danmark var han hjemløse end noget andet

Sted. En ny Tilknytning til »Nationaltidende« var umulig; at han aldrig kunde finde den rette »Politik«-Tone eller den rette Forstaaelse med Brandes, havde han en instinktmæssig Følelse af, og de stadigt tilbagevendende Tilbud fra »Dagsavisen« og den »Nye Tid«, der, fordi de økonomisk kunde synes fristende, støttedes af Emil Bjerring og »Husværten« Ottesen, var ham ligefrem modbydelige. *Aldrig* vilde han lade sig binde til de Blade.

Saa valgte han Wien. Der var saa meget ved Wien, der digterisk lokkede Bang — denne gamle uddøende Fornemhed, denne fattige og letsindige Elegance. Desuden: selv om Wien og Berlin politisk var kommet hinanden nærmere, saa var dog Wien stadig et stort frit Lands Million-Hovedstad: en Udvisning fra Berlin kunde umuligt forfølge ham her til Habsburgernes skønne mægtige By med de mange halvvisnede fornemme Erindringer. Som det var gaaet Bangs Slægt, saadan var det i større Stil gaaet Wien.

Blot han fik nogle af de rigtige Forbindelser her, maatte Wien kunne blive Byen for ham. Planen om en stor ny Roman var begyndt at dæmre i ham — den, der i de første Breve kaldes »Bernhard Hoff«, og hvis endelige Titel

blev »Stuk«. Ved Hjælp af den og ved Korrespondancer — mer eller mindre gehejme — til »Politiken«, et Par andre skandinaviske Blade samt til »Berliner Tageblatt«, der stadig var trofast, og »Schorers Familienblatt«, der endnu gerne i Ny og Næ tog en sentimental Novelle af ham, kunde han akkurat leve.

Saa fik han pludselig en Formiddag fra Hørup et Telegram, der kunde synes at byde ham den store nye Chance hjemme. Som nævnt havde Partiet Brandes — Ernst og Edvard Brandes — støttet af mig og et Par andre yngre Medarbejdere gjort Paladsrevolution.

Enkelthederne husker jeg ikke. Jeg ved blot, at Revolutionen blev rettet mod Herman Bing, den ene af de 3 Hovedudgivere, og at den ydre Anledning var Ernst Brandes' handelskritiske Forargelse over den Maade, hvorpaa Bing administrerede Bladets Økonomi. Ernst Brandes var ogsaa — med hvor megen Ret manglede jeg ganske Kompetence til at bedømme — stærkt forarget over, at Vexellerer-Firmaet Rubin & Bing, hvis ene Chef var Broder til Herman Bing, benyttede Bladet til sin private Børs-Politik. Kort sagt kunde man sikkert sige, at det var en Kamp mellem Brødrene Brandes (Ernst

og Edvard) og Brødrene Bing. Og Kampens Maal var at tvinge Hørup til at opgive Bing og lade Bladet komme under Ernst Brandes' Administration.

Hørup elskede ikke nogen af Brødrene Bing. Altfor ivrig efter at lægge hele Magten i Edv. og Ernst Brandes' Hænder var han dog heller ikke. Der var ogsaa noget hos Hørup, som frastødte ham ved at svigte Bing, der havde de fleste Penge i Bladet, just som det saa ud til, at man nu lige var ved Vendingen fra Tab til Gevinst. Mest har det dog sikkert hidset ham op, at han skulde *tvinges* til at gaa mod sin Vilje. Og utvivlsomt er der stadig blevet siddende i hans Hjærte Mindelser om, hvordan Brandes, saa usikkert Bladet endnu stod, ikke betænkte sig paa at ville slaa Bladet, *Hørups store Kongstanke*, ned for at fremme personlige Ønsker. I et af de ikke mange Breve, jeg ejer fra den brevhadende Hørup, skrev han, d. 2. Marts 1886, efter at have faaet min Opsigelse: »Kære Nansen! Jeg er meget bedrøvet over Deres Beslutning. »Politiken« vil ikke savne Deres udmærkede journalistiske Talent mere, end jeg personligt savner Deres elskværdige Medarbejderskab. Skulde Deres nye Bane — nu

eller siden — tillade Dem et Slag ind paa de gamle Spor, vil De altid uforandret (saa længe jeg er ved Slæbestedet) finde Deres hengivne V. Hørup.«

Overfor mig, hvem han med Rette har betragtet som halvt udenforstaaende, bevarede Hørup sin Hjærtelighed. Om nogen Vrede overfor mig var der ikke Tale. Men med den Vilddyrets Biden-Tænderne-sammen, som laa gemt bag Hørups blide rynkede Øjenkrogs-Smil, og som Wilumsen, uden vist personligt at kende Hørup, har gættet ud af hans Tale og Artikler, har han mødt kampberedt overfor denne »Revolution« hos dem, han ellers saa blidt og blødt beherskede. Og, forladt af sine Tropper, har han, for hvem Spørgsmaalet efterhaanden sikkert var blevet et rent Imperator-Spørgsmaal, samlet sig til en Energi-Udfoldelse, der ellers laa ham fjærn. Han kaldte hjem fra Tyskland Cavling, hvis journalistiske Geni han havde gættet gennem nogle Rejsebreve, og Cavling, der kendte saare lidt til de indre Forhold ved »Politiken«, men som drømte om det store Tiger-Spring midt i Junglen, kom uden at tøve. Der gik dog en lille Tid, før Cavling lærte at være sit Blad til Nytte. Foreløbig var det ham kun om at komme

hjem og være med. Jeg husker første Gang, jeg efter den hurtigt endte Revolution mødte ham i Redaktionsværelset. Straalende af Lykke over det vidunderlige, der var vederfaret ham, parat til at gaa i hvilkensomhelst Ild for dette Blad, han som farende journalistisk Haandværkssvend paa Afstand havde beundret. Med Lommerne stopfulde af Manuskripter, som han gerne solgte for ingenting, blot han nu var rigtig fast Medarbejder ved dette blændende nye Blad, Kollega med Hørup og Brandes og os andre. I Løbet af faa Maaneder var hans Pen den lystigt førende, og i Løbet af et Aar havde han skaffet »Politiken« just de sidste Tusinde Abonnenter, vi manglede i at være det ikke blot mest omtalte Hovedstadsblad, men ogsaa det rentable Foretagende. Aldrig faldt det dog Cavling ind at kræve den rimelige Løn for sit Arbejde. Han tjente, hvad han behøvede, og naar han og jeg efterhaanden kom op paa et Honorar, som en mellemgod Journalist nu vilde finde mer end usselt, var det kun, fordi han ogsaa her kammeratligt vilde slaa Følge med mig. Leende tog han mod vore smaat voksende Honorarer. Men i Grunden fandt han det ganske taabeligt, at vi *stillede Krav*.

Saadan bragte *Revolutionen* Bladet en ny Medarbejder, der uden egentlig at vide, hvad Stil var, tilførte det en ny Stil, som dansk Journalistik aldrig før havde kendt, og skabte en Reportage, der kaad og munter blev Forbilledet baade herhjemme og i andre Lande.

Hørup fandt Cavling uden egentlig at vide, hvilken Skat han hjemførte.

Hans Energi gik endog saa vidt, at han prøvede at lokke Bang hjem fra hans Exil i Wien-Prag.

Sikkert har det været et stort Øjeblik for Bang, da dette Tilbud om at blive »Politiken«s literære Redaktør kom fra Hørup.

Og det vidner om Bangs mandige Trofasthed i afgørende Øjeblikke, naar han, uden at tøve og uden at søge nærmere Oplysning, trods sin Fattigdom og trods den Sejr, der her blev ham budt over Edv. Brandes, hvis Ringeagt han stadig havde lidt under, svarede et *ubetinget Nej*. Som han forklarer mig det — og jeg maatte være en Usling, om jeg ikke havde følt Skam over hans usvigelige Solidaritet, jeg, der jo dog i sin Tid med let Hjærte havde svigtet ham —: »Jeg kan og vil ikke gaa ind dér, hvor Du af Grunde, jeg ikke kender, gaar ud.«

Dobbelt skamfuld maa jeg have følt mig, da han tilføjer: Men Du maa tilgive, at jeg ikke sagde et helt Nej, men lovede alt muligt Medarbejderskab *udefra*. Thi, som han siger, jeg er jo saa fattig, at jeg ikke kan undvære de 300 Kr., jeg hidtil har kunnet regne med fra »Politiken«.

Til Trods for, at han — fordi en Pensionsmadam havde anmeldt ham for at være rejst fra hende med en Gæld paa nogle faa Gylden — var bleven gjort opmærksom paa, at man ikke satte Pris paa hans Ophold i Wien, til Trods for at han, overalt hvor han kom hen, følte sig bevogtet af Politijøne, der ansaa ham for Medlem af et anarkistisk Forbund, til Trods for, at han var havnet i den usleste Fattigdom i Prag, sendte han stolt og trofast sit Afslag — uden dog at kunne vide, at de kommende Maaneders Elendighed vilde bringe ham et ufor-gængeligt Forfatterskab.

Det fremgaar ikke af Brevene, hvorfor han midt under det hele skifter Plan: hvordan »Ved Vejen« efterhaanden tager Magten over »Bernhard Hoff« (»Stuk«), og hvordan han stille lægger »Stuk« til Side for at sætte al sin Energi ind paa »Ved Vejen«. Kun nogle Linjer som

Svar paa en Antydning fra min Side om en Række Noveller, jeg arbejdede paa (Noveller, der aldrig blev til noget), viser, at han ansaa det for kunstnerisk klogere at søge tilbage i Erindringen fremfor at arbejde med Stof, der ligger altfor nær op ad Tiden. Øjensynligt er han pludselig bleven greben af Minderne fra gamle Dage, og »Ved Vejen« har trængt alt andet til Side. Større Tillid har han dog ikke næret til dette nu klassiske Mesterværk, end at han har ment at maatte hæfte det sammen med tre andre Noveller under Fællestitlen »Stille Eksistenser«, saadan at det kunde blive en virkelig *stor* Bog, hvad hans gamle skikkelige, men altid mistrøstende Forlægger Andr. Schou ansaa for det eneste mulige til at opnaa Respekt. Endda vilde »Ved Vejen«, lidt klogt og behændigt udstyret, uden fremmed Hjælp let kunne være bleven til en Bog paa ca. 300 Sider.

Det er dog »Ved Vejen«, hans Tanker stadig kredser om. Han skammer sig lidt ved de andre Fortællinger, som han skal bringe den sammen med. Og i de Maaneder, der gaar fra Foraaret 1886, da han begyndte Udarbejdelsen, og til Eftersommeren samme Aar, hvor den ud-

kom, staar der i alle hans Breve egentlig kunde to Ord »Ved Vejen«. Om han dog nu endelig skulde faa den Sejr, der satte ham i Klasse med de to store literære Partiers fastslaaede Navne. Om at naa til en saa høj Værdsettelse som J. P. Jacobsen, Gjellerup, Pontoppidan, drømte han end ikke. Men mon man dog ikke nu skulde begynde at forstaa, at hans Literatur kunde være nogenlunde saa betydelig som Schandorphs og Topsøes — hvem han iøvrigt beundrede langt mere end de fleste Unge. Han sendte Korrekturark til Vilh. Møller, Jul. Schiøtt, til mig og andre. Og de første Underhaands-Domme varslede godt. Men da Bogen udkom, blev Kritiken den sædvanlige. Bevares, Hr. Bang havde et vist Talent. Men desværre: han havde ingen alvorlig Respekt for Kunst. Og ustandselig stødtes man over hans Affektation og hans skruede Stil.

Man tænke sig: »Stille Eksistenser«, en af de største Bøger i moderne nordisk Literatur, fik højst en *succes d'estime*. Og Andr. Schou, overfor hvem Bang havde bebudet »Stuk«, var saa usikker paa Bangs Fremtid, at han skrev: Vi maa sætte Honoraret ned, og det maa blive det sidste Forsøg. Bliver den nye Bog ikke en

fuld Succes, ser jeg ingen Mulighed for at fortsætte.

Det er mere end tragisk at tænke paa, at saadan var *den* Forfatters Stilling, der lige havde udgivet »Ved Vejen«.

Og til den Grad beskeden — eller selvfø-
lende — er Bang, at han ikke vredes paa sin gamle Forlægger. Tværtimod skriver han: Manden har jo Ret. Det er for komisk, at jeg skal gaa fra Aar til Aar og vente paa den Anerkendelse, som hurtigt og let bliver enhver Gennemsnits-Poet til Del.

Men noget stort Mod gav alt dette selvfølgelig ikke til at gaa i Gang med »Stuk«.

Trods alt opgiver dog Bang ikke Ævret. Til hans Held var Paul Langhoff bleven det Schu-
botheske Forlags Leder, og da Schou hastigt forskrækkes over »Stuk« (man vil nu spørge over hvad?), træder Langhoff beredt til. »Stuk«, skriver han efter at have læst knapt den første Halvdel af Bogen, tegner virkelig til at blive mindst lige saa god som »Ved Vejen«.

Med lidt selvhumoristisk Bitterhed skriver Bang: tænk mindst ligesaa god som »Ved Vejen«. Den »flittige Forfatter« gør sig stadig

Umage og gør til en vis Grad ogsaa Fremskridt.

Og omtrent i Sammenhæng hermed skriver han: Den »flittige Forfatter« har nu i de 8 Aar, hvor vi har kendt hinanden, skrevet »Slægterne«, »Fædra«, »De Excentriske«, »Ved Vejen« og »Stuk«. Tænk, at han virkelig synes at gøre Fremskridt! Men tænk Dig de 8 Aar tilbage og sig mig saa ærligt, om Du egentlig synes, at de betyder et Fremskridt?

»Stuk« er færdig. I 4—5 Aar har han været landflygtig. Skønt han frygter nye hjemlige Forhaanelser, drages han dog af Hjemlængsel.

De sidste betydningsfulde Ord, han sender mig fra disse Aar, der blev større for ham, end han blot kunde ane, var Optakten til et af de formløse *Digte*, der rummer mere Visdom og større Storsyn end de fleste Digte i vor formelt saa uangribelige moderne Lyrik:

Mægtige Jord — du hellig!

Du det levende Støvs Ophav, Grav — og Herre.

Jord, Guddom, du eneste!

— — Bang vendte hjem til nye Ydmygelser og nye Sejre. Men han undgik den Forsmædelse, som han ikke kunde have baaret, at føle sig i aandelig Nedgang.

Han førte sit Liv til Ende i utrættelig Kamp for at udvikle sig. Vi, der kendte ham fra hans unge Poseur-Tid, glædede os ved Dag for Dag at se ham vokse i Resignation og Stræben. I Ærlighed mod sig selv og den mægtige hellige Jord.

14. Maj 1917.

PETER NANSEN.

HERMAN BANGS BREVE

I.

[København] Mandag [8/12 1883].

MIN kære Nansen. Naar jeg ikke har skrevet dig til, min Ven, er det sandelig ikke, fordi jeg ikke har tænkt paa dig eller — skal jeg være saa oprigtig at sige det? — har længtes efter dig. Men min Sverig-Tur og siden en utrolig Træthed har hindret mig i alt. Jeg tror, at Fraværelse nærmer Mennesker til hinanden, og jeg skal sige dig hvorfor. Naar vi er sammen, er vi altfor bange for at synes latterlige og kalder altfor gerne Følelse for Sentimentalitet. Adskilte faar vi mere Mod til at være os selv. Hvor vort Samfund dog er dumt og prude og forsigtigt. Tusind Hensyn og Love hindrer os i vort Samliv med Kvinder, og Mændenes indbyrdes Samliv hæmmes af en evig Frygt for Sentimentalitet, der binder vor Tunge og lader os leve hver for sig — ensomme og utilfredse. Men det vil ikke blive anderledes.

Ret meget haaber jeg, du nu vil være lidt flittig. Ogsaa for Pengenes Skyld. Du ved

ikke, med hvilken Ængstelse jeg tænker paa din pekuniære Fremtid. Der hører saa megen Energi til at skaffe sig virkelige Indkomster ved sin Pen. Men det er mit Haab, at du nu, hvor min Tilbagetræden fra »Tidenden«¹ er et Faktum — — — fra første Mai, vil helt blive min Efterfølger. Jeg beder dig derfor kun at paalægge dig lidt »Reserverthed« indtil da for ei unødigt at forskrække.

Hvorhen min Vei gaar, ved jeg ikke. Men jeg frygter mer for Jer andres Fremtid end for min egen. For mig er Livet kun Arbeidet, Uroen og den evige Bevægelse, for Jer skulde det have et Indhold. I skal leve, mens I arbejder. »Fædra«² er Dagens Løsen. Det er vanskeligt for mig at sige dig, om det er en Seir. Mange har vel følt sig skuffet, mens andre — de fleste — er forbausede. Den store Beherskelse af Stoffet og Stilens »musikalske« Skønhed beskæftiger mest. En af mine Modstandere sagde til Bierring³: Man kan ikke

¹ 5: Nationaltidende.

² Bogen var udkommet d. 28. Novbr.

³ Emil Bjerring, mangeaarig Redaktionssekretær ved, fra 1893 Redaktør af »Nationaltidende« (død 1896); Bangs Ven og Beskytter ved Bladet.

nægte det, Bang har altid en Overraskelse beredt. Nu gaar han hen og laver et virkeligt Kunstværk. Selv føler jeg en dyb Tomhed. Undertiden er det, som skulde jeg ophøre at leve nu, da dette er forbi. Hvor fattigt dog dette at gyde al sin Smerte ud i Tankeløshedens uendelige Kar — og tankeløst er netop Publikum. Almindelig anstiller »Sjælene« Sammenligninger med Jakobsen.

Forskellige smaa Anekdoter nedskrives i Hast. Abrahams¹: Sig mig — gjorde jeg saa i Sommer ikke det klogeste, da jeg lod Forholdene udvikle sig? Jeg: Ja — men hvad vil De egentlig nu? — Abr.: Blive ved at lade dem udvikle sig. Jeg reiser imorgen.

M . . . iforgaars paa en Kafé i en Samling af Herrer: Ja — ét kan man jo ikke nægte, Bang er uhæderlig. Ellers sidder man ikke saaledes i sine Pengesager . . .

Karl Larsen (Brudstykke af et Brev): Jeg anser Stöcker for en af de betydeligste Aander i dette Aarhundrede.

Mennesker — saa besynderlige som I er!

¹ Severin Abrahams, Skuespiller ved Kasino, fra 1884 til sin Død 1900 Folketeatrets Direktør.

Esmann er stadig oppe¹. Han skriver nogle Opgaver, der hver og en kunde staa som Leder i »Dagbladet«. Hvorvidt de er tilfredsstillende Vidnesbyrd om Kundskab til den »fuldstændige«, er vistnok tvivlsomt. Jeg kan kun sige, at de er læselige som den bedste Føljeton. Albeck² har »leiet« i Silkeborg. Han er en Smule trist. Ivar Iversen³ slog mig forleden nedlæggende paa Skulderen. »Arvesynd« forfølger »Vor Tid«s faa Læsere gennem ti Spalter og rider mig som en Mare. Ewald⁴ er stadig som Regel misundelig. Kære Nansen, maatte *du* dog altid og fra den første Dag søge at kæmpe mod den ringeste Misundelsens Anfægtelse. Dette Kunstnernid er en Skimmel, der ædende sætter sig baade i Sind og paa Evner.

Det falder mig pludselig ind, at du har bedt mig skrive lidt oplivende. Det vilde være mig umuligt at skrive muntert. Jeg skal sige dig.

¹ Gustav Esmann var i Vinteren 1883—84 oppe til fuldstændig juridisk Embedseksamen.

² Nuværende Overretssagfører Andreas Albeck, der som ung hørte til den Bang'ske litterære Kreds og var Medarbejder ved »Vor Tid«.

³ Forfatter, senere Læge (død 1892); hans Roman »Arvesynd« paabegyndtes i »Vor Tid« Nr. 85, 11/11 1883.

⁴ Carl Ewald.

Naar jeg er sammen med Mennesker, behersker jeg mig. Mine faa Brevtimer stjæler jeg fra min Ensomhed, der sjælden er rosa i Farven. Min Sverigs Reise gik saa lala. Med færre Folk og ringere »Aande« end i Upsala. Jeg talte umanerlig slet den første Dag, med stor Verve den næste.

Skriv mig nu snart til, kære Nansen. Vær flittig og tænk en Gang imellem venligt paa

Din

Herman.

II.

[København] Søndag [9/12 1883].

Tak, min Ven, for dit Brev. Maaske træffer dette Svar dig ikke, men jeg skriver det for at være sanddru. Thi »Fædra«s Sukces — c'est si drôle. De første Dages Stemning var for en Sukces — nu er alt »glaceret«. Det hele har — og jeg tager ikke Feil — gestaltet sig til »Haabløse« om igen. Kort skal du altsaa høre disse Dages Historie. Onsdag Middag arriverer fra V. M.¹ en Anmeldelse, af hvilken jeg skal citere dig Begyndelsen: »Altfor mange Genta-gelser, altfor stor Ordrigdom, en Del ganske døde Pletter. Alt i alt dog ret underholdende. Fra en Riddersal fyldt med Ligstank og gammel Lystenhed føres man gennem plat Druk-kenskab og religiøse Kramper forbi romanagtig sværmerisk Kærlighed, akkompagneret af Zi-geunermusik, til en haabløs Lidenskab, der hulker og hulker sig frem, indtil den raller ud

¹ Vilhelm Møller.

i ækel Drukkenskab og hviner sig træt i Morfinist-Forfjottelse! Plaudite cives — ikke sandt? her er nok at klappe af« . . . Hvor det er dumt, jeg græder, men det er presset ud af mig i disse Dages Sorg. Jeg mødte Henriques¹. Saa siger han: »Det er en daarlig Bog Deres. De er ikke noget Menneske. De vil aldrig kunne skrive en god Bog.« For første og siste Gang tabte jeg Taalmodigheden. Jeg svarede ham lidt bittert. Det var dumt. Ellers er Stillingen denne: alle Høireaviserne vil betragte Bogen som en Skandale og *tie*; Venstre vil beklage den, og: »Morgenbladet« skal anonymt rose den og saaledes kalde G. B.² frem for i en Artikel »Gevæxter i Literaturen« at bryde Staven over min Formastelighed. Det er J. P.³, som har dikteret V. M. hans ædle Artikel — V. M., som har gennemrettet Bogen.

Enfin — naar du kommer hjem, vil du træffe mig som sædvanlig. Du ved, hvilken Afsky jeg har for Rollefaget »miskendt Geni« — jeg tier derfor. Men det er dog en ny Isnat over min Sjæl. Og havde jeg ikke Overbevisningen om,

¹ Nuværende Bogtrykker, Forfatter Axel Henriques.

² Georg Brandes.

³ J. P. Jacobsen.

at dog et og andet (»Morfinhistorien, som De har taget fra Pontoppidan«, sagde Axel H.) *var* godt, vilde det være mig endnu tungere. Taus-hed og Angreb besvarer jeg ved paa Søndag at tale i Kasino om Instruktion (lille Sal, Matinée) og ved af al Magt at tage fat paa at dramatisere. Ellers ved jeg intet nyt. »Arvesynd« er hos Bogbinderen. Nu kommer Esmann og forstyrrer.

Adieu

Din Herman.

III.

Lørdag [7/6 1884].

Kære Peter. Jeg har ikke kunnet skrive til dig, thi jeg har lidt altfor meget. Du spørger mig, hvordan det er gaaet — og beder om, at jeg ikke vil male altfor trist. Nu vel — *det* er sket, at jeg har tabt et Slag, der enten vilde have været Begyndelsen til Velvære og en Stilling uden Sidestykke eller blive et dræbende Nederlag. Det siste er sket, thi vi har ingen Sukces.

Det gik i Randers¹ iaftes godt, Huset var udsolgt — men saa lille et Hus! —, og jeg spillede med megen Energi. Men Aalborg var Cannæ. Præget er sat paa det hele, og det kan ikke genoprettes.

Jeg vil nu gaa lige i Ilden — til Roeskilde, thi jeg er for god til at falde for en Folkeblads Kritik. Jeg skriver personligt til saa mange som muligt — private og Kritikere — og beder

¹ 3. Juni 1884 gav »Herman Bang-Tournéen« sin første Forestilling i Aalborg; d. 6. spillede Selskabet i Randers.

dem gøre *alt* for at hale vor Omgangskreds derned. Man vil kunne komme hjem om Aftenen.

Dette er en Venskabspligt for mange. Man følger dog til Jorden. Hvad jeg nu maa er at forlade »Nationaltidende«. Jeg *vil ikke blive* og udsætte mig for al denne Pinagtighed. Hvad der er mig tungest, min egen Ven, er at vi maa skilles. Jeg havde glædet mig saa meget til, at vi skulde arbeide sammen, blive sammen, indtil du engang blev gift. Nu maa jeg reise bort. Mine Affærer tvinger mig til at leve af intet. Hvad der skal blive af Børnene¹, ved jeg ikke.

Naar vi ses, kære Peter, kan vi tale om dig. Bierring vil for min Skyld give dig mere Arbeide, vi skal alle sørge for, at du faar en 4000 at leve af. Og derfor kan du nok leve — ikke?

Jeg er dum, at jeg igen begynder at græde, men jeg taaler dette mindst at tænke paa, at vi skal skilles, at jeg skal skilles fra saa meget, som var mig kært.

¹ To Smaapiger, som var Døtre af Bangs Husbestyrerinde, og som han interesserede sig meget for.

Men fortsætte som Forfatter paa den gamle Maade — vil jeg ikke.

Kære Peter — arbeid saa for Roeskilde. Jeg har ikke en Skilling. Da der ingen Penge kommer ind, tør jeg ikke bede om noget og ved slet ikke, hvad der skal blive af.

Herman.

IV.

Thisted [Juni 1884].

Kære Peter.

Tak for dit Brev, som var skrevet »med koldt Hoved«, men uden Kendskab til mine Beslutninger. Helsingør laa paa min Rute — og jeg spiller i Helsingør. Naar jeg gør det, er det fordi jeg her maa grade, hvilket Maal af Umulighed jeg har at overvinde som Skuespiller. Jeg ønsker ikke Venner til at klappe eller sligt — du ved, hvor nøie Dommer jeg er over mig selv, og intet Bifald af Venner kan føre mig bag Lyset —, men i Helsingør er der dog *noget* af det Publikum, som nu en Gang er vort bedste. Derfor vil jeg spille der ikke for at skaffe mig en Sukces hos nogle Venner, en Slags Retræte, men for at maale de Hindringer, min Fremtid har at overvinde. Thi jeg forlader ikke Theatret efter et Nederlag. Naar jeg seirede, kunde jeg dyrke begge Kunster, efter et Nederlag vil jeg kun dyrke den, hvori jeg er blevet beseiret. Du burde have vidst det eller gættet denne uigen-

kaldelige Beslutning bag min Dødsangst de siste Dage i København. Jeg fraviger den aldrig. Til Journalistik og Kritik vender jeg først tilbage den Dag, jeg har vundet en uomtvistelig Seir.

Nu er det sex Aar siden — just nu —, at jeg begyndte, allerførst begyndte i Literaturen. Hvor mange Kampe — hvor mange Skuffelser, hvor mange Nederlag — det har bare været som en Regn af bristende Tømmerværk nedover mig, mens jeg byggede op. Vil I sige — Tænk dog paa, hvad du har naaet! Ja — det er sandt: Der faldt mig idag et »Dagblad« i Haanden, som skrev »H. Bang tælles slet ikke med« (det var i Literaturen) . . . *saa vidt* har jeg drevet det i disse sex Aar.

Nu gaar jeg. Penge til at leve skal jeg skaffe. Til mine vigtigste Kreditorer skal jeg tigge dem sammen. Jeg skal leve næsten af intet. *Men seire vil jeg*. Du kender min brændende Ærgerlighed, men du ved ogsaa, at den kan vente lange og kvalfulde Aar. Jeg skal forstaa at bie. For hver Dag, jeg lever, faar jeg dybere og dybere Overbevisning om, at Skuespilkunsten er den høieste og den vanskeligste, thi den er Menneske Ansigt til Ansigt med Menneske. Jeg ved, at det vil koste mig evindelige Kvaler at faa

Magt over Massen, men man maa kunne lære at herske over *Mængden*, naar man som jeg har Evnen til at beherske den enkelte — og lærer jeg det ikke, dør jeg en Dag.

Spar mig nu for alle overflødige Ord. Af alt dette kan intet blive ændret.

Min stadige Tanke er dig og Børnene. Men du kan, naar jeg er gaaet, stadig faa mer i »Royal«¹. Vær blot flittig, min egen Ven, og arbeid. Jeg kan vel ogsaa, naar jeg er flittig, med *navnløst* literært Arbeide hjælpe lidt paa Børnene.

Meddel kun Bierring dette Brev. Intet og Ingen kan stanse mine Beslutninger.

Din

Herman.

¹ 3: fra Nationaltidende.

V.

Ramlösa. Mandag [16/6 1884].

Man gik altsaa til det yderste og aflyste i Helsingør¹. Enfin man var allerede forlængst ophørt at overraske mig.

Jeg reiste strax hertil for at komme lidt til Ro. Forinden var jeg i Malmö at tale med Olga². Alt beror nu paa Dramatiseringen af »Fædra«, som maa indleveres i Stockholm med den Betingelse, at jeg spiller Vilsac. Olga vilde gøre alt, og Lindberg³ er Intendant ved Theatret.

Jeg har idag antaget Fægtelærer i Helsingborg og indtegnet mig til Gymnastik her.

¹ »Herman Bang-Tournéen«s Optræden i Helsingør var berammet til den 14. Juni og averteret i Bladene. Samme Dag, som Forestillingen skulde finde Sted, blev den aflyst, officielt paa Grund af en af Deltagerne, Frk. Lerches Sygdom.

² Den svenske Skuespillerinde Olga Björkegren, nu Fru Fåhræus; dengang ansat ved »Kgl. dramatiska teatern« i Stockholm.

³ Den svenske Skuespiller August Lindberg, Bangs Ven, var i en enkelt Sæson, 1884—85, ansat som Instruktør og Regissør ved »Kgl. dramatiska teatern« i Stockholm.

Abrahams har jeg skrevet til om at faa en Oversættelse — navnløs som alt —; han har lovet mig den. Det er altid en Hjælp til at leve.

Det kun at ville et eneste har det Fortrin, at man ikke let beseires. Her er ingen Mennesker, og ligesom i Middelfart vil jeg kunne leve uden at tale med noget Menneske. Undertiden maa man være ene.

Jeg siger nok, at jeg har Mod, men jeg græd inat et Par Timer en dygtig Graad, fordi jeg er saa tosset at være, som jeg er — og ikke som andre, der lever behageligt med at elske lidt, forfølge sine Maal lidt, være lidt gift og faa Børn. Jeg, som ellers aldrig misunder, misunder Folk disse »behagelige« Ting, som ikke eksisterer for mig.

Lev vel.

Din Herman.

VI.

Tirsdag Aften [17/6 1884].

Skønt jeg skrev til dig igaar, kære Peter, fik jeg Samvittighedsskrupler ved at modtage dit Brev. Thi mit var vistnok meget kort. Men jeg er ikke oplagt til lang Fortrolighed — for mig er atter begyndt en af de Perioder, hvor jeg holder mer af at *høre* om de andres Livsplan — saa lad min være dernede i Kælderen, hvor der er mørkt.

Men siden jeg forstaar din Ængstelse, saa skal jeg sige dig, at jeg idag har oversat en Akt af »Roman Parisien«¹, gymnasticeret i to Timer og tænkt meget paa Dramatiseringen af »Fædra«, som en Dag vil tage Iltog ud af mit Hoved ned paa Papiret, hvorfra det tager direkte Billet til Stockholm.

Saa bliver dette mit siste navnfulgte Arbeide,

¹ »Un roman parisien«, Skuespil af Octave Feuillet. Blev under Titlen »En Pariserroman« i Vinteren 1885 opført paa Dagmar-teatret.

indtil den Dag, hvor jeg er blevet Skuespiller. Selv fordrer jeg at spille Vilsac.

Til Eibe¹ har jeg skrevet om en navnløs Oversættelse af »Lise Fleuron«². Billigt Tilbud, som jeg haaber, han modtager. Desuden skriver jeg tænkeligt i Morgen til to svenske Blade om en Korrespondance under Mærke — det er nødvendigt desværre, thi jeg kan selv ikke leve under femtenhundrede, og mine Kreditorer maa have 2000 om Aaret.

Jeg skrev igaar et Brev til Brandes.

Ak, du, hvilken Tid der er gaaet! Hvor jeg har lært Menneskene at kende. Og hvor meget jeg har lidt. Ved du, hvad Cetti³ sagde en Dag:

— Ser De — selv Deres Hoved passer ikke for en Skuespiller; nu Deres Pande, den er blevet altfor stor — De har *tænkt* for meget, det duer ikke for en Skuespiller!

En Skuespiller — han, som mer end nogen maa tænke, gennemtrænges, erindre. Bon dieu.

Og Frøken Lerche⁴:

¹ Forlagsboghandler Carl Eibe (død 1913).

² En da lige udkommet Roman af Georges Ohnet; Oversættelsen udkom ikke.

³ Skuespiller Frederik Cetti (død 1906).

⁴ Skuespillerinde Frk. Camilla Lerche (død 1914)

— Synes De virkelig, det er saa yndigt: at være det hæsliges Repræsentant paa Theatret. Thi andet bliver De aldrig.

Bortset fra Komplimenten — saa tror jeg ikke, at det skønne er evigt det samme. Personlighederne, som paatvinger sig Menneskenes Sind, omskaber mægtigt Begreberne.

— — —

Jeg vilde, kære Peter, alvorligt ønske, at du arbejdede paa dit Drama. Olga vilde være storartet som »Donnaen«, og for mig vilde det være meget lykkeligt at have to Roller. Hr. de Vilsac er og bliver en Bifigur. Hele min Sjæl bliver i Dramaet nedlagt i »Fædra« selv.

Min Sjæl — Sig mig dog, hvorfor jeg ikke er død? Siden jeg ikke frygter Døden, siden jeg kunde kærtegne den som en Ven. — Men jeg *vil* ikke dø med et Nederlag, det er Tingen. Jeg vil om fem eller maaske om ti Aar i en eneste Triumf, der skal snævre mit Hjerte sammen i en Fryd saa voldsom, at den smerter, betale tilbage hver Haan, hvert Smil fra disse fjorten Dage, hvor jeg er blevet haanet af disse Folk, der ikke forstaar en Tøddel af mine Sindsbevægelser.

Men jeg skal blive ydmyg, og jeg skal vente.

Der kommer atter en Række »Larsen¹-Aar«, og der bliver ikke *en*, men mange »Larsener«.

. . . Jeg taler ikke med nogen her. Har idag bogstavelig kun aabnet min Mund for at give Ordres til Kellneren, og da jeg læste Rolle nede i Alléen. Mit Organ trænger sikkert til Øvelse i fri Luft for om muligt at faa mere »Stof«.

Ved du, hvad der ærgrer mig ved Skuespil-kunsten? Det er, at den evindelig maa beskæftige sig med Petitesseerne: Tænderne, Fødderne o. s. v. o. s. v. Smaa Aander maa drukne i dette — og de ender som Attrapper, der blot *er* alle disse Ting.

Levvel, très cher.

Din Herman.

¹ Vistnok Navnet paa en Pengeudlaaner.

VII.

Lørdag [21/6 1884].

Min kære Peter.

Jeg gør mig alvorlige Samvittighedsskrupler af en Sag, som du dog vel maa have forstaaet, uden at jeg behøvede at sige det.

Det følger af sig selv, min Ven, at du, saasnart du ikke bor mer paa Klampenborg, flytter tilbage til Nørregade. Du ved dog, at Leiligheden er der, og leve skal vi jo alle til Efteraaret.

Og dermed den Sag endt.

Med »Roman« er jeg længst tilende, som jeg maaske skrev. »Fædra«s første Akt haaber jeg ialfald bliver færdig imorgen. Hr. Vilsac bliver en ubetydelig Rolle — hele dette Drama er og bliver »Fædra«, som under Udarbeidelsen stadig maler sig for mig i Olgas Træk.

Jeg har haft to Fægtetimer. Det anstrænger mig meget. Jeg gør hver Dag Gymnastik og gør gode Fremskridt. Hvis det var muligt — men desværre —, blev jeg her hele Sommeren

for fuldstændig at komme mig, forsone mig med Fremtiden og meget andet.

Jeg drikker fire Potter sød Mælk og *fire* Flasker Porter om Dagen. »Det hæsliges Repræsentant paa Theatret« maa fremfor alt se at blive mindre spids og se mindre sygelig ud. Jeg taler hver Dag en Timestid foran Speilet.

Og under alt dette — længes jeg og ved ikke hvorefter — længes, saa min hele Sjæl kan sønderslides ved det.

Enfin — du courage og en avant.

Din

Herman.

Vil du à propos om »En avant« sige mig, om du er meget flittig. Om du vidste, hvor jeg ønsker det. Mest, fordi den, der har lært at arbeide, aldrig kan blive fuldstændig ulykkelig — og Sorger truer os saa let fra saa mange Kanter. Om ikke andet, saa truer Indholdsløshedens valne Bekymring.

VIII.

[Göteborg] Søndag [22/2 1885].

Tusind Tak, kære Peter, for dit Brev. Det glædede mig saa meget saa hurtigt at se din rare Skrift. Jeg er meget trist og meget syg. Jeg havde Krampe igaar af Angst for at tale om Henrik Ibsen¹. For første Gang var jeg helt konsekvent om den Mand, og naar jeg har sagt det et Par Gange, vil Foredraget blive paa Høide med Genstanden. Udsolgt Hus og utrolig Entusiasme. Men nok om det. Hvad i al Evighed forbereder I virkelig Revolutionen? Jeg Stakkel har aldrig hørt den Skytteforening nævne — men det forstaar sig — Anledningen er jo

¹ Efter at have givet en Afskeds-Aftenunderholdning paa Folketeatret d. 14. Febr. 1885 var Herm. Bang d. 16. rejst fra København til Göteborg for der at begynde en Foredragstourné i Sverrig og Norge, event. Finland. Torsdag d. 19. holdt han sit første Foredrag — om dramatisk Kunst — paa »Stora teatern« i Göteborg, det andet, som handlede om Henrik Ibsen og »Vildanden«, blev holdt Lørdag d. 21.

det ligegyldige — Spektaklet og Agitationen er alt. Skriv mig endelig til, hvordan det gaar — helst hastigt, tre Ord mellem to Korrekturer.

Vil du ikke nok sende mig »Politiken« i Korsbaand to Gange om Ugen? Jeg bliver jo saa længe borte fra »den« By. Send mig ogsaa *strax* »Unge Mennesker«, »Kammerater« og »Frøken Mimi«. Jeg ser dig gyse — men det skal du ikke. »Frøken Mimi« bruger jeg til Paradenummer; »Fra Dødsleiet« skal jeg læse uden Gnist af Forandring. Dit Navn bliver kendt, kære Peter, og det er det vigtigste. Du vil nok sende mig Bøgerne? Det vil ogsaa gøre mig Turnéen lettere, naar jeg dog har Bevidstheden om at gavne dig lidt. Og min Autoritet her er utrolig. Man skriver om mig en hel Literatur.

Her er vidunderlige Malerier og nogle unge Damer, som holder en Basar for et Musæum. — — — Her paa Hotellet lever man udelukkende af Ærter og Flæsk — jeg som Følge deraf udelukkende af Kaffe. Hvis du var her, skulde jeg faa Mod til at være humoristisk — nu takker jeg kun for dit Brev og ønsker det næste.

Immanuel¹ maa for mig bruge Pengene til, hvad han vil, den lille Sjæl — men Cigarer — naa ja — saa har han noget at ryge saalænge. Jeg *har* telegraferet til ham — efter hans eget Ønske den tyvende om Morgen, og han skriver, han har ikke faaet Telegrammet. Jeg vilde ønske, at du var her og ikke skulde til Jeres dumme »Skyttefester«.

Din

Herman.

Jeg reiser herfra Fredag. Dit og Immanuels Billede holder mig med Selskab paa mit Skrivebord. Alle finder, at dit Billede er det »vackresta, som fin's« — naturligvis. Og jeg siger saa, at du endda er »mycket vackrere«. Jeg forbereder *dine* Turnéer.

¹ Nuværende Kontorchef ved Statsbanerne, Immanuel Nansen, Peter Nansens Broder.

IX.

[Stockholm] Tirsdag [8/3 1885].

Kære Peter.

Jeg er nu her. Göteborg var vild. Bogstavelig ude af sig selv med Blomster, Kranse og Penge. Først lokker Nyfigenhed dem, siden kommer de af Beundring. Jeg forsikrer dig, at en Knappe-naal, som faldt, kunde høres i Salen, saa stille sad de. Jeg talte i G. godt de to Gange, slet den tredie. Jeg sender dig en Lok af Turgen-jews Haar, som en Dame gav mig, en Selskabs-dame hos Fru Viardot, en svensk Dame, som var hos T. og lukkede hans Øine. Hun sendte mig Lokken med de Ord, at jeg havde forstaaet T., som om jeg havde levet med ham.

Hertil kom jeg Mandag Morgen, havde reist hele Natten.

Uagtet »det unge Sverig« havde tiet om mig og »det gamle« gjort Nar af mig, var der ud-solgt allerede igaar morges¹. Hundrede gik

¹ Bang holdt sit første Foredrag i Stockholm Mandag d. 2. Marts. Det handlede om Henrik Ibsen.

uden Billet. Jeg talte middelmaadigt. Stor Velvilie hos Publikum. Ingen Begeistring — men det kommer paa Fredag.

Det *skal* komme. Om du kendte dette Liv, saa trist, saa tomt.

Selvforbitrelsen, Raseriet, før man har seiret, og saa den kolde Ligegyldighed, naar man har »tændt«.

Bladene idag »anerkender«. Men jeg vil triumfere over »Anerkendelse«; jeg vil aftvinge dem Beundring.

Jeg har tjent 1500 Kr. Naar jeg bliver ved et Fjerdingaar, naar jeg vel de titusind. Fra Berlin har jeg faaet to Tilbud om at tale. 300 Reichsmark for Aftenen. Maaske tager jeg derimod og taler i Efteraaret efter at have tilbragt Sommeren i Tyskland.

Hils Immanuel saa hjerteligt fra mig. Hvis jeg var mindre træt og grædefærdig, skulde jeg skrive langt, nu faar du kun dette »Hap«.

Din

Herman.

X.

[Stockholm] d. 6. 2. [5: 3.] 85.

Kære Peter.

Tak for dit Brev i to Ord kun, thi jeg er meget angst til iaften, hvor jeg skal tale paa Theatret og erobre Stockholm. Seiren venter mig, forstaar du, men den er ikke endnu vunden her som i Göteborg. Iaften maa det ske.

En stor Penge-Sukces er det. Jeg har allerede 1500 Kroner staaende i Banken og 200 hos Portier her. Jeg haaber at tjene en otte-titusind. Ved du, at jeg fra iaften af skal tale hver Dag, lige til jeg gaar til Finland? Saa du kan ingen Fornøielse have af at komme nu; men den første Juni tager jeg, hvis alt gaar vel, fra Kristiania til Stettin, og du gaar ombord i K. og er en Uge hos mig i Berlin-Dresden. Vil du det?

Jeg kunde fortælle dig, kære Peter, mange mærkelige Ting om vore Bekendte her, men »jag låter bli' det«, da jeg skal tale iaften.

Kritiken her er kort, men skriver dog: Hr.

Georg B. taaler ingen Sammenligning med H. B.

Det samme skreves i Göteborg. Til næste Efteraar taler jeg i Berlin.

Lev vel, kære Peter, og tusind Hilsener til »Barnet«¹. Lad ham dog skrive mig til.

Jeg skrev dig til i Tirsdags — har du ei faaet det Brev? Det glæder mig for din Skyld ret hjerteligt, at Bladet² gaar saa godt. Jeg har ligget syg i to Dage, er saa svag, at alle her ængstes derover. Men jeg maa holde ud.

Din

Herman.

¹ Immanuel Nansen.

² 5: Politiken.

XI.

22. 3. 85.

Min kære Peter.

Tusind — tusind Tak for dit Brev. Min »Rute« vil sige dig, hvordan jeg har det:

Lørdag (igaar):	Carlsrona.
Søndag:	Vexiö.
Mandag:	Christianstad.
Tirsdag <i>Formiddag</i> :	Christianstad.
Tirsdag Nat:	Reise til Stockholm (20 Timer).
Onsdag:	Nya Teatern.
Torsdag:	Norrköping.
Fredag:	Vetenskapsakademien.
Lørdag:	Upsala.
Søndag:	Matinée i Stockholm.
Søndag Nat:	Reise til Göteborg.
<i>Mandag</i> :	Matinée i Göteborg.
Mandag Nat:	Reise til Stockholm.
Tirsdag:	Afskedsforedrag i Stockholm.
Onsdag:	Afreise til Finland.

Din Herman.

XII.

[Stockholm] 1. 4. 85.

Kære Peter. Tak for Telegrammet. Gud i Himlen, hvor dette lignede dig.

Jeg staar med det ene Ben paa Dampskibet til Finland, hvorhen jeg reiser Kl. 12 idag. Adresse Helsingfors i de næste to-tre Uger.

Her har jeg i Provinserne mistet *alt*, hvad jeg havde tjent i Stockholm. *Tal ei derom til nogen* — men saaledes er det. I Lørdags blev jeg syg i Upsala og har ligget siden, 3: den Tid, jeg ikke tar paa Jernbane. I Søndags talte jeg her, i Mandags i Göteborg, iaftes Tirsdag siste Gang her. I Göteborg var Jubelen ubeskrivelig, her var Afskeden hjertelig, men ikke stormende.

Nu gaar det mod Finland og Petersborg.

Jeg kan ei skrive mer, min kære Ven — thi jeg skal pakke og er meget, meget syg.

Adieu.

Herman.

Hils »Barnet«.

XIII.

[Hangö] 2. 4. 85.

Jeg vil lade Munden løbe, som i gamle Dage, Peter, naar vi sad hver med sit Lys paa den grønne Puf og kunde ikke komme i Seng, fordi vi havde saa meget at sige — saa meget, vi havde sagt saa mange Gange før. De gamle Dage med »Ida — er et farligt Barn — Louise — Hr. Nansen — stoler jeg paa — hun har intet af sin Fader«¹ — de Dage, som ikke mer kommer igen. Det er ikke alene Erintringen, som forskønner dem, de havde Sorger, men de havde deres eget Præg — Præg af Fortrolighed, af Samliv, af Fællesskab i Modgang, Fællesskab i Medgang. Det er forbi. Jeg vil næppe nogensinde mer blive i mit skønne Fædreland tre Maaneder ad Gangen.

Du vidste ikke, min Ven, hvilket Lod du kastede i en andens Vægtskaal den første Ok-

¹ Hentydning til Bangs Husbestyrerindes Jargon.

tober¹. Men ser du, for mig maa Sager altid være Personers, kære Personers Velfærd — ellers kan de ikke opfylde mig, ikke holde mig fast ved Arbeidshjulet. Alt, hvad jeg havde villet af organisatorisk, af reformatorisk i mit Fædreland, hvad jeg havde villet skabe for min Generation af Forfattere, fremfor alt pekuniært — har jeg forladt. Men jeg vil ikke bo i Ruinerne . . . Andre vil bygge og plante — jeg vil glæde mig derover, og en Dag vil jeg sætte mig paa en skyggefuld Bænk i en af de Livets Alléer, I har plantet. Men indtil da paa Vandring . . .

Og hvorfra er det saa, jeg skriver? Du har aldrig hørt Stedets Navn, og du vil aldrig faa det at se. Inat var jeg paa Vinterfart over den botniske Bugt. Nu er jeg i Hangö. Det er Finland. Udenfor mit Vindu holdes Torv. Varerne bringes ind paa Slæder — de, som handler, minder saa om Russer, saa om Svensker. Nede paa Banegaarden er det ene Opslag svensk, det andet skrevet med de underlige russiske Bogstaver, der minder om det Krimskrams, Zigeunersker i Folkekomedier har paa Bælterne. Rundt om er Plakater fra Petersborgerfirmaer — og i mit Blod

¹ 1. Oktober 1884 forlod Peter Nansen »Nationaltidende« for at gaa til »Politiken«.

begynder det allerede at krible som hver Gang, jeg nærmer mig en stor Stad. Ved du, det er, som om den *trak* i En og allerede slog sin Luft om En og førte En med sig ligesom en Hvirvel. Jeg har mærket det saa tit, hvordan dette eneste Storstads-Navn, denne Lyd kun, formaar at trænge ind i hver eneste Tanke og faa den til bare dette at kredse om sig og vente og stirre paa sig og vente. Petersborg — Petersborg. Jeg forsikrer dig, det lyder som Stormklokker — saadan kalder det paa En.

Papa sagde: Naar du bliver Student, tager jeg med dig til Petersborg i Julen. Nu kommer jeg der til Paaske.

Overfarten var græsselig. Nu spiller de tyske Reisende Kort i Gæstestuen, og den unge finske Skønhed, som drog fra Stockholmer-Saison for at smage Petersborger-Saison, rank og slank, med dovne Finne-Øine — igaar ved Table d'hôte stod bag hendes Stol livegen-underdanig en Kosak og betjente stum »hendes Naade« — har nonchalant lagt sig paa en Sofa foran Ilden med et Isbjørne-skind til Dække. Her er koldt, en bitter Kulde, som gaar gennem Marv og Ben . . .

Forresten er det interessant, »det finske Skib«. Det gaar kun én Gang om Ugen. Gennem Is og

gennem Storm. Afskeden i Stockholm er altid varm. Ved intet Skib er der saa mange Mennesker, ved ingen Afsked saa megen Vemod. Den finske Koloni i St. siger Farvel til Slægtninge og Venner, som vi vilde sige det til Sønderjyder. Finland er Skandinaviens Sønderjylland nu. Mig sagde naturligvis en Mængde Mennesker Farvel, og jeg fik mange Buketter med de svenske Farver. I Göteborg skreg man Hurra og hvinede. Her indskrænkede man sig dog til at vifte.

Du skrev, at jeg havde intet fortalt om mine Venner i St. Det er for ei at irritere mig. Du gør dig intet Begreb om disse Mennesker. Min Ankomst var dem en Fortvivlelse. Ser du, G. G.¹ vil nu selv have et skandinavisk Navn; Hr. Staaff² — en lokal Berømthed — spekulerer paa fra Venstre at blive Høire; August L.³ frygtede mig; Fru Edgr.⁴ var bange; — Følgen var, at alle Mennesker modtog mig med: desværre vil jeg have saa daarlig Tid at være sammen med Dem. G. af G.'s Stilling tillod ham

¹ Gustaf af Geijerstam.

² Per Staaff, svensk Journalist og Forfatter (død 1903).

³ August Lindberg.

⁴ Anne Charlotte Edgren.

ikke at sidde ved Siden af mig i Theatret. Det var Venstre. Høire kendte mig ikke. Jeg var for »den svenske Erik¹« (Cl. L.)² en Skoledreng, hvem man sparkede første Gang og siden ikke omtalte. At høre disse Folk, du, som ikke kendte andet af Turgenjew end »Helena« (der lige var udkommet paa Svensk), udtale sig om min Forstaaelse af Russeren. Jesus-Maria — om jeg havde haft dig her til at le med . . . Naa, det nyttede jo ikke at skringe op. Jeg indskrænkede mig til *en* Gang under Publikums Jubel at haane disse Gentlemen. Afgjort er det (og husk vel, at jeg naturligvis af mange er blevet dækket med Laurbær), at den svenske Presse er den mest uvidende, arrogante og selvsyge, som existerer i Verden. Desværre har jeg intet samlet af dens Snak — ellers kunde jeg have bragt den skønneste Buket af menneskelig Dumhed.

— — —

De rareste Mennesker er Fru Edgrens Kreds. Det er et Stykke Europa midt i Barbariet. Især Fru Cowalewsky. Hun er Matematik-Professor og med al sin Algebra en fuldkommen Dame. Hun ler som et Barn, smiler som en aandfuld

¹ c: Erik Bøgh.

² Claës Lundin, svensk Journalist og Forfatter (død 1908).

Kvinde. Hun forstaar en fortryllende Kunst: at sige sin halve Tanke, saa tie og have sagt — den hele, mens hun tier. Der er et Spil af Lys og Skygge over hendes Ansigt, af Bleghed og Rødme, som jeg næsten aldrig har set. Og saa taler hun et blødt glidende Fransk, illustreret med saa hastige smaa Haandbevægelser, at det vilde trætte, hvis det ikke var saa katteagtigt henrivende. Det er besynderligt at høre hende og Anne Charlotte tale sammen. A. C.'s klare og kolde Fraser falder ind i Russerfruens Tales Glimmerflor som langsomt førte, høfligt snittende Knive. Alt, hvad der i Stockholm er værd at kende, kommer hos Anne Charlotte, som er en glimrende Værtinde. Kun hendes Saloner er besynderlige, pyntet op med Femti-Øres Ting og de besynderligste Pjalter af Gardiner og Portiører. Men naar der er mange Folk, og man ser det hele flygtigt, er det virkningsfuldt som en Theaterdekoration.

Jeg fik Bud hjemmefra om at skrive om Høedt, men jeg sagde nei. Saalænge jeg kan, skal mit ædle Fødeland være fritaget for hvert Spor af mig, og jeg haaber, jeg kan det nogen Tid.

Du ved, jeg altid har længtes til Finland. Det er noget nyt. Her i denne Afkrog kæmper

to Nationaliteter, to Kulturbevægelser. Det op-
hidser og anstrænger Menneskenes Evner. Og
Rammen om Kampen er besynderlig og rig paa
Skønhed. Sø ved Sø ligger frossen Landet over,
ingen Bakker, ingen Høining; bare Sø og Enge,
frosne, hvide under en graa og tung Himmel.
Det er en Slags Skønhed, men en Skønhed, som
gør tung og kold om Hjertet.

. . . Nu har jeg været ude at bese Staden.
Det er tyve Huse, som hænger midt i Klip-
pernes Øde. Her mødes Storm fra Nord med
Storm fra Øst, og selv idag, hvor det er stille,
hører man et Sus fra alle Kanter — »Byen«
hænger paa et Næs — som Brus af tusind
Telegraftraade for Vinden. Det er den bot-
niske Bugt, som murrer. Og ved du, at jeg
saa midt i alt dette finder et Hus med franske
Rideauer, fortrukne over lyse Silkegardiner, og
et stort, pragtfuldt Væxthus op til Huset? Hvem
dræber Tiden inde bag de Parisergardiner og
fryser tre Fjerdingaar i Selskab med stakkels
halvdøde Palmer? Erindrer du en Aften paa
Skodsborg. Hedvig Vinter-Hjelm¹ deklamerede

¹ Svensk Skuespillerinde (død 1907), gennem mange Aar
knyttet til Teatret i Helsingfors. Hun var gift med den norske
Journalist og Forfatter Kristian Anastas Winterhjem.

finsk for os, saa hendes grimme Ansigt næsten blev smukt derved — og hendes forspiste, rare Mand stirrede paa hende med idiotisk Beundring? Nu er det dette Barnesprog — det lyder, som du ved naar man taler til Smaabørn og Hunde —, som lyder i Ørene i Butik og paa Gade. Det har saa troskyldig en Lyd, det stakkels Fattigmandssprog.

Du, hvor det er sørgeligt med Fru Diederichsen¹ — at hun vist kommer til at staa uden Stilling, uagtet hun har et virkeligt Talent, som kun behøvede passeligt Rum for at spire og tage Fart. Jeg har strax skrevet til Andersen² og anbefalet. Abrahams sidder naturligvis tyndt i det, og kender jeg [ham] ret, vil [han] nu kun tro at kunne redde Situationen ved et eneste: at spare. Derfor giver han vel ogsaa nok Afsked til halve Rusen af Personale. At afskedige Marer³ vilde vel være *for* dumt, men lade ham sulte videre med sine 1200 — det gør Aba nok. Han skrev til mig forleden.

¹ Skuespillerinde Fru Laura Diederichsen, født Ohlendorff, Elev af Bang, senere gift med Skuespiller William Pio.

² Theodor Andersen, Teaterdirektør, 1869—84 for Kasino, 1884—87 for Dagmar-teatret (død 1909).

³ Skuespiller Johannes Marer.

I de siste Dage var der i Stockholm kun Tale om Krigen¹. Man mener, det vil bære over denne Gang. Alle Mennesker sagde: »Ja — De ønsker vel Krigen. Det vilde være den økonomiske Redning for Danmark og bringe København nær sine Storhedsdrømme«. En langvarig Krig maaske, men nutildags fører man jo ikke langvarige Krige. Et Par Dage ventede man i de høieste Kredse virkelig i Løbet af 48 Timer at se Østersøen blokeret af Englænderne. Jeg synes, at disse to Stormagter i Kamp med Skibe sværmende i Nord- og Østersøen vilde minde lidt for meget om en Høgeflok flakkende om en Duerede. Vi var Duereden. Kongen og Dronningen af Sverig reiste iaftes til Konstantinopel til den døende Prins Karl². Han var den smukkeste i Familien Bernadotte, skøn som en Gud under sin Dragon-Hjelm. Victor Hart-

¹ I Marts og April 1885 truede det en Tid med at komme til Krig mellem England og Rusland som Følge af en Konflikt om et Grænsespørgsmaal i Afghanistan.

² Prins Carl af Sverrig, Oscar II.s tredieældste Søn, nu gift med Prinsesse Ingeborg af Danmark. Han blev i Foraaet 1885 paa Tilbagevejen fra en Rejse til Indien angrebet af Tyfus og laa i flere Maaneder alvorligt syg i Konstantinopel.

man¹ har faaet Slag, hans Frue er atter opgivet. Stockholm vaander sig under saa mange Ulykker — bliver dog ved at polkere. Ved du, at man her paa Ballerne er raa nok til at danse uden Ophold, bare svinge rundt og rundt ligesom paa Bønderballer. Der er Kraft i de svenske Knæ. I Upsala gav man en Fest for mig, der endte, sagde man mig, med et blidt Slagsmaal. I Helsingfors pleier Fêter at ende med, at man slaar hinanden ihjel. Formerne for Gemytlighed skifter jo med Landene. Enfin — jeg tror, man mener det endda lige godt med hinanden, mindst lige saa godt som hos os.

Du er vist ikke paa *en* Gang kommet til Ende med denne Epistel — har den, naar du naar hertil, virkelig ligget to Dage i din Lomme? —, men nu skal du blive fri. Jeg vil »æde« en Appelsin og forsøge at fordøie et Kapitel af »Une Diva«², en saakaldet Roman.

Lev vel, cher. Jeg skriver her fra Finland og

¹ Svensk Skuespiller (død 1898), meget yndet i Danmark efter et Gæstespil i Sæsonen 1883—84. Han var gift med Skuespillerinden Ellen Hedlund, nuværende Friherreinde Cederström.

² En da lige udkommet Roman af Émilie Ambre.

Petersborg til norske og svenske Blade (Oversættelse til dansk forbudt). Til dig skal jeg sende Brev snarest fra Helsingfors. Mange Hilsener til Immanuel.

Din
Herman.

XIV.

[Helsingfors] Fredag [10/4 1885].

Kære Peter.

Jeg har kun ét Minut. Jeg talte her første Gang i Onsdags paa Theatret. Entusiasmen var ubeskrivelig, og Huset udsolgt Dagen forud. Jeg fik fra finske Damer til »Fædras Digter« en storartet Lyre af røde og hvide Roser samt en Laurbærkrans. Til min første egen Forelæsning igaar var alt udsolgt til Trængsel, og Bifaldet uendeligt. Indtægten var 2000 Francs, men Udgifterne her svarer dertil. Alt er udsolgt til mine tre Forestillinger. Paa Theatret skal jeg spille to Gange — siste Gang tredie Akt af Osvald. — I Slutningen af Maaneden gaar jeg til Petersborg, hvor alt beredes til Krigen. At gaa til Afghanistan — hva'? Jeg har atter modtaget Tilbud fra Tyskland. Vilde gerne, aa, saa gerne tale med dig for at spørge om din fornuftige Mening. Idag kom Posten — en Gang om Ugen Post fra Jer — og fra dig intet Brev. Slet intet Ord fra Danmark. Du be-

griber ikke, hvor Livet her er mærkeligt. Det er et brutalt Raffinement. Man overøser mig med Gaver. Jeg har faaet en Skitse af Edelfelt.

Her findes en finsk-svensk Skuespillerinde¹ af Sarah-Rang, det rentud vidunderlige, du, af Geni.

Her lever en Fyrstinde Kamrazim — den skønneste Kvinde, jeg har set. Jeg maa slutte, jeg skal nu just se hende til Middag hos — Enkegrevinden af Puschkine. Det er hele Ruslands Aristokrati. Igaar paa Døren til Forelæsningsalen læstes Telegram fra Petersborg: Kri-gen erklæret. Og en Mængde russiske Officerer sad endda og hørte roligt efter.

Din Herman.

¹ Ida Aalberg, nu Baronesse Uexküll-Güldenband. Hun blev senere (i Sæsonerne 1885—87) fast engageret i København, hvor hun optraadte paa Kasino og Dagmar-teatret.

XV.

[Helsingfors] 21. 4. 85.

Min kære Peter. Jeg skriver til dig strax Morgenens efter Osvald. Jeg tror, aldrig Skræk kan knuge et Menneske, som den knugede mig igaar. Og saa var jeg hele Tiden træt som En, der vel er kommet til sit Maal, men som er blevet altfor trættet af en langt for lang Vandring.

Endelig blev det Aften. Der gik et Gys gennem Salen, da de saa mig. Aldrig, tror jeg, har en Salon siddet mer stille. Ikke en Hoste, ikke Aandedrag, kun en Taushed, der hvert Minut truede med at blive Panik. Det var som stivbunden Rædsel, det hele. Jeg kan aldrig glemme det. Hvordan jeg spillede? Inégalt — det største og det feilagtige i Blanding. Og dog ønsker jeg, du havde set. Thi dette var dog det fuldeste Udtryk, jeg har mægtet at give, for mit Liv og min Oplevelse. Jeg fandt for Rædsel Skrig, som skræmte mig selv.

Efter Stykkets Slutning sad de meget længe tause. Men saa brød der frem en Storm af Bifald, som bogstavelig skyllede ned over mig.

Det er altsaa gjort.

Ved Souper'en hos Gardens Chef — efter Forestillingen — sagde en ung Franskmand, der har set al Verdens Kunst: De har *En*, som tør nævnes ved Deres Side — Sarah!

Igaaraftes var det næsten sandt.

Iøvrigt gaar alt vel. Jeg har nu atter nogle Tusind Francs. Her har hver Forelæsning indbragt 1500 frcs. Men Theatret betaler slet, og Byen er efter Petersborg den dyreste i hele Norden.

Morgenbladene kalder mit Spil genialt.

Helsingfors Theater er efter det kongelige Theater i St. det mest ansete svenske Theater.

Tusind Hilsener til Im.

Din

Herman.

XVI.

Åbo 26. 4. 85.

Min kære Peter. Tusind Tak for dit rare Brev, som jeg — thi hertil er Posten *saa* langsom — først fik for to Dage siden. Du har taget min Afghanistan-Reise helt alvorligt, og du har gjort Ret. Men at udmynte den som Journalist har ei været min Tanke. Naar jeg om nogle Dage har sluttet her i Finland, gaar jeg til Skt. Petersborg — hvorvidt jeg kommer til Afg., beror paa Krigen først, siden paa, hvilket Indtryk jeg gør i *Gatshina*¹. At jeg kommer til Gatshina, er nu temmelig sikkert, da jeg har storartede Anbefalinger bl. a. fra Fyrst Demidoffs Moder. Hvad jeg, *hvis* jeg skulde vinde Keiserinden, agter at gøre, vil jeg ikke skrive. *Før* det er blevet en Mulighed, ser det jo bare ud som et dumt Fantasteri.

Hvis jeg skriver til Blade, bliver det kun til

¹ By i Nærheden af Petrograd; Sommerresidens for det daværende russiske Kejserpar, Alexander III. og Marie Feodorovna, født Prinsesse Dagmar af Danmark.

fremmede. Foreløbig, ved du jo, *kan* jeg slet ikke skrive til noget dansk Blad — og i det hele *vil* jeg det ikke. Fra »Nationaltidende« har jeg paa hele min Reise intet hørt — og bryder mig ikke derom. Hele dette journalistiske Spørgsmaal kan, min egen Ven, forklares helt kort. Jeg forlod med Glæde Arenaen, fordi det var mig smerteligt at arbeide uden dig. Jeg gaar aldrig til noget Foretagende, som konkurrerer med dig. Derfor bliver jeg ikke nogensinde mer Bladmand i Fædrelandet. Thi at arbeide sammen med Edvard B. er mig af Sind og Hjerte umuligt, og det vil aldrig ske.

At du brænder for din Opgave, er mig en uendelig Glæde. Arbeide, vi elsker, er det eneste, som kan forsones med Livet. Jeg skal aldrig, det maa du vide, lægge Lod i Vægtskaal imod dit Arbeide og din Arbeidsglæde.

Skrive til dig fra Petersborg skal jeg gerne — men vi maa være meget forsigtige, thi jeg vil saamæn ikke unde Ferslew¹ den Fryd at holde mine siste Maaneders Gage tilbage.

Men hvoraf vil du leve — spørger du? Enfin — hellere indstudere disse to Foredrag paa tysk

¹ »Nationaltidende«s Udgiver, Etatsraad J. C. Ferslew (død 1910).

og tjene mine tilbudte 30,000 Reichsmark og alt frit i fem Maaneder. Det er altid Begyndelsen til en Formue. Du ler, ved jeg, naar du læser dette — men det er dog muligt, det ender med, at jeg bliver formuende.

Her i Finland gaar alt vel. Ved min Afskedsforestilling i Helsingfors var Jubelen ubeskrivelig. Studenterne bragte mig Serenade, og jeg fik en Diamantring og to Malerier — en Akvarel af Edelfelt. Desuden et russisk Helgebillede med Guld.

Esmanns Bog¹ har jeg modtaget og takket ham i et Brev, som vist gør ham vred. Men jeg maatte sige ham, at den elegant skrevne Bog syntes mig baade lykkelig og ulykkelig som Debut. Jeg ved ikke, hvor jeg skal finde Fremtidsløftet i al denne Fuldkommenhed.

Jeg maa nu, kære Peter, klæde mig paa til indlagte Program: Menter²-Concert med Assi-

¹ Den lige udkomne Debutbog »Gammel Gæld«.

² Den tyske Pianistinde Sophie Menter (død 1918), fra 1872 til 1886 gift med den bøhmiske Violoncellist David Popper. Hun var Elev og Veninde af Liszt og var, da Herm. Bang traf hende, ansat som Lærerinde ved Konservatoriet i Petrograd. 1882, 1885 og 1892 var hun paa Tourné i Skandinavien og besøgte alle tre Gange København; paa den anden Tourné (Okt.—Nov. 1885) ledsagedes hun af Bang, der assisterede som Recitator til hendes Akkompagnement.

stance af Herman Bang. Ikke sandt — Skæb-
nen har besynderlige Hændelser?

Hils Immanuel. Jeg *har* ikke Tid at skrive
— i syv Dage har jeg talt eller spillet sex
Gange, og mit Helbred er saa slet, at jeg om
Formiddagen ikke orker at være oven Senge.

Din Herman.

XVII.

Vasa 3. 5. 85.

Min Ven.

Ikke sandt — det er fra barbariske Byer, jeg skriver. Dette er den nordligste Jernbanestation i Rusland. Iforgaars feirede Befolkningen Vaarens Komme vadende i Sne, indpakkede i Peltse. Man solgte Vintergækker opfostret i Drivhus.

Iaften taler jeg her for siste Gang, reiser saa atter to Døgn paa Jernbane, taler Tirsdag Aften i Viborg for siste Gang og siste Gang i Finland og drager til Petersborg. Jeg har atter været sammen med Menter. Hun har foreslaaet mig at ledsage hende i Oktober paa en Koncertreise gennem Norden paa glimrende Betingelser. Ogsaa har der været Tale om at faa mig til Leder af Theatret i Helsingfors. Jeg vil det gerne, da jeg saa i al Ro kan uddanne mig som Skuespiller.

Gode Gud — hvor dette er uudholdeligt. Omflakken og Fester og Krænkelser og Begeistring og Glemsel. Forgudet idag, nedstyrtet

imorgen — Champagne, der beruser idag —
imorgen for den samme Mængde kun det tomme
Glas, hvoraf den drak. Jeg kan jo kun *en* Kunst:
vække de, som sover — men de vakte staar op
og forlader mig.

Naa — det var ikke om det, jeg vilde tale.
De finske Blade svømmer over med Køben-
havnerbreve. Jeg læser dem med en grænseløs
Animositet. Det herskende Partis ubeskrivelige
Dumhed vil give al Konservatisme Dødsstødet,
og en smuk Dag vil vi staa ved en Republik.
Og det for høit regnet ti Mænds Dumheds Skyld.
Imidlertid vilde Eders Resolutioner o. s. v. være
uhyre komiske, hvis det ikke i Virkeligheden
var saa sørgeligt det hele. I spiller Verdens-
drama paa Kongens Nytorv ligesaa grinagtigt,
som om man vilde opføre Tragedier paa Tivolis
aabne Theater. Mens Krig og Kolera truer, og
Europa staar foran uendelige Kriser, laver I
Revolution i Lommeformat og parerer om, hvem
der kan skringe høist. Naar man ser paa alt
det fra et fjernt Land, hvis hele Existens er
truet af en mægtig Krig, hvor tusind Bevæ-
gelser er oppe, og hvor to *Nationer* — ikke to
Partier — kæmper om Herredømmet og Mag-
ten, bliver man rød i Hovedet, naar man tænker

paa, at det Farcetheater, hvor de politiske Klovner kaster sig dette Mel i Ansigtet, er Ens Fædreland. Og man oprøres til Væmmelse over Dumheden. Jeg er lykkelig ved, at jeg i lange Tider kun paa Besøg skal vende hjem. Det er længe siden, jeg var lykkelig i Danmark — og ulykkelig kan man hellere være ethvert andet Sted.

Jeg læser meget disse Landes Literatur. Jeg tænker snart, den Tid ikke er fjern, hvor jeg ved næsten ligesaa meget om svensk Literatur som Otto B¹. Skade, at denne Literatur er saa sørgelig ynkelig. Paa Onsdag Formiddag er jeg i Petersborg. Jeg haaber, det skal oplive mig. Thi jeg er ualmindelig træt og skranter uafbrudt. Mine Krampeanfald er hyppige og heftige. En Mand skrev forleden i en Avis: Herman Bang — Skyggen af et Liv og dog idel Liv — udbændt Kul og dog Lue — ser du, saadan skriver man i Finland. Men »Finsk Tidsskrift« var for »skralt«. En stor Feide er udbrudt i den Anledning og føres i alle Blade. Mit Navn er som det røde Klæde for Tyren for nogle — for andre en Fanfare. De begynder

¹ Otto Borchsenius.

Marschen — disse Unge, med mit Navn paa Læberne.

En Student i Helsingfors kom til mig en Dag paa Hotellet, og midt som han sad, gav han sig til som afsindig at kysse mine Hænder og sagde: Ja — ja — tilgiv mig — men jeg maa — jeg maa. Ved De da ikke, at De er vort Ideal — de andre er maaske større end De, men Dem elsker vi . . . Og ved du, kære Peter, at alt dette kun gør mig træt og fortvivlet. Thi jeg betyder ikke det bedste hos min Generation.

Din

Herman.

Du hilser naturligvis Hvalpen¹.

¹ Immanuel Nansen.

XVIII¹.

St. Petersburg 8. 5. 85.

— — — Den, som troede, at han i St. Petersborg vilde træffe en stærkt bevæget, endnu af de mange Sindsbevægelser ophidset Stad, bliver skuffet. Czarens By er altid ens: paa Overfladen rolig, sugende en sparsom Visdom af en karrig Censurs Meddelelser. »Mig sker der — siger denne tilsyneladende Uberørthed —, hvad Czaren vil.«

Der var i det ydre ingen Forskel at spore paa det St. Petersburg, som hver Dag ventede Krig og Ødelæggelse af hele sin Handel, og det St. Petersburg, som iforgaars erfarede, at Czarens Regering saa lykkeligt havde besejret England uden at anvende andre Vaaben end Fasthed og Klarhed i sit engang indtagne Standpunkt.

¹ Dette Brev er ikke bevaret, men et Brudstykke blev offentliggjort i »Politiken« 14/6 1885, hvorefter nærværende Gengivelse er aftrykt.

Der var ingen Sammenstimlen om Avisdrene paa Newski, ingen høirøstede Disputer paa Restauranterne. Ruslands Hovedstad har den Selvbeherskelse tilsyneladende at bekymre sig lige lidet om Freden som om Krigen.

Og samme Fysiognomi har Keiserbyen bevaret i alle disse siste Aar. Der kan ske hvadsomhelst — Nihilister kan sprænge Paladser i Luften, og Nihilister kan i Masse blive hængt, Krig kan true, og Fred kan sluttes — Petersborg ved intet eller lader, som den intet ved. Den lever uforanderligt med Ligegladhedens Maske for Ansigtet.

Den spiser meget, drikker, kører, handler — det siste for Øieblikket kun lidt — spiller høit, udstiller sine Kokotter, feirer sine Fester uden Ophør og uden Afvexling.

Jeg tror, at hvis du i dette Øieblik kom til St. Petersburg, vilde du føle en dyb Skuffelse. Af alt, hvad du har ventet, vil du kun finde meget lidt. Thi — ikke sandt — naar vi i vor Fantasi udmalede os Newa og Petersburg, tænkte vi os dog eiendommelige Typer paa Gaderne: Theater-Nihilister, skumle, hastigt ilende Figurer, mange Politisoldater, hemmeligt listende

Spioner — en hel Personliste fra et Verdensmelodrama. Og istedetfor alt dette vil du kun finde den stakkels Dvornick, Dørvogteren, som uforanderligt sover foran hver Dør i St. Petersborg for at passe paa, at ingen Nihilister gaar ind i Huset.

Og selv om vi lader alle Fantasier fare, saa havde vi dog ventet, at vi i Petersborg vilde møde en eiendommelig Luft, en vis Vulkan-Frygt, en Fornemmelse, som om Jorden gyngede ganske lidt. En Vildfarelse. Der, hvor de politiske Stordramer *ageres*, synes maaske Jorden at gynges; hvor de *leves*, synes intet saa fast og sikkert som Samfunds-Jorden.

Jeg tror, at hvis du kom til Czarbyen, vilde du som jeg først og sist imponeres af Massen. Rent ud Stenmængden, de uhyre Proportioner betager En. Det er ikke Paladser, men Paladsmængder, Stenuhyrer, ofte uskønne, altid kæmpe-mæssige. St. Petersborg er det kolossales By.

Du vilde ogsaa blive slaaet af den evindelige Røgelselugt. Den hænger i Kuskenes Klæder, den hviler over Basarernes Varemængder; man mærker den i Forstuer og i Saloner. Den slaar ud fra de utallige Kapeller, som findes i alle

Gader, oser med sin stramme Vellugt op fra de tusinde hellige Lamper. Man kan ikke drage Aande uden at faa Røgelse i Halsen.

Hvorhen man vender Øiet: hellige Billeder . . . Ingen Kusk flyver forbi med sin Vogn uden at hilse med en Mumlen den guldmalte Helgen. Foran Isakskirken kaster man sig ned paa sine Knæ, paa Maven og ligger Minutter ad Gangen. — — —

Og i Modsætning til dette, Newski om Natten. Klokken to. Hundreder af elektriske Blus spreder et Skær som den lyse Dag. Og tusinde Vogne, forfulgte af deres tusinde lange Skygger, iler ned ad Newskis uendelige Gade. I aaben Ekvipage, indhyllet i Peltsværk, kører Demimondens Damer til Natrestauranterne, mens de ægte Damer ruller i Glaskarether hjem fra Souper. Den vildeste Forvirring af Tjenere og Kuske og Forridere, lynsnare Drosker, sorte, skønne Hingste, røde, steilende Fuchser, kaukasiske Skimler, som springer i deres løse Spand. Raab og Skrig fra Tjenerne, Smælden og Pisken. — — — Alle Ansigter, alle Toiletter, alle Livréer, skarpt røde i Hvidglød-Lys.

Men hvor imponeret man saa bliver, Glæde føler man ikke . . . St. Petersborg er en Skønhed uden Sjæl.

Czarens Politiherredømme har knuget Sjælen af hans Hovedstad.

— — —

XIX.

Richimjäki i Finland den 13. 5. 85.

Kære Peter.

Jeg var da altsaa igaarmorges i Gatshina. Jeg maatte op Klokken syv, hvilket er ukendt og græsseligt i Petersborg, hvor de bedste Butikker først aabnes Kl. ti, og hvor det første Morgenblad erscheiner Kl. 10^{1/2}. Folk af dem, som den finske Bonde kalder »så ryssligt fint Folk«, staar aldrig op før Kl. tolv, og der findes i Petersborg fornemme Damer, du, som hele Vintren ikke ser Solen — de naar ikke ud af Sengen før efter to, og Klokken to tændes Lamperne. Men det forstaar sig, saa ser de til Gengæld Elektriciteten langs Newski og de mægtige Baal paa Newa — det er næsten bedre. *Sove* gør man i Petersborg meget lidt — man faar Tiden til at gaa uden det. Man gaar i Selskab Kl. 12—1 om Aftenen, kommer hjem Kl. fem om Morgen, spiser (hvad der er høist comme-il-faut) Frokost en petit comité, en fem-sex Stykker, og gaar til Ro Kl. otte. Men, som en Russer

sagde mig, man døser saa mer, end man sover — »parce que cette ville sotte commence déjà de faire bruit« (saa godt taler en Russer fransk)...

Men, Himmel og Jord — det var Keiserinden. Altsaa op Klokken 7, hen til den forbandede Hofskrædder, som havde besigtiget mine Klæder og fundet mine Benklæder for snævre (!) til Hoffet, saa der maatte syes et Par andre paa ti Timer. De kostede en Bagatel af tredive Rubler (60 Kr.) og sad afskyeligt. Efter dette gjorde jeg, Klokken var nu halvni, to blide Forsøg paa at blive barberet, men det mislykkedes — saa dansede jeg ubarberet til Keiserinden. Ikke destomindre saa jeg meget distingué ud — helt sort — de gule Knapper og Atlaskopslag var ofret — jeg har ikke været saa tarvelig siden min Altergang. Farten til Gatshina er trist, gennem fladt Land, der ligger nøgent og ser dumt ud. Langs hele Banen er der arrangeret Jordhytter, hvor nogle ulykkelige Soldater faar Lov at kravle ind om Natten efter hele Dagen at have staaet plantet langs Banen. Der staar saadan en Sjæl hvert tredie hundrede Alen. Jeg kørte i samme Waggon som Krigsministeren, en gammel, ualmindelig dogg'et — alle russiske Generaler ligner Dogger — Gentleman, som paa

Veien — en Time — gjorde Kaal paa tredive Cigaretter. Med mig var en Hr. Mynter¹, en Ven af Papa og meget protegeret af Keiserinden. Gatshina Station er velbevogtet, et Dusin snedige Politioine fulgte ogsaa min Ringhed, men veg sky tilbage for den keiserlige Vogn, som Tjeneren lukkede op, hvorpaa vi for af. I en lille let Ekvipage fløi en ung Storfyrste os forbi. Alt, hvad man har skrevet om Troppekordon'er og sligt, er Unsinn. Der findes i Gatshina ikke stærkere Vagter end ved ethvert Slot. Adgangen til den uhyre Park var kun besat med en eneste Kosak. Slottet er uhyre som Parken — en kæmpemæssig Halvcirkel og to Fløie. Vi fik anvist et Par Værelser og drak Te, hvorpaa Hendes Majestæt var naadig nok til at lade os vente halvanden Time. Hun havde været med Keiseren paa Jagt om Natten ligetil om Morgen Kl. 6 og tog sig nu lidt Hvile, som jeg under hende. Op gik endelig Døren, og en ubeskrivelig Kurer, gul, rød og grøn, viste sig straalende som Regnbuen. Gennem et Utal af Gange naaede vi en Umængde af Sale. Tjenere drev i dem alle; beskrive dig denne Pragt kan jeg ikke, fordi mine

¹ Nuværende Kammerherre, Kommandør Balthasar Münter.

Ord ikke vilde give dig noget Billede. Alt, hvad Marmor og Guld og Malerier, alt, hvad tunge Fløieler og plastisk Kunst kan udrette — tænk dig det, og du vil dog ikke kunne forestille dig det romerske Galleri, hvor paa Cirkelvæggen Romas Keiserbuster straalet i karrarisk Hvidhed, mens hele den modsatte Væg, ét mægtigt Glas, giver Vue over Marmorparken, hvor alle hedenske Guder skinner paa deres Sokler. Vi kom igen et andet Galleri, der var behængt med persiske Tæpper. Et Virvar af Silke og Farver. Men dette eneste kan du tænke dig: hele dette uhyre Rum, Gallerier og Sale, er mættet med en berusende Blomsterduft, der gennemtrænger alt. Heliotroper, Reseda og gule Roser og Konvaller sender fra alle Kroge, fra alle Trapper, fra hver Afsats ud i Luften deres blandede og hede Vellugt. De gyldne Blomsterkummer bugner.

Tjenerskabet blev tættere og tættere. Endelig naaede vi Keiserindens Gemakker. Hun bor i Mezzaninen og har ikke saa høit til Loftet som du. En Skare Tjenere stillede sig *en haye*, og vi blev vist ind i — de keiserlige Børns Legestue, hvor noget meget almindeligt Legetøi fandtes til Brug for disse Miniatur-Høiheder. Saa blev Hr. Mynter ført ind til Maria Feodorowna, og jeg

fik anvist et nyt Værelse. Det var Keiserindens Forgemak, meget tarveligt; kun nogle franske Malerier af moderne Skole pyntede op. Inde i Værelset ved Siden af hørte jeg Keiserinden tale og le meget høit. Saa skulde jeg ind. Midt i et lille Boudoir stod en meget ungdommelig Skikkelse i en grøn Kjole. Hun havde en eneste Perle til Brosche. Man ser intet hos hende uden Øinene og den henrivende Figur. Jeg tror, hun et Øieblik blev generet ved at se mig saa ung (jeg saa vist ud som to og tyve!), men et Sekund efter rakte hun mig venligt Haanden, og vi talte sammen en tyve Minutters Tid. Alt i Værelset mindede om Danmark. Under Samtalens Løb pegede Keiserinden op og sagde: Ser De min Melbye! — et deiligt Billede med blaåt Hav. Stuen var lille, meget lille og lav. I Hjørnerne stod store blomstrende Rosentræer. . . . Ja, sagde Keiserinden, her er lille Plads, men jeg har dog Plads til et Klaver . . . Vi talte om Bedstefader, om Turgenjew, om Dostojewskij — hvor hun lo, da hun rettede mig i Navnene og sagde: Ja — aa — det russiske — Gud, hvor er det svært. Jeg tror, Maria Feodorowna kan meget let blive »tøset« — afgjort er det, at hun er ualmindelig fordringsløs og

yndig. En af hendes Hofdamer fortalte mig, at under Krigsfrygtsdagene var Keiserinden den eneste, som var glad og fornøiet: Aa — Sludder — sagde hun — der bliver ikke Krig . . . Og hun fik Ret, men — hun havde nok ogsaa arbeidet meget for det i Stilhed.

Tilsist rakte hun mig atter Haanden — jeg havde hele Tiden sagt »De« og ikke »Deres Majestæt«, saa jeg maatte gøre Undskyldning, hvad hun lo klingende af — og bad mig sende sig en Bog, naar jeg skrev noget nyt. I »Nationaltidende« havde hun læst mange af mine Føljetoner. Jeg bukkede, og Audiensen var forbi.

Siden spiste vi Frokost hos en gammel dansk Hofdame og havde det meget behageligt. Atter gennem Sale og Gange; atter Honnørs af Betjening og Kosakker, og vi havde Gatshina og dets Herskerinde bag os. Keiserinden sagde hele Tiden Tyra og Georg — tout simplement.

Jeg forbyder dig at benytte offentligt noget-somhelst af dette Brev. Jeg vil intet have frem i et dansk Blad. Jeg har mine Grunde derfor. Sikkert vender jeg næste Aar tilbage til Petersborg for under Storfyrst Serge Mikaels Protektion — han var hos Generaladjutant Cremer og

var *meget* naadig — at avancere her i Selskabet, og jeg maa intet kompromittere.

Jeg for til Hotellet i Petersborg, pakkede og fløi til Middag hos Baron Vallén, en Nevø af en Statsminister. Saa var mit Ophold i Petersborg endt. En mægtig, men kold Stad.

Din Herman

Hils »Hvalpen« mange Gange, kære Peter.

XX.

Gefle 21. 5. 85.

Min kære Peter.

Du er jo gal. Jeg kommer til St.¹ og ser i »Politiken« med store Typer og paa første Side — mit Brev fra Petersborg. Det var let at kende, og hvis jeg nu de to siste Maaneder ingen Gage faar »Ved Stranden«², saa idømmer jeg dig en Skadeserstatning — »hvad jo nok vil nytte mig noget«.

Jeg er nu paa Vei til Norge.

Med Josephson³ — »Nya Teatern« — har jeg sluttet Kontrakt om Gæstespil fra 20. September til 15. Oktober. Jeg skal spille Osvold, Hertugen af Septmonts⁴ og Hovedrollen i en svensk Original. 15. Oktober begynder min Menter-Turnée og varer jo til Jul.

¹ Paa Rejsen fra Finland opholdt Bang sig et Par Dage i Stockholm, hvorfra han d. 20. Maj rejste videre til Norge.

² 5: fra »Nationaltidende«.

³ Teaterdirektør Ludvig Josephson (død 1899), 1880—90 Ejer af »Nya teatern« i Stockholm.

⁴ i Alex. Dumas' »Den fremmede«.

Før 15. Juli er jeg ikke færdig i Norge og reiser saa *via* Frederikshavn til Tyrol. Gaar det godt i Norge, haaber jeg, vi kan træffes midt i August i Leipzig — min Yndlingsby.

Det glædede mig at læse en tyve Numre af »Politiken«. Den er ikke blot blevet større, men ogsaa meget bedre.

Lev vel — min kære Peter, og hils »Hvalpen« fra

Din

Herman B.

Mit Bryst er stærkt angrebet af en ret slem Katharr. Enfin — tilsist haaber jeg vel, at Livet taber Taalmodigheden med mig og giver mig — Døden. Det er mit eneste Ønske.

XXI.

[Trondhjem] d. 27. 5. 85.

Det er idag den 27. og paa min Køretur var jeg i Pelts. Paa Reisen hid gennemvandrede jeg 20 Numre af »Politiken«, og jeg saa, at Fristrup¹ havde haft Benefice, at Constance Olsen² gaar paa Turnée, og at Skoven var grøn. Alt rørte mig næsten til Taarer. Et andetsteds læste jeg nylig, at Holther³ havde forladt Scenen for at gaa til Chile — i Sandhed — altfor mange Stjerner slukkes under min Fraværelse. — Du bryder dig jo ikke om Naturbeskrivelser — ellers vilde jeg øve min Pen paa Adjektiver og sende dig nogle musikalske Passus, men nu forskaaner jeg dig med en nøgtern Bemærkning om, at her er storartet, hvilken Udtalelse imponerer ved sin brede Almindelighed.

¹ Forfatteren Peter Fristrup (død 1913) var dengang ansat som Skuespiller ved Kasino.

² Skuespillerinde ved Kasino.

³ Frk. Hulda Holther, Skuespillerinde, 1883—84 ved Dagmar-teatret, 1884—85 ved Kasino.

Der er iøvrigt intet at skrive. Siden jeg reiste fra Stockholm, har jeg intet gjort uden at reise og saa siden vente her paa, at den unge Maurice¹ skulde holde op at spille Violin for disse Nordboere, der allerede er begyndt at flytte paa Landet, indhyllede i Peltse. — Jeg elskede din lille »Buket« til Oda². Du faar efterhaanden en Øvelse i at være vittig, som fuldkommen imponerer mig. At være vittig — vil det da virkelig sige det samme som en smuk Dag at have haft Mod til at begynde at sige Dumheder? Og saa en anden smuk Dag er man blevet vittig. Jeg vilde ønske, jeg kunde blive morsom. Iaften skal jeg holde mit første Foredrag her —, tror du, *det* er morsomt?

Jeg arriverer til Bergen Lørdag den 6. Juni og taler første Gang samme Aften. Jeg glæder mig til at naa den Stad, da der vel forhaabentlig er Breve til mig — nu har jeg ikke hørt fra nogen i to Uger. »Nogen« vil i Grunden

¹ Maurice Dengremont, brasiliansk Violinvirtuos (død 1893); som 12-aarig Dreng optraadte han 1878 i København og var senere flere Gange paa Tourné i Skandinavien.

² En spøgende Anmeldelse i »Politiken« af Oda Nielsens Beneficeforestilling paa Dagmar-teatret d. 20. April 1885.

kun sige dig og »Hvalpen« — hvornaar skal han op til Examen?

Sig mig en Sag: Vil du skaffe mig at vide, hvor Fru B.¹ er; hvordan hun lever, om jeg mulig kan gøre noget for hende. Det piner mig forfærdeligt at være saa langt borte.

Jeg fandt idag i en Boglade, hvorhen kun sparsomt sendes andet end religiøse Skrifter, E. B.'s nye Stykke². Jeg skal læse det inat. Idag faldt jeg i Søvn over nogle »Ferslewiana« 3: »Nationaltidende« — den er ikke saa rigtig aandfuld, den stakkels Avis, men den er respektabel og paa den »rette Side« — af den menneskelige Dumhed. Jeg er lykkelig over, at disse Spalte-Uhyrer ikke mer skal favne mine stakkels Smaaprodukter og knuse dem i deres altfor lange Arme. Det er bestandig alene Falkman³, som skøtter Væven?

Efter min Beregning maa jeg kunne naa Fre-

¹ Skuespillerinden Fru Betty Borchsenius (død 1890); 1884 havde hun forladt Scenen og forsøgte sig derefter som Forfatterinde.

² Edv. Brandes' »Et Brud«.

³ Adolf Falkman, Journalist, i mange Aar Medarbejder ved »Nationaltidende« (død 1903).

derikshavn den 6. Juli. Saa taler jeg for at faa min Reise betalt i Aarhus og Horsens — og om vi da kunde mødes i Hamburg — ja — usch — det vil bero paa, om dette Kvæg heroppe vil mylre til — paa betalte Billetter.

Hils »Hvalpen«

fra Herman.

XXII.

Bergen den 10/6 85.

Kære Ven!

Da jeg er syg, maa jeg lade en anden skrive. Jeg sender i Korsbaand Aviser. Benyt dem snildt og aftryk med Villighed det *mest* uforskammede, omtalende hele den finske Presses enstemmige Jubel. Saa snart jeg kommer op, skal jeg skrive selv. Du vil maaske undres en Smule over Tonen i Bladene, jeg undres ikke mere.

Herman.

XXIII.

[Bergen] Torsdag [11/6 1885].

Min kære Peter.

Du vil have modtaget Bladene og deraf have set, hvordan man har behandlet mig. *Ikke*, hvordan det er gaaet mig. Men derom senere. Stemningen er nemlig allerede slaaet om, og hvis jeg *vilde*, kunde jeg vistnok opnaa selv som Osvald at gøre Lykke her¹.

Da jeg saa, at jeg ikke havde slaaet igennem, sank jeg sammen. Thi det er tungt, naar man tror at staa ved Begyndelsen til Enden, da at se, at man først er Halvparten af Marschens Vei.

Imidlertid er jeg ikke nu — som ifjor — noget Barn, og at synke sammen er nu at hvile

¹) Bang optraadte i Bergen baade som Foredragsholder og Skuespiller. D. 6. Juni begyndte han sin Optræden med et Foredrag om Bjørnson, d. 8. spillede han paa Teatret i »Gengangere« — den i nærværende Brev refererede Forestilling —, og d. 11. holdt han Foredrag om Jonas Lie. Endnu to Foredrag — om Ibsen og J. P. Jacobsen — holdt han i Bergen, inden han over Stavanger vendte hjem til Danmark

ud, det er ikke at opgive. Jeg begyndte hurtigt at ræsonnere.

Men først om Aftenens Gang. Jeg spillede paa et Theater, hvor man den foregaaende Aften lo himmelhøit ad »En Forlovelse«¹ Effekter (spillet af Theatrets egne Skuespillere). — Aftenen begyndte med et Par Novelletter, som blev modtaget køligt, hvad der er fuldkommen egalt. Derpaa fulgte »Gengangere«. Jeg spillede stærkt, men langt jævner, ogsaa bedre end i Helsingfors. Publikum sad i forstønet Taushed under hele Akten. Fru Alving² sagde til mig: De sidder i Andagt. Og vi spillede. Da Tæppet faldt, applauderede man, hvorpaa man hyssede ganske lidt. Jeg reiste mig fra Gulvet og sagde: Saa de hysser? og saa ud ad Tæppet. Da — paa *et* Minut — var de ligesom flygtet.

Men der var udbrudt en Panik. Og i den, ophidsede og uforstaaende (begge Dele) faldt alle over mig: Det var for stærkt, saaledes *spiller* man ikke. Om Morgen paa Prøven, ved min Entré, spurgte Fru Alving mig: Men, Hr. Bang,

¹ Edv. Brandes' Skuespil.

² Fru Alvings Rolle spillede af Fru Octavia Sperati. I hendes Teatererindringer »Fra det gamle Komediehus«, 1916, findes en udførlig Omtale af Forestillingen.

er De syg? — Nei — jeg spiller min Rolle . . . Ja saa — men er De ikke *virkelig* syg? . . . Og om Aftenen, da Fru Alving løber ud af Døren, sprang en ung Dame, der ikke kendte Stykket, ud af Logen og sagde: Nei — nei — hun raaber om Hjælp . . .

Det er jo i og for sig naturligt, at sligt giver Panik. Den ene Kritiker sagde: Jeg maatte gaa den halve Nat paa Gaden og kunde ikke finde Ro — i en saadan Irritation var jeg kommet . . .

To Mennesker kom strax til mig. Den ene sagde — en ung Skuespiller ved Theatret —: Tak, det var genialt. Jeg smilte og sagde: Hm . . . saa sagde han: »Ja — glem ikke, om nogle Aar, at *jeg* takkede Dem«. Manden var ikke dum. Næste Dag sendte jeg hans Frue en Buket, og jeg skal ikke glemme ham.

Den anden, en af Byens rigeste Mænd, sagde: »Undskyld — men jeg er den og den. Jeg har set al Verdens Skuespilkunst, og jeg siger Dem, at De hører til de største«.

Næste Dag gav alle Mennesker de opskræmte Ret. Og saa havde jeg heller ikke forstaaet Osvald. Om Aftenen mødte Bladene. Mig traf de i Sengen efter heftige Krampeanfald. Jeg

læste dem og saa, at ikke *saa* meget var tabt, thi dette Rakkeri *kan* ikke forliges med mine Triumfer i Finland, hvis Theater er fuldt saa godt, og hvis Publikum tillige har rigeste Leilighed til at se i Petersborg al Verdens største Kunstnere. Man kan ikke være *gal* i den ene By og *genial* i den anden. Man kan til Nød blive *kaldt* det. Dette sagde jeg til mig selv og fik paany Krampe af Anstrængelsen ved at ræsonnere.

Publikum, der læste sine Aviser — vel sagtens de Blade, det fortjener —, blev forfjamsket og gav sig til at skælde Referenterne ud. Indsigelser begyndte at florere — og jeg tilkaldte Lægen for at give mig Sovemidler. Iaften skal jeg tale om Lie. Idag kom de første *ti* Visitkort, den første Invitation og den første Buket . . . Voilà le moment psychologique.

Du ved, at jeg i sligt er strictement sanddru. Jeg refererer, for at du skal se ligesaa klart som jeg, og jeg skjuler intet, thi for at raade Bod paa et Nederlag maa man maale dets Omfang og Dybde. Aftenen *blev* et Nederlag. Kunstnerisk skal jeg lære deraf, reelt — overfor Skandinaviens Publikum — er det naturligvis beklageligt, *ikke* dræbende.

— Hvis jeg endnu var ung og opbrusende, vilde jeg fristes til at skrive derom. Nu tier jeg og venter. Kun dig har jeg villet gøre klart Rede for noget, som maatte være dig en stor — Overraskelse.

. . . Og saa til at takke dig for dit lange Brev, som endelig naaede mig her. Jeg har læst det mange Gange og saa at sige indsuget dets Luft, som er saa hjemlig. Nu vil jeg tale derom, som du havde skrevet, eftersom det falder mig ind.

Esmanns Bog¹. Ja — ser du — den er maaske akkurat, hvad den *skal* være — men den er ikke *meget* — *din* Bog² er ofte, som den *ikke* skulde være — men *den* er *noget*. Din Bog er noget nyt fra københavnsk *Liv*; hans er noget nyt fra fransk *Aand og Kunst*. Finder du dette dumt, saa er det jo kun sagt til dig. Ved du hvad, det glæder mig ofte, at jeg ikke skriver offentligt mere. Saa har man, her i et Brev, Lov til at sige ogsaa Dumheder, og der er ofte saa megen Sandhed i et og andet, der lyder dumt.

¹ »Gammel Gæld«.

² »Unge Mennesker« (udkommet 1883).

Jeg læser meget — mest svensk, men her kan jeg jo ogsaa faa danske Bøger. »Et Brud« har jeg læst. Men du tager feil — den er ikke betydelig. Den er atter for graa, og Konflikten er ikke ret til at tro. Ogsaa begynder Ensartetheden hos Konrad Reesen — Repholt-Neergaard — Reimert¹ at genere mig en Smule. Nogle Dumheder læste jeg forleden om Stykket i en Avis. Det er en saa forstandig Kritik, vi har. (À propos — jeg kommer pludselig til at tænke paa en skøn Føljeton, her blev skrevet om mig. Den vedlægges.)

Saa har jeg med inderlig Glæde gjort mig bekendt med »Vennen Karl«s Opmaalinger af Skt. Petersborg². Jeg har set Newski og ikke maalt den — han, Stakkel, har faaet den maalt og glemt at se. — — — Ogsaa læste jeg en anden munter Bog »Et ubetydeligt Menneske«³. Det var mig hele Tiden, som om jeg havde grædt over disse Skæbner i min Barndom —

¹ Personer i Edv. Brandes' Skuespil »Et Besøg«, »En Forlovelse« og »Et Brud«.

² I Karl Gjellerups da lige udkomne Bog »Vandreaaret« findes bl. a. nogle Rejseskildringer fra Petrograd.

³ Roman af F. C. van der Burgh (o: Mathilde Christensen).

saa ofte, saa længe siden —, nu forbausede det mig, at jeg endnu skulde opleve at »græde« over dem.

. . . Du skriver, om jeg ikke vil *savne* Journalistiken? Hm — næppe. Ser du, du ved, at jeg undertiden *taler* noget om at forsøge at blive lidt bedre — du ved maaske ogsaa, at jeg paa et og andet Punkt har forsøgt det, at gøre ialfald lidt godt — hvad der er en svag Form for det første: at blive bedre . . . Naa — nu tror jeg sikkert, at intet er saa farligt for Moralen som Journalistik. Derfor vil jeg ikke savne den og kun *behøve* den saa lidt som muligt.

. . . Jeg fortsætter, hvor jeg slap igaar. Publikum var iaftes talrigere end ved min første Forelæsning — der var vel en 400 af det Rak —, og Jubelen var ubeskrivelig. Alle klappede som vanvittige. Jeg hilste ved min Entré kun ved at bøie Hovedet, og jeg tog kun en passant Blomsterne op. Tilsist klappede de som rasende, men jeg viste mig ikke mere. Jeg var — som jeg nu altid er paa *Scenen* — i sort Kjole, Vest og Benklæder — ingen blanke mer og kun et helt lille hvidt Slips om den høie Flip. Jeg tror nok, jeg saa ud som en Hertug.

. . . Jeg har allerede (Klokken er ti om Morgen) faaet tre Buketter og tre-fire Anmodninger om dog for Guds Skyld at spille Osvald — en Gang endnu! Iaftes efter Foredraget kom en Recensent — han havde skrevet i sin Avis, at jeg havde misforstaaet Osvald — hen til mig: »Jeg har en Hilsen at bringe Dem«. — »Tak«. — »Fra vor Sindssygelæge. Han ønskede gerne at takke Dem«. — »For hvad?« — »For Osvald. Han sagde mig idag, at hvert et Træk i Deres Spil var sandt og mesterligt«.

Hvad synes du? Det kommer *han* og siger?

. . . Du skriver, at jeg er fanatisk i mit Ven-skab. Ser du, det kommer deraf, at et Liv som mit er den skaanselsløseste Læremester i Menneskenes fuldstændigt idéforladte Lumpen-hed. Man ser saa megen Lavhed, Misundelse, tom Begeistring, fjantet Henrykkelse, Mangel paa Forstand, feig Bøien sig for det, andre har erklæret for stort, saa megen Løben fra sit Ord — at man bliver ligesom stoppet til Halsen af en halvkold Grød af Væmmelse og Menneske-foragt. I mine bedste Øieblikke kan jeg om-skabe Foragten til Medlidenhed — thi, ser du, det er et sandt Ord: De ved ikke, hvad de gør — men til daglig (og alt, hvad jeg her

skriver, er ikke dikteret af mit Osvald-Uheld, som jeg nu nærmest finder komisk) bliver det hele til en halvt haansk Ligegyldighed for den Livets Pøbel, som lever i moralsk Dumhed og Idioti.

Men saa er det, at paa denne store Baggrund, kære Don, Mindet om de enkelte Øieblikke stiger frem, hvor man mødte et Blik, fik et Haandtryk, hørte et sagte, næsten lydløst kommende Ord, hvori der laa en virkelig Hengivenhed. Og de uendelig faa Mennesker, hos hvem man har mødt en Hengivenhed, man var Herre til at besvare, disse uendelig faa, med hvem man har levet sammen et og andet af det gode i sit Liv, hvor ingen Anger tilslører noget — de Mennesker, ja dem klynger man sig maaske til fanatisk, eller bedre, tror jeg, man vil omgive dem med en vis stilfærdig, men uden Bulder offervillig Sympati? Er dette mon ikke saaledes?

Jeg fik i dette Nu et langt Brev fra Betty Warburg¹ i Göteborg. Hun var begeistret over Stella Kleves² Bog. Hun siger, at den er et

¹ Fru Betty Warburg, født Drucker, gift med daværende Bibliotekar i Göteborg, nuværende Professor Karl Warburg.

² Pseudonym for Fru Mathilda Malling. Bogen er hendes da nylig udkomne Debutroman »Berta Funcke«.

rent Dokument, og hendes Dom gælder meget, da hun er intelligent og sanddru.

— — —

. . . Jeg arbejder paa et Foredrag om J. P. J. Jeg skal holde det første Gang her til Afsked. Forresten taber jeg Penge her i Staden — det er da tydeligt.

Adieu, cher — hils Hvalpen og sig ham, at man nu ikke er comme-il-faut, naar man ikke gaar med Ringe.

Din
Herman.

XXIV.

München¹. Lørdag Aften [29/8 1885].

Kære Peter.

Jeg vil bede dig indlevere disse tre Akter² til Rasmussen³. Inden han faar læst dem — har han Resten. Siste Halvdel af tredie Akt vil du som jeg finde uventet lykkelig og dramatisk. Jeg har arbeidet som et Bæst, inden jeg fandt. Nu er Stykket et Drama, og Pokker takke R. for at spille det.

¹ Efter at have afsluttet sin skandinaviske Tourné var Herm. Bang i Begyndelsen af Juli 1885 vendt tilbage til Danmark. Fra Stavanger rejste han til Jylland, hvor han optraadte i nogle af de større Byer med sine Foredrag om Jonas Lie og J. P. Jacobsen. Fra Midten af Juli til Midten af August boede han paa Marienlyst. 19. August rejste han atter ud, denne Gang til Tyrol, hvor han skulde besøge Fru Menter. Paa Vejen gjorde han Ophold i Hamburg, hvor han d. 21. Aug. holdt Foredrag om Henr. Ibsen.

² Skuespillet »Ellen Urne«, Dramatisering af Romanen »Fædra«. Stykket, der ikke blev opført i København, udkom i Slutningen af 1885; 9. Febr. 1886 opførtes det i Aarhus.

³ August Rasmussen, Direktør for Kasino 1884—87.

Ida A.¹ vil være henrykt. Hun — som er »vakt ved mig« o. s. v., hvilket Numer, naar vi under Indstuderingen lader hende skrive et Brev til Finland og atter oversætter det. Angaaende Rollebesætningen maa *Züberlein*² spille Greven. Han er ikke »fornem«, men han *kan* spille Komédie.

Om det ønskes, skal det sættes i Scene af Forfatteren — og gaar alt vel, kan jeg overtage Vilsacs Rolle, naar Penge-Sukces'en mates. Men helst maa det spilles strax efter »Adrienne«³.

Frøken Brock⁴ maa spille Morfindamen, der altsaa er en c. 30 Aar — ligesom Ellen.

Det faldt mig ind inat — for den Rolle er hun skabt. Jeg skal ikke nægte, at jeg er stolt over Akten fra 6. Scene. Min Adresse er:

¹ Ida Aalberg optraadte i Begyndelsen af Sæsonen 1885—86 paa Kasino.

² Diderot Züberlein, Skuespiller bl. a. ved Folketeatret og Kasino; ved sidstnævnte Teater var han engageret 1880—82 og 1890—91.

³ »Adrienne Lacourreur«, Skuespil af E. Scribe og E. Legouvé, var projekteret til Opførelse paa Kasino i Sæsonen 1885—86 med Ida Aalberg i Titelrollen, men Planen blev opgivet.

⁴ Frk. Louise Brock, 1884—87 Skuespillerinde ved Kasino.

Itter¹. Hils Hvalpen hundrede Gange. Nu tænker jeg kun paa dette. Det *maa* og *skal* gaa.

Din Herman.

¹ Slot i Nærheden af Innsbruck; Fru Menters Sommerbolig.

XXV.

Itter den 1. 9. 85.

Min kære Don.

Nei — dette er ikke til at tro. Jeg kom
igaar hertil og er ikke kommet mig af min
Overraskelse. Itter er et virkeligt Slot — et
Slot, halvt i Ruiner, med mægtige, favntykke Mure,
Kæmpehvælvinger og Søiler, som har smuldret
hen i Aarhundreder, og midt i disse Ruiner —
den genopbyggede Slotsfløi, høi som [et] Taarn
med hundrede Værelser og hundrede Gange.
Kongelig Pragt vexler med Zigeuneragtighed.
Vi spiste idag i den gammeltyske Spisesal —
Fru Menter bogstavelig indhyllet i Kniplinger —,
og efter Diner'en sprang Fruen op og spurgte,
om vi ikke kunde drikke Kaffe nedenunder.
Det var i Strygestuen, det Sted, hun elsker
høiest: Ruinmurene lige uden for Døren, lige
under os den skummende Flod, og mellem Bjer-
gene, Skyer omslører, Dalen, hvor man høster
Hø for anden Gang. Der i Strygestuen drak

vi Kaffen af Sèvreskopper, paa et bart Træbord, siddende paa Strygebrædterne.

Og saaledes er alt. Tømmerfolk allevegne, og dog kan hver af os — Elever af Fru Menter har hun taget hjem paa Besøg, to unge Pianister fra Polen er her (Liszt ventes først, et Par Damer bor her) — finde *sin* Plet, uforstyrret. Jeg sidder i den persiske Sal, helt uforstyrret. Du skulde se dette Værelse, hvor en syg Fantasi ødslede en Formue. Ved mine Fødder ligger henslængt et gammelt jødisk Dommersværd, som det britiske Musæum vilde veie op med Guld, og udstrækker jeg Haanden til Væggen, føler jeg paa Damascenerklinger, indlagt med Sølv . . . Og saa Silketæpperne og de indlagte Sølvkar og de tyrkiske Pragtkaaber, hvis Guldbroderier skinner fra Væggen. — Man begravnes i Sofaerne, som gemmes bag mørkrøde Silkeportièrer, og man vilde trættes af Farvelarmen i de mangfoldige Drapperier, hvis ikke Lyset var dæmpet gennem mørkrøde Atlaskforhæng. Og dog er det russiske Værelse og Musiksalen endnu skønnere. Denne Hob af indlagte Møbler, af Sjældenheder og af Tæpper. Fru Menters Soveværelse er kinesisk. Et Silke-

tæppe, broderet i Aar og Dag af mange Hænder, dækker med phantastisk Blomsterflor Divaens Seng. Værelset er vidunderlig deiligt. Og mer fristende end alt dette tilsammen gaar hun selv omkring, ubeskrivelig jomfruelig i sin hvide Kniplingsdragt, saa kaad, saa vemodig, saa gammelklog, saa tøset — her paa sit Slot endogsaa soigneret. Hun leger med et ungt Daadyr, de har fanget til hende, og hun fører lange Konversationer med sine Angorakatte. Naar hun er ked af det, læser hun Schopenhauer, som hun fanatisk elsker, eller hun synger Gadeviser inde i sit Kapel, der ligger ved Siden af den mindre Spisestue — 1437 blev Kapellet indviet. Nu er det Pulterkammer til daglig, og vore Kufferter staar ved Siden af Altret, men paa de store Høitider læses der endnu Messe. Jeg vil lade Præsten komme en Aften og læse Messe derinde. Fru M. gaar frem og tilbage, mens jeg skriver dette, saa det hele bliver vist meget forstyrret. Hun vil hænge en gylden tyrkisk Lampe op nu strax paa Stedet, og jeg vilde nok ønske, hun vilde vente til imorgen tidlig.

Naa — jeg maa holde op at skrive. Om

tre Dage faar du Resten af »Fædra«. Skriv
til mig her. — — — Mange Hilsener til
»Hvalpen«.

Din
Herman.

Til din Autograf-Samling dette Brev fra Liszt.

XXVI.

Itter. Søndag [7/9 1885].

Min kære Peter.

Tak mangfoldigst for dit Brev, som viser mig — iøvrigt unødigt —, hvor ivrigt »Fædra« interesserer dig. Svaret paa dit Brev følger efterhaanden i dette.

Først om Stykket: Du modtager her det hele: 3. og 4. Akt. Der er ikke mer nogen femte.

Jeg har aldrig haft en Arbeidsuge som denne. Jeg afsender til dig glad 3. Akt og begynder paa fjerde, som i gammel Form syntes mig god. Jeg gør den altsaa bedre og bringer den til Ende.

Ser saa, at den er umulig. At det er seigpinende Marsch paa Stedet — uddramatisk. Der er intet andet at gøre end at gøre Stykket i fire Akter! Det vil sige — stryge alt af fjerde Akt undtagen Baronessens Scene og — henlægge den til tredie Akt.

Men tredie Akt er afsendt — er hos dig. Altsaa maa man begynde som paany. Atter

skrive en tredie Akt. Og jeg tager atter fat paa Arbeidet. Jeg indser, at Begyndelsen maa gøres bredere, og at Baronessen for at lyse op maa have [et] større og muntert Parti. Jeg ser, at den — iøvrigt fortrinlige — Scene mellem Karl og Zichy er ulogisk, og jeg laver den om: nu handler Karl, da han kysser, af Skinsyge. Jeg tumler og tumler med Baronessens Scene, og i siste Nu — idag — lader jeg den slutte Akten. Du vil i første Øieblik anse det for et Tab, men siden give mig Ret. Det Halvmørke, hvori Akten ender, vil være stolt ovenpaa de heftige Optrin.

Saa fjerde Akt. Jeg omlægger Karl — han er nu ikke mer uskyldig. Det er baade sandere og virkningsfuldere, og ved en lykkelig Indskydelse ender jeg hans Scene med en Replik fra Romanen.

Jeg henlægger Vilsacs Død til Grevens Scene, og jeg giver Baronessen Vittigheden om den døde Mand, som vil lade Latter sprede Tungheden et Øieblik.

Og jeg sender dig Stykket.

Nu til Vanskelighederne. Først Udstyrsstykket¹.

¹ «En Tour til Maanen» af Vanloo, Leterrier og Mortier. Stykket opførtes første Gang paa Kasino d. 18. Oktbr. 1885.

Jeg indser ikke, at ikke »Fædra« i *kortere Tid* kan give en næsten ligesaa stor Aftenindtægt, og fra November til Mai er der lang Tid for Udstyrsstykket. Hvis I vil, maa I *beholde* Ida og ikke afkøle Interessen — tage »Fædra« før »Adrienne«. Mine Engagementer binder mig senere. Og hvis de øvrige Vanskeligheder skal overvindes, maa jeg *selv* være der.

Dernæst Rollerne: Vi har af Herrer: Viehe¹ — Vilsac (som siden kan overtages af mig, min kære, det er en storartet Rolle); Otto eller Nathansen — Karl (bliver N. fri, tager han Birolle ligesom Viehe); Pio spiller i første og tredie Akt; Aagaard ditto; Victor Neumann ditto; Helsengreen ditto; voilà de fire Herrer, som kun har *at maskere sig om*. Dernæst Sofus Neumann — Godsforvalteren; Kolling — Baron Petersdorf; Fru Pio — den »onde« Stiftsdame; Fru Recke — Generalinden; Frøken Brock — Baronessen o. s. v.

¹ Vilh. Wiehe (død 1916), Otto Larssen (senere Forfatter, død 1910), Ludvig Nathansen (død 1907), Villiam Pio (død 1909), Enoch Aagaard, Victor Neumann, Albert Helsengreen, Sophus Neumann (død 1912), Vald. Kolling (død 1912), Fru Anna Henriette Pio, Fru Caroline Recke-Madsen, f. Lumbye (død 1901); alle i Sæsonen 1885—86 ansatte ved Kasino.

Tilbage bliver *kun* Greven — som Z.¹ *maa* spille. Herre Gud — det hedder ikke som »Gæst«, og man gør det altid i Paris. Stykket beror paa Greven i siste Akt.

Just paa Kasino kan Stykket gaa, fordi man kan interessere *unge* Mennesker for *smaa* Roller.

Jeg skal selv læse med hver enkelt af Herterne, og hvis Rasmussen vil spille Stykket, *kommer jeg uopholdelig til København*. Jeg skal ase som aldrig før.

»Politiken«, kære Don, har jeg ikke modtaget — saa dit øvrige Brev er »broget« for mine Øine. Send den.

Det er Aften nu, og jeg er for ophidset. Men imorgen tidlig skal jeg skrive og afsende »Ida«².

Din
Herman.

Adresse: Itter.

¹ Züberlein.

² En Artikel til »Politiken« om Ida Aalberg. Den stod i Bladet d. 15. Sept. 1885.

NB. *Kassér altsaa den tredie Akt, du har, allerførst. Og jeg beder dig gennemlæse hele tredie Akt, som nu sendes; hundrede Smaating er ændret.*

Sig det samme til R. og lad ham læse tredie og fjerde Akt ud i ét. Lad Ida læse det.

XXVII.

Itter. Lørdag [20/8 1885].

Kære Don. Tak for Numrene. Jeg læste Bladene paa en Bjergfart inat, og jeg lod de læste Numre flagre ud over Tyrols Alper. Vi var 7000 Fod over Havet — saa høiere er den høieste Oplysnings vidunderlige Lampe vel aldrig naaet. Tak for den overordenlig smigrende Plads, som du gav min Artikel II¹ — meget *velskrevne* Artikler, forstaar sig, men dog, entre nous, mest for Sverig, da jeg i Danmark *har* sagt alle de Ting, maaske ikke saa samlet kun, men enfin, Folk finder dem jo gode — *men* jeg beder dig dog og *meget bestemt* for Fremtiden at angive »G. H. T.« som *Kilde*. Jeg gaar overfor dig til det yderste af Indrømmelser. Gaa du saa heller ikke videre — hvad? —, end du ved, jeg øn-

¹ En Artikelserie af Bang, »Det unge Sverig, Iagttagelser og Aforismer«, begyndte i »Politiken« d. 28. Aug. 1885. Artiklerne var oprindelig fremkommet i »Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning«.

sker. Med min Artikel om Ida var jeg tilfreds. Den var paa sine Steder veltalende i sin Stil, som paa *den* Maade kun jeg kan være det. Det vil sige, at der fandtes fire-fem Steder med en stolt, cæsarisk Rytme, som vuggede paa sine klingende Ord en ikke altfor dum Tanke.

Med to Ting var jeg utilfreds. Haanskheden overfor Fredensborg¹ — den er ufornuftig — og Tausheden om Cirkus². Dybest smertede det siste mig.

Naa, men det var alt ikke det, jeg vilde fortælle.

I Sverig sætter mine »Aforismer« de mest ondartede Lus i Peltsene. *Der* er imidlertid disse Breve nødvendige, og jeg er den eneste, som kunde skrive dem. Thi hvem Fanden bryder sig ellers om Sverig?

Enfin — første Salve arriverer fra G. af G.³, som efter at have læst Stumpen om sin Journalistik — bittert opsiger mig Huldskab og Tro.

¹ I September 1885 aflagde bl. a. den russiske Kejser og Prinsen af Wales Besøg hos Kongefamilien paa Fredensborg. I den Anledning indeholdt »Politiken« nogle raillerende Artikler.

² Hentydningen kan ikke oplyses.

³ Gustaf af Geijerstam.

Jeg har faret med Usandhed. »Han har i Virkeligheden skrevet meget lidt i Pressen« — og naar »han *ikke* har skrevet, er Grunden dertil en eiendommelig: han har ladet sig advare ved visse Artikler underskrevet H. B. og Herman Bang, Artikler, som ikke blot kompromitterede en Forfatter, men — (o, dybe Skræk) en hvilken-somhelst Journalist«.

Dette skrev denne Mand. Iøvrigt var Brevet — dette var jo kun Vennens Værdsættelse af min literære Betydning — smertelig fyldt af personlige Spidser og Uartigheder. Jeg returnerede dette Aktstykke med nogle Linier, som min Harme maaske udstyrede med en vis Værdighed. Mit Værd som Journalist og Dommen over det — er mig jo *saa* revnende ligegyldigt, men som Menneske synes jeg G. af G. havde Grund til ikke strax at stene mig.

Paa Tirsdag reiser jeg til Berlin, hvor jeg bliver et Par Dage. Derfra maaske hjem.

De første Dages Tid, da jeg indsaa, at »Fædra« igen var paa Grund, gjorde det mig meget ondt. Jeg tror saa vist, at der nu er *en* stor Rolle, tre spillelige ditto og et virkningsfuldt Theaterstykke kommet ud deraf. En vis Regissørdygtighed hviler nu over Vandene og forgylder dem. Med

en *stor* Skuespillerinde vil en Direktør gøre et Kup. Og jeg fatter ikke, at dette ikke bliver forstaaet. Om *Kunstværdi* kan der kun være Tale i anden Akt og siste Akts Scene med Karl. Efter at jeg har gjort denne Sjæl mindre dydig tilsist, har jeg faaet en vanvittig Lyst efter at spille. Send, beder jeg, Stykket til Afskriver i tre Exemplarer, thi maaske dog Josephson vil spille det med »Ida«. Meget begærlig er jeg efter at vide, hvordan du har fundet »la diva Ida«. Men den Nysgerrighed maa jeg vist tæmme, for du med dit »Schreibe bald« er lidt sen i Vendingen.

Bjergfarten var vidunderlig. Natfart paa Muldyr — Gletschere i Maanelys — naa — alt det interesserer dig jo mindre end at nikke til »Hesten«, saa jeg vil forskaane dig.

Menter-Turnéen¹ slutter den 26. i Stockholm — det hele er kun en Geschichte paa fire Uger. Efter det tror jeg, jeg tager til Paris og Firenze og kommer hjem til Juleaften, hvor du er indbudt. Jeg vil til Italien nu. Alt dette kender man — Tyskland, Norden — store Byer og mindre Byer. Italiens Bjerge har andre Linier, Himlen er klarere — nuvel lad mig da forsøge

¹ Sophie Menters anden skandinaviske Tourné, paa hvilken hun ledsagedes af Herm. Bang.

Italien. Saasnart jeg kommer hjem nu, reiser jeg paa Landet for at blive færdig med min Bog¹. En Novellette deraf vil gøre megen Lykke. Petersborg-Silhuetterne bringer mig i Armene paa den vilde Fortvivlelse. Det er ret skralt. Naar jeg blot havde Ro til »Bernhard Hoff«² — men i Paris og Firenze skal jeg arbeide mægtigt paa den Mand. Gid det saa kunde være min siste Bog. Hamlet, Hertugen af Septmonts *er* skrevet.

Det med Nilssons³ mange Hyl ængster mig lidt. For *otte* Aar siden — nei — min Sandten — ni skrev alle Bladene, hun var gammel — naa, vi bliver jo alle yngre med Aarene.

Hils Hvalpen.

Din

Herman.

¹ »Excentriske Noveller«, som udkom d. 5. Dec. 1885.

² Den oprindeligt projekterede Titel til »Stuk«, Navnet paa en af Hovedpersonerne i »Haabløse Slægter«.

³ I Efteraaret 1885 var Christina Nilsson paa en skandinavisk Tourné; d. 9. og 10. Okt. optraadte hun i København.

XXVIII.

Slottet Itter d. 21. 9. 85.

Kære Don.

Jeg beder dig, saasnart en Afskrift af »Fædra« er færdig, da at gennemlæse den (Afskriften) og sende den til Oversætteren (*Algot Sandberg*¹, *Dagens Nyheter, Stockholm*). Tingen er, at jeg idag har faaet Svar fra Göteborg. Man ønsker *der* intet hellere end at opføre Stykket *strax* og venter kun paa Oversættelsen.

Jeg skal, om jeg vil, spille med. Men hvilken Rolle — that is the question.

Tak for Aviserne. Ida var slap første Aften — læser jeg mellem Linierne. Men sikkert er *et: ellers* spiller hun Febren. Neiglick og jeg skrev ogsaa i Grunden det samme².

¹ Svensk Forfatter og Journalist.

² Ida Aalberg optraadte første Gang i København d. 15. Sept. 1885 paa Kasino i Jules Clareties Skuespil »Fyrst Zilah«. I Anledning af Gæstespillet havde »Politiken« bragt længere Artikler om hende baade af Bang og af den finske Kritiker, senere Docent i Filosofi ved Universitetet i Helsing-

Imorgen reiser jeg til Berlin, hvor jeg kommer Onsdag *Morgen*. Centralhotel.

Skynd dig med »Fædra«. Det dreier sig bogstavelig om Timer for at naa det før Menter-Turnéen.

Hils Hvalpen.

Din

Herman.

fors Hjalmar Neiglick (død 1889). I Bangs Artikel fandtes følgende Vending: »Ida Aalberg spiller *Febren*«, imod hvilken Opfattelse Edv. Brandes i sin Anmeldelse af »Fyrst Zilah« i »Politiken« d. 16. Sept. protesterede.

XXIX.

Kristiania¹ d. 30. 11. [3: 10.] 1885.

Kære Don.

Den, som skulde skrive mit Livs Historie, maatte begynde med en skøn Lignelse om »Forhindringsløb« — saa tage rigeligt med Grøfter og Hække o. s. v. og saa lade mig falde af og sætte mig op igen og dumpe igen.

Publikum, som jubledede ifjor, modtog mig som en fremmed iaar. Jeg blev saa desorienteret over den kolde Genkomst-Hilsen, at jeg fuldkommen tabte Kontenancen, og jeg, som pleier ved Anspændelse at beherske dette Publikum, blev grebet af Slaphed og laa under for det. Publikum

¹ I Slutningen af Sept. var Herm. Bang vendt tilbage til København, som han d. 27. Okt. atter forlod for at rejse til Kristiania, hvor Fru Menters Tourné, ved hvilken han skulde assistere, begyndte d. 29. D. 29. Nov. afsluttede hun Tournéen med en Afskedsforestilling i København, og d. 1. Dec. rejste Bang til Berlin.

forblev uberørt, og vi kender, hvordan Bladene tager fat, naar jeg ikke har Sukces.

Fru Menter opnaaede — »Herren være takket« o. s. v. — en fanatisk Sukces.

Hils Hvalpen mange Gange fra Din

Herman.

XXX.

[Berlin] 4. 12. 85.

Kære Peter.

Saa sidder jeg her. Jeg spadserede i Thiergarten, i Seirsfirkanten. Og mens alle disse Ekvipager rullede straalende forbi, svor jeg en Ed paa, at jeg vilde beseire denne By.

Jeg vil *intet* Middel lade uforsøgt. Vil ikke skaane mig for noget. Verden skaaner aldrig. Den, som vil binde dens Hænder og kun vil det ene — maa binde med alle Reb. Jeg er ikke mere sentimental; for en Lidenskab gaar jeg af Veien; det ubetydelige, som tager saa megen Plads op i Livet, keder mig; jeg føler mig ikke fristet til som saa mange andre at efterligne de smaa Hunde, som løber og snuser til hvert Træ; det er dog altid den samme Stank, man faar i Næsen.

Jeg læste i Jernbanen min Bog for at mærke mig alle dens Feil. Intet er smerteligere — naar noget endnu er saa ufuldkomment —, men

det er nødvendigt. Talentet kan kun komme til at ligne Geniet ved at arbejde med sine Feil.

Jeg vil vie mig skaanselsløst til Arbeidet, som maa give mig Penge, og til Sukces'en, som ikke beror paa Arbeidet alene. Jeg vilde kun ønske, at man mindre læste min Vilie paa mit Ansigt. For blot et Aar siden saa jeg endnu ret hjælpeløs ud — og det vil man saa gerne. Nu ser jeg for bevidst ud. Det skræmmer. Jeg vilde give nogle Aar af mit Liv for endnu at have den bløde Mund, som fristede til Kys saamange Kvinder — — —. Men jeg har den ikke. Alderen slaar os Vaabnene ud af Hænderne just, naar Erfaringen har slebet dem.

Finder du meget »grusomt« i dette? Det er kun Oprigtighed. Hvis du husker mig fra for længe siden, vil du maaske sige, at min Livs-Proces har været ganske svær med mange ædende Syrer og sligt — aa ja — visse Kemikalier kan æde saagodt som Hjertet af Ens Bryst.

— — —

Jeg tænker mig, kære Peter, at du saa flytter. Det vilde være mig en mild Glæde — ligesom et Baand imellem os. Alt i Livet slappes eller strammes — ogsaa vore Følelser, selv de bedste — af de ydre og tilfældige Omstændigheder.

Jeg synes, du vilde være mig nærmere, om du gik *der* — i mine Stuer.

Jeg er nu saa træt. Ellers vilde jeg skrive langt om dig. Men imorgen eller ialfald paa Søndag.

Hils saa den dovne Hvalp og pas paa ham — du. Om han dog ikke kunde vedblive at være saadant et godt og rart Menneske.

Herman.

XXXI.

[Berlin] Torsdag [17/12 1885].

Kære Peter.

Jeg har gennemlevet et Par Uger opfyldt af vanvittigt og pinligt Arbeide. Nu har jeg naaet, hvad jeg vilde foreløbig. I næste Uges Løb vil min første Artikel af Serien »Studienköpfe« blive trykt i »Tageblatt«.

Desuden har jeg knyttet Forbindelse med et af Tysklands største Ugeblade: »Pschorrers [o: Schorers] Familienblatt«. Der skal jeg foreløbig hver Uge — à la Maupassant — skrive en *En-Spaltes-Novелlette*. Jeg kan jo lade alle mine Operette-Soldater gaa igen.

Redaktøren af dette Blad, som heldigvis er Millionær, er ogsaa Hollænder og kendte mig godt — fra hollandsk. Jeg er meget elsket i Holland, paastaar han. Jeg burde have anet det. Jeg er saa berømt paa Amager.

Det er *to* Stillinger, som foreløbig intet giver af sig — men det vil komme.

Folk her siger, at jeg har en forbausende Sans for Sproget. Jeg tror det selv — uenig med Henriques¹, som bekendt. Jeg vil snart selv kunne vaage over mine Oversættelser og udgive alt først paa Tysk. »Fædra« har faaet en Forlægger i Leipzig.

Det var mit ydre Liv. Privatliv har jeg ikke. Jeg *maa* være flittig og er det fra tidlig — jeg staar op Kl. 8—9 — til silde. Jeg tænker tit paa Jer — som om jeg gik hjem og hørte et venligt Ord. Enfin — mon ami — ça est bien triste, la vie.

Hils Hvalpen. Uendelig glæder mig Jeres mange Avertissementer. Hvis jeg intet faar skrevet til Bladets »Jul«, maa du alligevel *ikke* tage de Silhuetter — de er ikke gode nok.

Alle Hilsener fra din

H. B.

¹ Axel Henriques.

XXXII.

[Berlin] Juleaften 85.

Tak, kære Don, for dit Brev og for Ordningen af Pengene. Nei — min Ven — jeg vil ikke gaa i Seng, men skrive til dig og saa gaa ud at se paa denne Bys Ruder, bag hvilke nogle fremmede feirer Jul. Alle her paa Hotellet har Juletræ, Kellnerne, Pigerne, Værten og Karlene. Jeg ser i Tankerne paa Jeres Træ hos din Direktør¹ og stiller det ved Siden af hint dit Træ fra ifjor. Hvor du er blevet stadig — det kommer med Aarene. Denne Ting, man kalder Kærlighed, er svær at komme til Rette i — som Hængekøien paa Marienlyst —, men er man der, ligger man godt og rart.

Jeg vil ikke forstyrre dig. Men en *Bi* kunde maaske sætte sig paa din Næse, og Smerten, som denne *Bi* (maaske er den kun en lynsnar Eftertanke, *Bien*) foraarsagede dig — vilde sige dig med ét, at Vanen er med om at indsnævre

¹ Kasinos Direktør August Rasmussen.

Livet, gøre Modtageligheden mindre — kortsagt gøre En mindre ung.

Men lad os ikke tale derom. Jeg er altid sky for at tale om de Punkter i mine nærmestes Liv, hvor jeg ikke *kan* kende fuldstændigt. Forelskelsen er et af disse Punkter. Før jeg har *set* en af mine Bekendte beruset, ved jeg ikke, hvorledes han ter sig som fuld — hvordan Kærligheden laver Jer — hvad I søger deri, hvad I søger igennem den at komplettere hos Jer selv — ved jeg jo ikke.

Kan heller ikke dømme om, hvorvidt den eller den Kvinde bringer slettere eller bedre Egenskaber til Væxt hos Jer.

Du lader mig nu i denne Henseende roligere. Du elsker for lidt til væsenlig at lade dig omskabe. Hvis det ikke var saaledes, vilde maaske en og anden af de Kvinder, som du har levet med, have ængstet mig lidt for din Skyld. Nu er det saadan, at du som en Del i Bunden yderst pessimistiske Sjæle i Virkeligheden — mon i ubevidst Følelse af Svaghed? — fra første Færd *opgiver* Kærligheden 3: ikke stiller store Fordringer udover Nydelse eller Interesserthed — og samler den nobleste og dybeste Side af dit Væsen i den Hengivenhed, som du

skænker enkelte Mennesker, og som er mindre fordringsfuld : fordrer mindre af dig, er mindre central.

Og alligevel kunde jeg ønske — hvormeget jeg end ved, at jeg selv modtager denne stille, men dybe Hengivenhed —, at en smuk Dag en stor Lidenskab tog dig og førte dig saa langt bort fra alt andet end dette ene: din Lidenskab.

Nu — jeg ved jo, at du vil finde alt dette græsseligt — men sig mig, min Ven, har man ikke Lov til at vrøvle Juleaften — mens Kellernerne selv holder Juletræ, og jeg bare sidder alene — med gammel Sentimentalitet, som jeg *vil* væk fra?

Du skriver, jeg vil »tænke paa bare bedrøvelige Ting«. Nei — jeg vil *ikke* tænke derpaa. Jeg vil tænke paa Fremtiden. Langt ud paa, naar jeg ikke mere behøver at skrive for Penge — men kan skrive en rigtig Bog — og saa ler jeg selv og ved, at den Dag er Talentet slidt tyndt af at flyde evindeligt paa Journalistikens Disk. Nei — nei — disse Talenter, som vil fylde Geniers Plads — nu vel — de *kan*, ved et ustanseligt Arbejde, naa at komme til at *se* ud som Geni i Samtidens Øine. Eftertiden,

som ser alt i Orden og Følgen og i sine Forhold til alle Omgivelser — slaar Blæren itu, det knalder, og der ligger Geniet.

Hvor man dog er dum. Jeg, som har opgivet at haabe paa Livet — jeg haaber paa Kunsten. Siger jeg ikke hver Dag til mig selv: Men din næste Bog — den skal faa alle Fortrin — i den skal du bekæmpe dine Feil — og saa bliver den »saadan«.

Nu skriver jeg fort for at leve. Det er rart at lade sig oversætte paa tysk. Kan du tænke dig smaat Terrakotta Nips — dets eneste Fortrin er dets Chic — lavet om i *Træ* . . . det bliver til Nøddeknækker, du. Men de Folk er ikke en Gang saa godt vant. Jeg vil blive meget moderne her. Hvis jeg kunde finde en god Oversætter, vilde jeg blive Dagens Helt — men desværre — nu vil der gaa nogle Maaneder, indtil jeg selv lærer saa meget, at jeg tør tage Haand i Hanke med Gengivelsen.

Jeg vil tænke paa Fremtiden og mest paa, naar du kommer at besøge mig. Nu, naar jeg flytter, og du kan bo hjemme hos mig, bliver det ikke dyrt. Og jeg skal være dobbelt flittig for at lægge saa meget hen, at jeg en glad Dag kan sige: Saa kom nu. Og saa skal vi sammen

se denne store By, som jeg til daglig ikke ser det mindste af, men sidder bare her og skriver og læser og skriver.

Ja — jeg er saa flittig og kender kun Folk i Forretninger. Ellers slet ingen. Ved du, hvem der kom ind ad Døren før? Neiglick. Han skulde feire Julen her med nogle Finner. Ellers har jeg ingen Bekendte set uden Marx¹ og Robert². — — —

Jeres berømte Pakke, min egen Don, er ikke kommen endnu. Men hvad den end indeholder, takker jeg dig. Vred bliver jeg saa vist ikke. Og gerne vilde jeg tage mod dit Tilbud, kære Peter — hvis det ikke var saa: at dette foreløbigt vel er den daglige Elendighed — men det maa være: Elendigheden *i Pelts*. Ellers vilde det hele jo tage den dobbelte Tid. Naar de ikke troede, at jeg havde *alt* det, som følger med et Navn og en Position. Men Tak endda. Just de smaa Ting kniber det ofte mest for i en saadan Tilværelse. Med det uhyre Arbeide, jeg nu præsterer, maa jeg imidlertid ikke *kunne*

¹ Carl Marx, Skuespiller bl. a. ved Kasino og Dagmar-teatret (død 1900).

² Robert Henriques, Musiker, Journalist og Forfatter (død 1914).

forblive i Forlegenhed, naar jeg bare var ude af denne Hule.

Jeg vilde have skrevet til Hvalpen — men er saa træt. Ogsaa iaften for dum. Dig gør Dumhederne ingen Skade, hans unge Hjerne forvirrer de et kort Moment.

Det glæder mig at vide, at du, naar du kommer hjem iaften — *maaske noget sent* —, kommer hjem i min gamle Leilighed. Tænk dig, jeg synes, Julemorgen er det deiligste, jeg ved. Saadan at vaagne og se paa alle de dumme Ting, man har faaet, og som man dog er glad ved, og saa vide, at nu har man Fred idag. Hva', er det ikke rart?

Og nu vil du være *herhjemme*, og det vil være mig næsten, som om du fortalte mig det altsammen om Direktørens Juletræ og det hele. Saa tydelig ser jeg dig derhjemme imorgen tidlig. Imorgen Middag spiser du vel hos Edvard — — —.

Nu lev vel — kære Peter — jeg har været længe om dette Brev, fordi jeg har tænkt, mens jeg skrev, paa saa mange Ting.

Hvor er vi ad Aare? Hvad er sket? Og er vi atter skilt og hver for sig? Jeg beder til, at

jeg i det mindste som iaar maa kunne være ene. Fremmede irriterer mine stakkels Nerver.

Iøvrigt er jeg syg og har Læge. Jeg sover saa godt som aldrig og spiser intet. Besvimelsesnes Sødme kender jeg rigeligt — men det er, fordi jeg arbejder lidt meget.

Hils Fru Ottesen¹. Selv vær mest hilset.

Herman.

¹ Herm. Bangs Husværtinde fra Studiestræde.

XXXIII.

[Berlin] Søndag [10/1 1886].

Allerede længst, min Ven, vilde jeg have skrevet dig til — hvis jeg ikke havde været syg — ligget i Sengen — haft Feber o. s. v., alting kun, fordi jeg har været ret inderlig »syg til Sjælen«. Og i saadanne Tilfælde kan en Samtale med dig hjælpe — naar din Ro, der overfor mig tit bliver til Mildhed, virker paa mig — mine Breve, selv til dig, bliver bare affekterte og dumme. Der er en Bismag ved mine Breve, som mit Liv ikke mere har, noget vist, som gør et uægte Indtryk og smerter mig selv.

Men naar vi ikke kan tale sammen.

Jeg har i Aar og Dag ikke været saa nervøs. Det mindste ophidser mig, smerter mig fysisk. Fuldkommen Ro og Frihed for Arbejde — blot i en Maaned — na' det er jo udelukket af sig selv. Vær under disse Omstændigheder ikke vred over, at jeg ikke skriver til »Politiken«,

og at hvad jeg har skrevet, har været maadeligt — jeg vil vel igen komme *en train*. Den fuldkomne Ensomhed har momentant slaaet mig til Jorden. Man maa elske sig *selv* meget høit for, naar man staar fuldstændig ene, aldrig at opgive Arbeidet som noget i Grunden saare ligegyldigt.

Jeg har i fem Dage ikke været udenfor min Dør. Det er meget koldt, og jeg lider under Kulden. Da er Dagene ret lange — selv om man er sammen med Geheimeraad Goethe, hvem jeg læser i denne Tid. Man maa jo søge at forstaa de Mennesker, man lever mellem — eller rettere sagt — i hvis Land man lever.

Forleden kom en fin Herre herind i Stuen og viste mig et Politiskilt. Han sagde: De ved jo, Berlin er i den lille Beleiringstilstand? — hvorum jeg ikke havde Begreb. — De er altsaa ikke Politiker? — Nei — ikke synderlig — Men De skriver dog? — Ja — om Theater . . . Hvorpaa Manden gik med sin lille Beleiringsstilstand.

Jeg gaar undertiden i Theatret for at konstatere for mig selv, at intet Publikum i Verden er dumt og barnagtigt som det Berlinske. The-

atret her har ikke mere Lighed med Livet, end en Dukkestue har med Verden — og troskyldig og bæstisk sidder dette Folk, som har beseiret Europa, og griner ad Dumheder, som i København Galleriet vilde udhysse. Man maa i et Land, hvor Kunst staar saa lavt, være en Ibsen for ikke at staa Fare for at nedstemme Fordringerne til sig selv. Her er det middelmaadige af En af os det udmærkede. Jeg tror, Bjørnson kan takke Tysklands Ophold[et] for en Del af sin Decadence. Vel maa jeg vogte mig for ikke at synke, men holde Kludene sammen, saa jeg kan stige. Men her er slet ingen Maalestok — thi alt er det middelslette, og dette middelslette roses. En ung Mand sagde til mig: Vi har ingen Literatur, og vi faar ingen, før et Geni bygger et Slot, efter hvilket vi kan maale vore Huse — eller saadan noget sagde han virkelig — skønt du altid siger, at jeg laver Replikerne.

Den eneste Glæde, jeg her har, er en Gang at se Josef Kainz spille. Han er et Geni og det eneste. Det er altid en Lykke at se en ung naa saa høit og rive vore dybeste Tanker ud af vor Sjæl og give os dem igen i Skønhed. En saadan Kunstner forstørrer os — han bygger

vore egne smaa Skæbner høiere, og for nogle Øieblikke tror vi, det er *os*, vi ser i hans Kunsts Speil. Det er ikke *os*, min Ven — det er *ham*. Vi er forblevet de smaa — det var kun ham, som er den større. Jeg har følt dette hos Rossi, Ristori, Sarah og Lindberg. Men mest vel hos Kainz, som er *os* saa nær i Aar.

Kun Samtidigheden skaber den fælles »Takt«, hvori vore Følelsers Musik spilles.

Udenfor Theatret har jeg aldrig set Manden. Han skal være ganske ualmindelig sær og læser altid — den Tid, han ikke lader sig fotografere.

Damerne her er vidunderlig forfærdelige. De forstaar ikke at gaa, de ser snærpede ud og snører sig som Misfostre. Det er Dyden indbunden i Dumstolthed. Berlinerne siger om saadan et snøret og snærpet Kreatur: »Na' — nicht wahr — ein strammes Mädchen« —? Et smukt Ord om en smuk Ting. Fruentimmerne er tykke, trimlende og med uhyre Munde, som næppe viger tilbage for noget. Intetsteds, antager jeg, er Frækheden større, Sminken plumpere besørget, Lasten saa forladt af Grattierne. — — —

Sig Immanuel, at jeg tænker saa tit paa ham,

men jeg vil ikke skrive, saalænge dette skrækkelige Humør varer — thi jeg skal ikke fordærve Ungdommen med at sige »weltnüde«. Ting paa en dum Maade.

Lev vel. Hils Fru Ottesen.

Din Herman.

XXXIV.

15. 1. 86. Meiningen.

Min kære Peter.

Nu — hvor jeg skal begynde paa dette Brev, vil Smerten næsten overvælde mig. Jeg skal imidlertid forsøge at skrive kort og roligt. Det er kommet, dette, som et Lyn. Saadan som Slag i Slag de forfærdeligste Rystelser hjem-søger mit Liv.

Jeg feirede denne Gang intet Nytaar. Ene, lidt sløv sagde jeg til mig selv: Nu vel — et Aar med Arbeide, mellem Fremmede, rimeligvis uden store Rystelser.

Og den trettende i dette Aars første Maaned er jeg revet op med Rod og smidt ud.

Men til Sagen. Et Par Dage efter at jeg var flyttet til min nye Bolig, kom en hemmelig Politimand til mig. Han spurgte mig ud, og jeg gav ham alle Oplysninger, han ønskede. Jeg var mig intet ondt bevidst. Det var i Fre-dags. Mandag Aften kommer igen en Betjent

— han vilde tale med mig. Jeg var ikke hjemme. Han kom igen en Gang til om Aftenen sent. Jeg var endnu ikke hjemme. Værtinden talte ikke til mig ved min Hjemkomst for ikke at forstyrre min Nattero. Ret glad var jeg just den Aften og sagde, da jeg skiltes fra Dr. Hoffory¹: »Jeg ser her et Maal at gaa efter — jeg tror, jeg vil naa det, og at jeg vil gøre Nytte her«. Det er længe siden, jeg havde følt mig saa vel og haft saa godt Mod.

Den næste Morgen vækkes jeg Klokken halv otte. Det var igen en Betjent. Han vilde hente mig Klokken halv ti. Jeg var meget rolig og intet anende. Da jeg kom til Præsidiet, var Klokken ti, og man sagde mig, at jeg var ventet. Man førte mig ind og forelæste mig en Udvisningsordre: *strax*. Jeg svarede, at jeg var ingen Haandværkssvend, som reiste med et Tornyster. Jeg havde Ting at ordne, og jeg maatte tale med Gesandten. Man tilstod mig da en Frist af 48 Timer. Jeg tog *strax* til den danske Gesandt, som blev meget bestyrtet og *strax*

¹ Julius Hoffory, dansk Sprogforsker (død 1897). Blev 1883 ansat som Docent (1887 Professor) i nordisk Filologi ved Universitetet i Berlin. Virkede stærkt for Kendskabet i Tyskland til nordisk Litteratur, navnlig Ibsen.

kørte til Grev Bismarck. Alle mine Bekendte o: Folk ved »Tageblatt« o. s. v. blev sat i Bevægelse, og man var meget oprørt over Udvisningen. Jeg anede ikke Grunden, hvorfor jeg udvistes, og det var ikke muligt at faa den at vide. Om Aftenen skrev Gesandten, at han havde været hos Bismarck, og at denne vilde lade Sagen undersøge. Jeg havde som han Haab om en Ordning. Torsdag Middag kommer egenlig med straalende Udsigter: alle Liberale var ophidsede over Udvisningen, de liberale Blades Penne var dyppede for at flette mig Martyrkransen; hele Tyskland vilde i fire og tyve Timer kende mit Navn. Dr. Levysohn ved »Tageblatt« lod mig sige: »at det nu kun galdt at skrive hurtigt; han tog *alt* fra min Pen«.

Og saa kommer Bud fra Gesandten: at intet var at gøre. Jeg kører til ham: Intet at gøre — og ovenikøbet maatte der for *min* Skyld *ties*: Jeg havde skrevet — i Bergen — et Par dumme Dumheder om Keiserens Portræt! Den Artikel laa i Udenrigsministeriet og havde ventet paa mig siden Oktober¹.

¹ Den paagældende Artikel — et Rejsebrev fra Hamburg — stod i »Bergens Tidende« for 1. Okt. 1885. Den inde-

Jeg indsaa hastigt, at Slaget var tabt. Alt om Regeringen, intet Ord om Keiseren og alle hans. En Mand paa halvfems er ikke mere noget Menneske. Han er at ligne med en Gud. Keiseren er Symbolet paa Tysklands Storhed og afgudes som saadant af alle. Jeg vidste det — vidste ikke, at Bergen laa saa nær ved Udenrigsministeriet i Berlin. Hvis den dumme Artikel aftrykkes her, er alt ude. Hvis det undgaaes, er der Haab.

Jeg satte hastigt Redaktionerne — ved Brev — ind i Sagen: at det var en Uforsigtighed, skrevet for Tid siden, om et Par af de keiserlige. Tilbragte Onsdag Aften i det tyske Theater, hvor de spillede »Emilia Galotti«, og Torsdag Morgen reiste jeg hertil.

Jeg har været meget rolig under alle disse frygtelige og skiftende Sindsbevægelser. Du ved, jeg bliver saa temmelig »stille« under sligt. Men jeg vil ikke skjule, at jeg betragter dette siste Slag som det haardeste, der har ramt mig.

Man var her kommet mig imøde med en

holdt flere ærekrænkende Udtalelser om forskellige Medlemmer af det tyske Kejserhus.

Iver, som kun kan forklares ved den fuldstændige Mangel paa tyske Talenter, og man ventede alt af mig. Derfor bar man sig ad næsten, som var man mine *Venner*. Det er imidlertid kun *Forretningsvenner*, som sikkert allerede *har* svigtet, naar de frygter for, at der ingen Forretning bliver af.

Naa — i »Schorers Familienblatt« kan jeg vel blive og skrive *pseudonymt*. Mig er det det samme, om man nævner mit Navn eller et andet. Imorgen vil jeg tage mig sammen og skrive om det passerede til »Politiken«. Du vil se Hensigten, naar du læser Artiklen.

Naar jeg kommer tilbage til Berlin — Gud ved det. Tilbage *vil* jeg. Det mærkelige Sted, hvorhen jeg er gaaet, staar i nøie Sammenhæng med denne Plan. Man er her nær ved en Hertug¹. Og denne Hertug, som er gift med en Skuespillerinde og selv Theaterdirektør, er intimt beslægtet med Hoffet i Berlin. Jeg vil anholde om Forglemmelse af hin Artikel. Dette

¹ Hertug Georg II. af Sachsen-Meiningen, Skaberen af den berømte Skuespillertrup »Meiningerne«, hvis Forestillinger og Tournéer han selv ledede. Hans Hustru var Skuespillerinden Ellen Franz, med hvem han levede i morganatisk Ægteskab.

er det eneste. Det var en Dumhed; at erkende, at det var det, er baade nødvendigt og det værdigste.

Lige nu modtaget din siste Depeche, som har ligget her en Dag. — Nei — min Ven — humoristisk! Tak. Man maa ofre det mindre for at naa det større. Og jeg *vil* reussere i Tyskland. Og Tyskland er Berlin. Denne By voxer, mens de andre visner. *Her* er der den Luft, som strammer og styrker Vilierne. Og en smuk Dag vil der ogsaa voxe frem en Literatur. Jeg vil se og leve dette Foraar, som er i Vente, med.

Alle mine Planer kan og tør ikke tilintetgøres saaledes og for saa lidt.

Lad — kære Don — Ottensens læse dette. Sig, at jeg skriver imorgen.

Her er stille og græsseligt.

Din
Herman.

Du vil forestille dig, hvad dette har kostet — na' — du mein Gott!

XXXV.

15. 1. 86. Aften.
Meiningen. Hotel Erbprinz.

Kære Peter.

Hermed Artiklen¹, som jeg fordrer indrykket uden Ændring. Den er skrevet med det koldeste Hoved og det roligste Blod. Jeg ved hvert Ord, jeg har skrevet, og hvorfor jeg har skrevet, som jeg har.

Send mig strax fem Exemplarer af Bladet med Artiklen under Korsbaand og lad mig overhovedet faa Bladet under Baand hver Dag.

Rimeligvis bliver jeg ogsaa udvist her.

Jeg er meget træt — og kan ikke skrive mer.

Herman.

¹ Herm. Bangs Redegørelse for Udvisningen; Artiklen findes i »Politiken« for 19. Jan. 1886.

XXXVI.

Meiningen. Mandag [18/1 1886].

Min kære Ven.

Først og fremst, Peter, et lykkeligt Aar. Husker du ifjor, ude paa »Dagmar«, Aftenen før din Fødselsdag? Vi talte om din Fremtid, og du sagde: Husk nu, at hvis jeg intet faar »skrevet« — da er det let forklarligt. Jeg *maa* vie dette Aar til Bladet.

Nu er Aaret omme. Og som Mefisto kom til Faust, kommer jeg og melder: Fristen omme.

Det er mit Ønske, at du ialfald i Aaret, som kommer, maa faa *udrettet* meget. Og forresten være sund og rask, min Ven, og glad saa lala — ja, du ved det, jeg ønsker dig det bedste.

Og vid *en* Ting: vi er altfor tilbøielige til at sige: Naa ja — der er endnu Tid . . . og saa udretter vi ti Ting, som egentlig er overflødige, og ikke den ene, som vi egentlig helst vilde.

»For til *den* er der Tid«. Men Livet, som kun er Ungdommen, er uendelig kort, og Aarene

er hastigt rindende. Skæbnesvanger nær er for os den Dag, hvor vi ikke mer ser fremad — men *maa* se tilbage paa, hvad vi ikke naaede.

— Naa, ja — jeg sidder altsaa i Meiningen. »Begivenheden« er ad Telegrafens Traade spredt over Verden. Fra Literaturhistorien, fra Kulturhistorien (hvor jeg vistnok egenlig nærmest hører hjemme) er jeg — og vedbliver, som min Ven Karl G. vil sige, at være Dilettant — traadt over i Verdenshistorien. »Begivenhederne« elsker mig. Kristiansborg-Slot brændte, for at jeg ved udvist Bravur kunde forberede min Kristiania-Reise og Turné.

Nu udvises jeg for med ét Slag at blive kendt i Tyskland. Regeringen — hver Gang jeg skriver saadan et Ord, ler jeg jo indvendig — har gjort mig den Tjeneste ikke at optrykke hin Artikel — saa foreløbig er Udvisningen en Reklame. Nu maa jeg kun forlange det yderste af mig selv for at gøre mig saa værdig til den som mulig.

Sikkert har du, kære Don, revet dig aandeligt i Haaret adskillige Gange, mens du læste min Artikel til »Politiken«. Men jeg vilde nu skrive saaledes og tror det klogt. Her kan kun gaas frem efter Formlen: Cedendo vincimus. Var mine

Evner større — aa, na' — hvad her da skulde blive udrettet for os alle og for det stakkels lille Land hjemme.

Synes du, det lader, som jeg er i godt Humør. Men ja — i dette Brev. Det hænder jo, at jeg en Aften gaar lidt hovedkulds i Seng — »for at ligge og tænke paa ret mange sørgelige Ting«, og at jeg finder Tilværelsen saa temmelig »lilla«. Men *det* hører ikke hjemme i et Lykønskingsbrev.

Et lykkeligt Aar — og bevar mig, min Ven, langt borte altid dit Venskab. Du ved, at det helt stille er mit bedste Eie i et fattigt Liv. Hvalpen hilse du, og drikker I et Glas sammen den 20., da tænk paa En, som vil tænke meget, meget paa dig.

Herman.

NB. Hvis dine Øine skulde falde paa »Tageblatt«es »Indiskrete Briefe«, vil du genkende — visse Historier. For Guds Skyld — ren Mund.

XXXVII.

[Meiningen] *Endnu* den 20. 1. 86.

Naar du nu tænker dig — Don —, i dette siste Brev, 12 Nat er jeg naaet saa vidt, at jeg *efter* at have drukket din Skaal tvivler om, at — det overhovedet er din Fødselsdag den 20.! Jeg tror nu 22.! Isaafald faar du vist dette paa »Dagen«.

Jeg har efter et langt Dagsarbeide atter læst dit Brev. Hvor du har Ret — og hvor det er sørgeligt. Ikke, at *min* Skæbne under en fremmed Regering er som en Draabe i Havet hjemme — men at Tilstandene derhjemme er *blevet* saadan. Det er en Rædsel, min Ven. Og jeg, som offenkjærlig maa være saa forsigtig, kan privat sige dig (det er jo nu én Gang min Skæbne at »opleve« og i mange bevægede Momenter at trænge temmelig dybt ind i Tingene), at Tyskland sidder med udstrakt Haand mod dette stakkels arme Land med sine Forsvarshyl. Man *vil* ikke taale det. —

Ser du, jeg vil ikke undskylde den *tyske* Vilkaarlighed — men *Geniet*, som styrer her, blænder mig, som det blænder al Ungdom hernede. De store Ideer, Frihedens og hvad ved jeg, de er her de slidte Mønter, som den ældre Generation krammer om som om Penge, der har tabt Kurs, og som ingen vil tage — men den Stor-Mand, som puster hver Dag praktisk Liv i Tysklands uhyre Legeme — den Mand *lever*. Og selv jeg, som for lange Tider sidder i en Krog som en knust, bøier mig, thi jeg har for meget Slægtskab med »Geniet« til at kunne hade den, som eier det.

Men nok om det.

Det er græsseligt, græsseligt derhjemme. Mit Hjerte krymper sig bogstavelig sammen ved at tænke derpaa. Og alt saa hurtigt, saa uhjælpeligt rivende. Og hvor langt skal det gaa? Hvorfor fra Eders Side denne Leirhistorie¹ er ført

¹ I Maj 1885 laa 3. Regiment i Lejr paa Lammefælleden, og en af Soldaterne beskrev i et anonymt Brev i »Politiken« et Optrin, hvor nogle Soldater havde demonstreret mod Ministeriet og overfaldet nogle af Befalingsmændene. De militære Myndigheder forlangte af »Politiken« Brevskriverens Navn meddelt, hvilket Bladet nægtede. Sagen antog efterhaanden store Dimensioner og gav bl. a. Anledning til »Politiken«s Forretningsfører, Herm. Bings Arrestation.

saa langt — thi kendte I virkelig ikke Manden —, ved jeg nu ikke. Sørgeligt er det, som det er.

Jeg talte med Attachéen i Berlin om Bergs Dom¹.

— Ja, sagde jeg, Høirebladene beklager Fædrelandets Skam, at dets Folketing har en saadan Formand.

— Naa, sagde saa den unge Reventlow² — Tingen er nok den: *man havde svært frygtet, at han ikke skulde blive dømt.*

Ellers er alt her som hjemme. Den samme Vold, de samme Optrin i Parlamentet, de samme Vidnesager. Der er kun *en* Forskel. Her har de Styrende oprettet et Keiserrige og hedder Bismarck og Moltke.

Men ellers: Katolikernes Seir; Monopoler i Industrien; Enevælden i Politiken. Ja — min Ven — de er blevet gamle og affældige, de store Frihedstanker, som Menneskeheden troede en evig

¹ Berg, som paa det Tidspunkt var Folketingets Formand, blev i Jan. 1886 af Højesteret dømt til 6 Maaneders Fængsel, fordi han ved et politisk Møde i Holstebro havde foranlediget Politimesteren med Magt fjærnet fra Talertribunen.

² Greve Ferdinand Reventlow, senere dansk Gesandt i Frankrig og Spanien; var 1886 Legationssekretær i Berlin efter i nogle Aar at have opholdt sig i Paris som Attaché ved det danske Gesandtskab.

Erobring, og Seklet slæber sig mod Graven gennem triste Ruiner.

I Frankrig, du, fortalte mig Reventlow, *planter man Skov paa Agerjord* — det betaler sig ikke mer at dyrke Jorden, og i mange Arrondissementer bliver Agre til Græsgange. Hele Landsbyer staar øde.

Det er faktisk. Reventlow kommer lige fra Paris, hvor han har studeret i det franske Ministerium i to Aar.

Le ikke over, at jeg beskæftiger mig med saa store Materier. Men undertiden — du ved, jeg har saadan Anfald — falder Menneskehedens Skæbne mig saadan for Brystet, at jeg ligger vaagen en hel Nat.

Her spilles Komædie — na' Humbug!

Kunst i Tyskland er intet. Naar du er træt af Danmark, saa kom herved. Der blev Brød til os begge *nu* — og Ry siden.

Altid din

Herman.

Jeg har nu ikke talt med et Menneske en Uge — tilgiv derfor min Skrive-Diarré.

XXXVIII.

[Meiningen] 21. 1. 86.

Kære Don.

To Breve nu tilmorgen:

et fra Hvalpen: »og jeg synes, Deres Artikel idag i »Politiken« er altfor elskværdig«.

et fra Neiglick: »og idag Eders eget Brev til »Politiken«. Herre Gud — hvor »vackert« det er. Overfor denne fuldkomne Fornemhed bøier man Hovedet«.

Ikke sandt — to Domme, som fortjener at bevares — fra En *i* Vrøvlet — fra En *udenfor* det.

Men jeg *selv* staar endnu *uden* disse Numre. Kære Don, dette er noget af en Livssag for mig, og denne Artikel er Grunden, hvorpaa jeg skal bygge.

Lad mig dog endelig faa den. Kostbar Tid gaar tabt.

Herman.

XXXIX.

[Meiningen] 21. 1. 86. Aften.

Nu faaet dit Brev af Tirsdag. I Guds Navn — gør som du vil, kære, lige meget vil det vel *nu* hjælpe.

Men du maa for at dømme ret vide: at min første Handling var en Depeche til Bergen, hvori jeg *bad* intet Numer af hin Artikel at udlevere eller bortsende. Jeg haabede saaledes at have »lokaliseret« Ondet. Imidlertid vandt jeg Tid.

Nu vil vel den »slemme« Artikel — *der* har du Ret, min Søn, og burde hænges — fra de forbandede danske Blade gaa europæisk Runde og — ade, mein Land, Deutschland! Jeg havde haabet, at den kunde *forblive* i Bergen; og ud fra denne Forudsætning var min Artikel til »Politiken« skrevet.

Afventende Begivenhederne tog jeg herhen. Det saa alt ret vel ud. Blade bad om Bidrag o. s. v. Og *Regeringen* bevarede Tausheden. Men nu vil vel Ballonen revne idag eller imorgen.

Hvis jeg maa anse alt for tabt her, 3: hvis jeg mister min Stilling hos Schorer og i »Tageblatt« — maa jeg skrabe Penge sammen og *reise strax*. Til København kommer jeg ikke. Hvad skal jeg *der*? og jeg bliver jo altid syg af mine Kreditorers evige Stormløb.

Kristiania tænker jeg, jeg vælger. Det er en smertelig Landflygtighed uden Haab — men, det er én Gang saadan. Jeg har i alle Forhold med dyre Lidelser betalt smaa Synder.

Adieu — mon ami. Hils Hvalpen og tak for Brevet. Naar jeg bliver *lidt* i Humør, skriver jeg ham til.

Det var jo *dog* igaar de 21.

Herman.

XL.

Meiningen 23. 1. 86.

Kære Don.

Endelig fik jeg Bladene. Din Slutning er jo fortræffelig. Hvad *jeg* havde skrevet, erindrer jeg ikke mer. Mig var *det* ikke det vigtigste.

Jeg tror næppe, at du har helt Ret i at kalde det en »Om-Forladelse-Artikel«. Det er en Erkendelse — en *første* Erkendelse — af en Uret og et Perspektiv ud i det, jeg ønskede her at arbeide for.

I begge Henseender er det den første Sten paa en lang, lang Bro til Berlin.

Du vil spørge mig, om jeg da er Berlin-gal. Ja. Denne By, som ikke har skænket mig en eneste lykkelig Stund — den er Verdens Hovedstad, og *der* maa man lægge Arbeidet hen.

I Hast.

Din
Herman.

XLI.

[Meiningen] 3. 2. 86.

Du vil le, kære Don, og sige »Død og Pine«!!!
I Virkeligheden er her store Ting i Gære. Vil
du *strax* sende mig »Et Besøg«.

Jeg haaber, at Ibsen kommer.

At jeg ikke staar *udenfor* alle disse Ting —
ikke »ganske« —, vil du forstaa. Men endnu er
alt i sin Vorden og beror paa Henrik Ibsens
Sammentræffen med Kainz, som er Elev af Hertugens
Frue og vistnok ogsaa indbudt hertil.

Gennem Ibsen vil vel jeg blive introduceret
ved Hoffet.

»Nyheden« var god — hvis blot I Idioter in-
teresserede Jer mer for store Ting i hele Verden
og store Tanker til Gavn for mange — end for
smaa elendige Stridigheder, som ødelægger os
stakkels Faa—r. Gud sikken Vits.

Din Herman.

XLII.

Wien 24. 2. 86.

Min kære Peter. Du er rimeligvis forbauset over min Taushed, men jeg vilde ikke skrive, før jeg sad her, hvor nu min Omvanken har fundet en Hvileplads — for hvorlænge? Thi jeg begynder at tvivle paa, at menneskelige Forhold overhovedet eksisterer endnu.

Først og fremst: alt, hvad i dette Brev skrives, skrives *kun* for dig — — —. Det hedder kun: jeg er reist til Wien.

Men reist *frivillig* — det er nu *det*, jeg ikke er. Entendez: Torsdag Aften modtager jeg i Meiningen den sædvanlige Melding til Fredag Morgen Kl. 8. Disse Folk sørger jo altid for, at man bliver berøvet sin eneste Søvn. Jeg stiller altsaa: Udvist. Grund: »Bergens-Artiklen« — intet andet. Jeg gaar til Ministeren. Han beklagede det. Men »Udenrigsministeriet i Berlin havde ønsket det«. Udvisning var det mildeste. Hvis jeg ikke fremmed havde skrevet i et frem-

med Blad, vilde Domstolene have grebet ind, Altsaa: heraus. 48 Timer. Hvordan jeg kom bort, hvordan jeg naaede herhen — telegrafere hjem vilde jeg jo ikke, det vilde jo vække den Opsigt, jeg just vilde undgaa — jeg vil forskaane dig for en Beskrivelse. Som en Gunst af Hertugen opnaaede jeg, at de Meininger-Blade fik Ordres til at tie om Udvisningen.

Som en Gunst!

At forlade Meiningen vilde ikke blot sige at opgive alle de Planer, jeg havde med Ibsen — og som Hertugen og Ibsen just skal drive paa, *mens* Kronegk¹ spiller sin Svanesang i Amerika — men det vil sige at forlade »*Tyskland*«. Thi det samme vil ramme mig — i alle Stater.

Du vil sige: Men hvorfor da ikke hellere komme hjem? Fordi jeg ikke *kan*. Hvad skal jeg hjemme? Her kan jeg *udrette* noget. Derfor vilde jeg endnu forsøge Wien. Og her kan man vel ikke smide mig ud. Men, skønt jeg jo ved dette, er jeg blevet saa nervøs, at jeg nu lever i en evig Skræk for, at ogsaa dette skal ske. Jeg har ikke sovet inat, fordi jeg tænkte derpaa. Jeg er saa nervøs, at jeg om Natten brænder,

¹ Ludvig Chronegk, tysk Skuespiller (død 1891), Hertugens Teaterintendant.

som om jeg havde Brændenelder paa hele Kroppen. Og mit Hoved taaler ikke at ligge paa Pudren. Det er en frygtelig Tilværelse — og endnu frygteligere, fordi jeg kun har et eneste at stole paa, selve dette stakkels Hoved, som er ved at sprænges. Naar jeg har gjort mine tre nødvendige Privatbreve færdige, skriver jeg to Artikler til »Politiken« — stadig dateret Meinigen. Jeg ved, de kommer for sent til denne Maaned, men lad dem saa gaa snelt paa i næste. Og dernæst beder jeg dig sige til Hr. Hørup, at jeg *denne* Maaned ikke *kan* (for Februar) betale Halvdelen af. Jeg skal skrive desto mere i næste Maaned.

— — —

XLIII.

Wien d. 1. 3. 86.

Min kære Peter. Du blander i dit kærligt skrevne Brev meget sørgelige Sandheder med besynderlige Meninger. Alt hvad Pengene angaar — det er de sørgelige Sandheder. En horribel Tilstand (og tifold horriblere, end du tænker dig — ti — naa —) — men: Tilstanden kan vel bedres. Hos Schorer i Berlin har jeg beholdt min Stilling, som i Løbet af lidt Tid giver god Indtægt. I »Berliner Tageblatt« er man villig til at tage Artikler o. s. v.

Og Maalet — vil du sige? Min Ven — ogsaa *der* har du en af de sørgelige Sandheder. Maalet forsvinder for mine Øine.

Ja — hvis jeg *nu* kunde komme til Ro. Hvis jeg ikke plagedes af denne Dødsens Angst ogsaa *her* at blive udvist. Thi *her* er dog *Wien*. Du skriver tre Gange dette Navn — Navnet paa en Millionby ved Donau, Hovedstad i Østrig, bekendt for sin Damelyst og sine skønne, let-

færdige Kvinder — med to Udraabstegn. Wien er dog Verden — og er *tysk*. Ogsaa her findes store Blade, store Forlæggere, ogsaa her kan man arbeide, hvis man faar Ro — vente — hvis man faar *Lov* dertil. Altsaa — lad os foreløbig se, om jeg faar Ro og Lov.

Min første Gang var til Gesandten, som i en speciel Skrivelse anbefalede Herman *de* (!) Bang til alle keiserlige Myndigheder. Han var meget elskværdig og sagde, at om Udvisning herfra var der da ikke Tale. (Naar jeg vilde undgaa al Avis snak hjemme, var det for ikke at irritere paany i Berlin og maaske bevirke et »Ønske« fra sammesteds.)

Dernæst vil og maa jeg befæste mig ved Anbefalingsbreve. Hoffory vil sende mig nogle. Havde jeg blot et til Karl Emil Franzos — saa var meget gjort.

Du ser altsaa — at jeg ligesom Myren begynder at bære forfra. Og du tror, min egen Ven, at jeg har meget Mod? At jeg er lykkelig? At jeg slet ikke svimler, naar jeg ser ned ad Bjergsiden. Aa — jo . . . jeg lever i en stadig Fornemmelse som den, jeg havde i Sommer paa »Hohe Salve«, naar Muldyret behagede

at attraa en Tot Grønt, der hang et Par Alen ud over Afgrunden.

Men — hvorfor jeg da bliver?

Sig mig, hvad er det for et lysteligt Billede, du kan vise mig derhjemme? En Fallit — enfin! Jeg lader det gaa. Men ellers! Jeg indlægger et Brev, som vil være dig interessant. At det er til *dig* og under Taushed, behøver jeg ikke at sige. Doktoren og Ottesen har dikteret det. Det er det gamle fra ifjor ved denne Tid. Hvad jeg har lidt ved at læse det — jeg saa igen for mine Øine alle dette Aars resultatløse Anstrængelser, mine Seire, som tomme Blærer, mine Forhaabninger kostumerede som Ligbærere. Og jeg skriver imorgen atter mit *Nei*.

Selv om ikke personlige Forhold gjorde mig en Stilling i *dette* Blad¹ umulig, vilde jeg — og derfor er mit *Nei* intet Offer — *ikke passe mere hjemme*. Eders Stridigheder er mig smaa; Eders Kamp frugtesløs, fordi den gaar imod Verdensstrømmen; Eders Ledere snart trætte . . . der er større Syn; jeg har set dem, der

¹ Vistnok det af Villiam Secher redigerede »Dags-Avisen«, som stadig forsøgte at knytte Bang til sig som Medarbejder.

er store Aander: *herude* mærker man idetmindste Vingeslagene af deres Geni.

I »Politiken« — jeg kan skrive der, naar jeg er *ude*. Hvis jeg var hjemme, var en *anden* Stilling mig for lidt. Du ved, jeg staar svært under nogen. Og jeg tror, det var bedst — om jeg *ikke* tog *nogen* Plads ved »Politiken« hjemme.

Med alt det har du Ret i, at Stillingen er slem — foreløbig, selv om det viser sig, at jeg *kan* blive i Østrig (for at naa det, ingen stærke Ord om eller for mig — ikke engang til en Boldt¹); *thi* de nordiske Blade vil . . . ikke have mine Korrespondancer: »Dagens Nyheter« ikke, »Handelstidningen« sparsomt, »Aftenposten« ikke, Bergen *betaler* ikke. Ser du — *det* er egentlig Ulykkens *Kærne*. Thi vilde de Blade tage mine Artikler, kunde jeg jo vel igen om et Par Dage skrive løs — men nu! Nu maa jeg bare skrive paa min Bog, for hvilken A . . . skal have Pengene. Og hvordan bliver vel en Bog, skreven under saadanne Forhold.

¹ Cand. jur. H. V. Boldt, der var Korrespondent til »Hamburger Nachrichten«, havde i dettes Nr. for 3. Febr. 1886 skrevet et Københavnerbrev, hvori fandtes en meget ondsindet Omtale af Herm. Bang i Anledning af Udvisningen.

Vil du, min Ven, *strax* sende mig et Exemplar af »Fædra« og »Hverdagskampe«. Det er mig meget vigtigt. Kan E. B. ikke anbefale mig nogetsteds?

Lev vel.

Din
Herman.

XLIV.

Wien. Hotel Hammerand 5. 3. 86.
VIII. Bezirk.

Kære Peter.

Bliv ikke forfærdet over, at jeg i de næste Dage sender dig en Artikel hver Dag — de kan jo ligge paa Lager —, men det er den eneste Maade, hvorpaa jeg efter saa mange Lidelser kan arbeide mig op igen til nogen »fair« og »chic«.

Ret i denne Artikel, hvad der fortjener at komme i »Punch«. Det er en Stemning, som maaske vil synes dig græsselig, og som dog ikke er hensat uden Kunst. Der vil være dem, som vil sukke lidt, se tilbage og sige: »Ja« —

Nu gaar det løs! Jeg svarede altsaa Firmaet »Bierring & Ottesen« et bestemt »Nei«. Modtager saa *nu* en Depeche: »Sig ikke *nei*. Husk Tiden, da De faldt fra Nationaltidende«.

Depechen sætter mig Kniven paa Struben. Thi det er sikkert paany Meningen at udhungre mig. *Men jeg vil ikke gaa til »Dagsavisen«, og*

naar jeg ikke vil det, kan jeg i dette Moment ligesaa godt blive her. Jeg kan tjene det samme og har Kreditorerne mindre. Man synes jo at ville lade mig blive her — jeg mener Regeringen.

Naturligvis er Tilstanden græsselig; jeg er smidt ud af min Leilighed, da jeg ikke kunde betale i maanedsviis; og skønt jeg arbejder som et Asen den Tid, jeg ikke ligger i Sengen eller er besvimet — hvad der gaar jævnlig paa —, er det jo næsten umuligt at faa skrabet sammen saameget, at jeg kan holde min Regning Stangen paa dette Hotel, hvor jeg atter har maattet flytte hen.

Og alt — hvad mine Udsmidninger har kostet.

For at komme lidt til Ro behøvedes der jo dog 300 Kr., men — gode Gud — da kan jeg saagu skrive *længe*, især da I er det eneste Blad — som overhovedet sender mig noget.

Og nu be'er jeg dig: hvad fanger man an med 60 Kr. i en By, hvor Mønten er Gylden (60 Kr. = 30 G.), og hvor man har sin Garderobe i Sachsen og andre tarvelige Eiendele i Preussen.

Gud ske Tak — at jeg snart faar saadan

Vane til at opleve det græsseligste, at det ikke mer undrer mig, om jeg maa sidde i Skjorte, bar — og du ved, hvor det vilde klæde mig —, mens jeg nedskriver mine »udødelige«.

Naa — min Ven — jeg forsøger at le, for at ikke en ensom Taare skal liste ned paa Papiret.

Gud ved, hvor jeg sidder paa Onsdag, naar jeg skal betale min Regning.

Hils Hvalpen

fra Din
Herman.

XLV.

Wien. Hotel Hammerand. Villes Bezirk.
Søndag.

Min kære Peter. Intet ligner min Overraskelse ved at modtage indlagte Brev¹. Som i Telegram dig sagt, telegraferede jeg *Nei*.

Jeg vil først sige dig mine Grunde hertil — til et *Nei*, som er uden Mulighed for at omstemmes til et *Ja*: Jeg finder *din* Beslutning beklagelig. Jeg ved jo ikke, om du har noget bedre, men jeg finder det i hvert Fald uheldigt at forlade et Blad, til hvilket en stor Sukces var knyttet for dig og dit Navn. Maaske finder jeg ogsaa ganske privat, at du burde have skrevet til mig, kære Peter, for en Ugestid siden, før du foretog dette Skridt, jeg vilde da

¹ I Begyndelsen af Marts 1886 havde Peter Nansen sammen med Edv. Brandes og andre af Bladets vigtigste Medarbejdere opsagt sin Stilling ved »Politiken« paa Grund af en forbigaaende Uoverensstemmelse med Redaktionen. Hørup skrev da til Herm. Bang og tilbød ham Stillingen som Litteratur-Medarbejder ved Bladet.

have været en Smule roligere for dig og dit. Altsaa din Beslutning synes mig »hasarderet«, *men intet vil bevæge mig til at gaa ind der, hvor du gaar ud.* Der maa vel have været Grunde, hvorfor Brandes gik, og du følger ham. Hvad der knytter mig til »Politiken«, var dig, naar du ikke er der mere, kunde jeg ikke tænke mig dagligt Arbeide med Folk, som ellers staar mig saa fjernt.

Dette, hvad denne Sag betræffer. Tilgiv, at selv i dette Øieblik mine Affærer maa plage dig. Men jeg telegraferede Hørup dette: »Nein — leider (!). Von *hier aus jede Mitarbeiterschaft*«. Dette var nødvendigt. Thi i en *fremmed* Stad, helt uden Existensmidler maa jeg desværre holde paa »Politiken« for at faa disse 300 Kroner, uden hvilke jeg gaar tilbunds. Saasnart min Gæld er betalt, og det ordnes ei med dig, gaar jeg.

Skriv mig nu til, kære Peter, at jeg dog kan vide, hvordan alt gaar. Var jeg dog hos dig.

Herman.

XLVI.

Wien. Søndag [28/3 1886].

Min kære Peter. Hvor jeg vilde ønske, at I, som lever i disse de »Smaa-Rædselsdages« Land, kunde have været her idag og have set, hvorledes denne store By, som har, ogsaa den, alle sine Interesser paa Spil — overfor Bismarcks forfærdelige Tale¹ glemte alt andet, som grebet med *et* i en Løves Klo!

En græsselig Profeti om Kamp og Aandens Bagbundethed. Og det vil ske! Betænk det — og hver Dag. Der taales af de smaa Stater intet Muk. De store veier Sværdet for at forsvare »Legitimiteten og Ordenen«.

Du finder det meget latterligt alt dette?

Saa latterlig bliver man — naar man kommer Arnestederne for de store Begivenheder nærmere.

Herman.

¹ 27. Marts 1886 holdt Bismarck i den tyske Rigsdag til Forsvar for Brændevinsmonopolet en Tale, hvoraf nogle Ytringer om Kejserens Forhold til Rigsdagen vakte stor Opsigt.

XLVII.

[Wien] Tirsdag [30/3 1886].

Kære Peter. Hvis du vidste, hvad jeg lider, vilde du have megen Medlidenhed med mig. Jeg *kan* ikke falde sammen med Tonen i Eders Blad. For at være *noget*, maa jeg være mig selv. Og hver Gang sætter jeg mig hen og vil være mig selv og — tænker paa alt det fine og literære og *tør* ikke; og jeg mister mine Fortrin uden at kunne tilegne mig Eders. Jeg føler mig som en »Axel« i Eders Selskab, men en Axel, som har Selvkritik og lider.

Du ved, hvordan jeg arbejder. Jeg er klistret til mit Bord. Jeg har Idéer, jeg har Indfald, skal jeg skrive dem til *Jer*, bliver de tørre, dumme og spræller som halvdøde Torsk i et Net af idiotiske Ord. Vil jeg være patetisk, siger jeg til mig selv, at det vil I bare le af; forsøger jeg at være morsom, skærer mine Vit-tigheder Ansigter som den tykke Dronning, der

blev trampet paa Maven i Hjorts tyske Læse-bog.

Det er græsseligt. Og skrive maa jeg for at leve.

Og skriver jeg til et svensk Blad den værste Traver, bliver den dog ialfald naturlig.

Jeg sender »I Operaen«. Maaske er den ikke ugrinagtig. Men man føler det anvendte Arbeide. Det eneste »frie«, som af mig har staaet hos Jer — var »Det unge Sverig«, der var skrevet til et andet Blad. Paa »I Operaen« har jeg skrevet *ti* Timer. Saa kender du mig.

Imorgen vil jeg forsøge at skrive om en Bog, som levende har interesseret mig. Maaske finder jeg *der* mig selv.

Men om ét, min Ven, maa jeg bede dig: at Bladet sendes mig i Korsbaand *hver* Dag. Pengene kan jo tages fra mit Honorar. Og jeg *lærer* af at se mig selv trykt og læse Jer andre. Nu er det, som jeg skrev med Fingrene i den skønne blaa Luft.

»I Operaen« er légert. Men i Eders modige og frie Blad kan man jo tale om Makarts Modeller.

Din
Herman.

XLVIII.

[Wien] Mandag.

Kære Peter.

Hvor dit Brev gjorde mig glad. Det var helt dig, denne Benefice. Ja — jeg har Sympati for de energiske Folk og megen Sympati for energiske unge Damer. Hils Frøken B. meget fra mig og ønsk hende til Lykke. Fanfaren glædede mig, saa jeg lo — hvad forholdsvis sjældent hænder for mig Humorist.

Og dog er Livet i denne By skønt for den, som gider leve det. Jeg kørte igaar i Prateren. Det var Veir som i Mai, mild Vaarsol over den bladløse Skov. I Alléerne en ubeskrivelig Trængsel. Sex Vognrækker om Rotunden, Hof og Folk. Wien har mistet alt; men en forarmet Patricier mellem Stæder har denne Hovedstad i et decentraliseret Rige — en stakkels Torso, kastet hen midt i Europa — endnu alle Traditionerne. Hver Gadedreng ved, han er »Wiener«, hver Kvinde ved, hun har den Forpligtelse at

være saa smuk som muligt eller saa lidt hæslig ialfald. Og for den raffinerede har denne Verdensby, som dør, endnu *en* Charme: Dekadencens. Hver Kvinde længes, og hver Mand ser ud, som vilde han helst besidde dem alle — og gør, hvad han kan, for at opnaa det . . . efterhaanden.

Og *jeg* tilbringer Livet i fortvivlede Kampe med Sproget og — sjældnere — med Tanker. Jeg ser meget nyt og synes dog, jeg føler kun det gamle. Og med Angst siger jeg til mig selv: Og hvis den nu var omme, din Udvikling? Hvis du nu skulde de mange Aar leve med dette, paa disse Indtryk — og der var ikke mer Mulighed for at naa videre, gøre større Ting, gætte dybere?

Gode Gud — en saadan Elendighed. Hvad vilde hele mit Liv være, hvortil levet? hvis ikke en Dag et *stort* Værk blev født af saa mange Skæbner, noget Talent og saa megen Resignation.

Jeg tager i Sommer til et Bad for at skrive »Bernhard Hoff«. Jeg maa dykke ned i alle mine Ungdoms Indtryk og indsuge dem som en tørstig Svamp. Og Svampen maa atter gengive dem rensede og klargjorte. Det bliver et græs-

seligt Arbeide. Eders Historie og min med Eders. Saa mange Forhaabninger, saa mange Anstrængelser, saa mange Omskiftelser — saa megen Plathed siden, saa megen Løben ud i Sandet, saa megen Vænnen sig *til* Livet, »Vænnen fra« Idealerne, eller hvad du vil kalde dem, de *særlige* Haab, hver af os har næret.

Jeg havde tænkt mig mange Afslutninger paa »Bernhard Hoff«. Adskillige patetiske. Nu er han ikke patetisk. Han har haft Selskab, og det er meget sent. Rundt om tømte Flasker, Glas paa Borde, Glas paa Gulvet. Han er ene med en Ven.

Hvad tænker du paa? siger Vennen.

Bernhard Hoff ved Klaveret: Aa — egentlig ikke paa noget . . . Jeg lo for mig selv. Jeg tænkte paa, at da William Høg var stukket af, talte jeg om at reise til Sahara . . . Jeg reiste til Marienlyst . . . Godnat du . . . Hoff puster det ene Lys ud — De Mennesker er saamæn rigtig rare — og han pustede ind i det andet — og man har *en* Grund til at tage til takke med dem: man har dem ikke bedre . . .

Ende.

Naa — saadan kan man jo ikke dømme om det. Men Flid, vanvittig Flid skal jeg gøre mig.

Tak for, hvad du skrev om mine Artikler. Jeg skammer mig næsten over hver. Naar kommer den Tid, hvor jeg skriver godt? Et Par af mine Korrespondancer gør europæisk Runde — den om Bülow har jeg set en halv Snes Steder —, saa aandsfattigt er »Europa«! Det er Gud straffe mig baade til at le og til at græde over.

Vil du tage de 30 fra, kære Peter, og ellers bede Bing sende mig mine Penge den anden. Hørup gik ind paa, at jeg *i tre Maaneder intet skulde afdrage. Mind dem endelig* om det, min Søn. Endnu en Gang [Tak] for Brevet.

Hils Hvalpen

fra

Din Herman.

XLIX.

[Wien] Mandag.

Kære Peter.

Jeg har igaar faaet Pengene. Og takker. Da jeg faar Avisen mer end uregelmæssigt — gennem Ottesens —, ved jeg ikke, hvad der har været i og hvad ikke.

Jeg var idag hos Franzos til Middag. Han var meget net, men fandt vistnok ligesaa liden Smag i mig, som jeg i ham. Hos den danske Minister spiste jeg forleden i meget fint Selskab. Jeg fandt det morsommere, siden man dog idetmindste ikke talte om Ibsens »Gengangere«, men om det »græske Spørgsmaal« og »Decentralisationen« — to Ting, som er mig nyere.

Det »smertede« mig at se, at Edvard fandt min Artikel om Lindberg saa paafaldende affekteret. Jeg kan nu ikke gøre den Mand tilpas. Og skrive »let humoristisk« om Lindberg er ganske vist fristende — men endda!

Naa, hver Gang jeg skriver om Theater, viser

han mig tilrette — det er den ældres Ret, næsten hans Pligt.

Jeg har været meget medtaget igen — saa mine Noveller gaar kun langsomt. Og mine »Skriverier« forresten gør mig bestandig mer mismodig. Det synes mig, som om jeg havde mistet min Ungdoms Fortrin, og de bliver ikke erstattet af nyt og andet.

Undertiden, naar jeg læser »Politiken«, synes jeg ogsaa, jeg er saa langt, langt borte fra alt, hvad der bevæger Jer, at jeg næsten ikke vilde undres, om jeg en Dag vaagnede og talte selv et andet Sprog og forstod slet ikke Eders.

Hils Hvalpen.

Din Herman.

NB. Send mig dog »Unge Mennesker« og »Gammel Gæld« til Oversættelse.

L.

Prag.

Kære Peter.

Jeg overgiver denne Artikel til din specielle Godhed. Tryk den *strax*. Jeg har ikke *søgt* denne Leilighed til at vise mit »Sindelag«; Lykken har *bragt* den i dette Aktstykke, som har vakt min høieste Beundring. Det er endnu muligt at være »Hersker« — naar man blot er — Menneske. Franz Josef er maaske middelmaadig begavet; men han er et meget, meget betydeligt *Menneske*. Den danske Gesandt sagde til mig: Det er en Ynk at se denne ene pligttro, honnette og arbeidsomme Mand kæmpe Dag for Dag med dette Lands Slendrian.

Du skrev mig en Gang: »Det er nødigt at holde sammen. Saa kan vi jo ved Siden af drive vor Politik paa egen Haand«.

Dette Brev er »min Politik«. Jeg vilde *bede* dig optage det *strax*, selv om jeg ikke troede, at det for en Gangs Skyld ogsaa var Eders »Po-

litik«, hvad jeg her har skrevet. . . . Med Grev Knuth¹ har jeg ført en Brevvexling. Han er en fortræffelig Mand og har faaet lidt Klarhed over Sagen. Man tager mig for en Socialist, fordi »hin« Artikel har staaet i »Die Freiheit« i Oversættelse. Man holder mig nu i Opsigt. Men jeg *kan* ikke forlade Østrig paa den Maade; man vil — Gud straffe mig — hjemme tro, at jeg var blevet en Forbryder.

Optag nu denne Artikel; *og* — kære — send mig samme Dag, men *selv*, at det sker, *to* Exemplarer.

Jeg har endnu ikke, tror jeg, takket dig for dit Brev, som glædede mig saa meget.

— — —

Ved at læse »Politiken« faar jeg det Indtryk, at I mægter at fanatisere Mængden som Brahma Inderne. De fanatiske Abonnenter kaster sig *fri-villig* for Dampsporvognen for at skaffe Jer Seiren².

¹ Greve Joachim Knuth (død 1905), paa det Tidspunkt Danmarks Gesandt i Wien.

² I Sommeren 1886 førte »Politiken« en kraftig Kampagne mod den to Aar i Forvejen oprettede Dampsporvogn, som gik ad Strandvejen til Klampenborg, og som netop da forarsagede en Del Ulykkestilfælde.

Jeg sender imorgen »Burg II«. Det har varet
— nu er den halvskrevet.

Hils Frøken B., Hvalpen og No. 4¹. Jeg
skriver imorgen.

Din

Herman.

¹ 5: Herm. Bangs Husvært, Ottesen, Ejer af Studiestræde
Nr. 4, hvor Bang havde sin Lejlighed, som under hans Fra-
værelse beboedes af Peter Nansen.

LI.

Prag.

Kære Peter.

Hermed Valdemar¹.

Det synes nu sikkert, at han bliver Fyrste.

Jeg spørger derfor, om i saa Fald »Politiken«, der først har foreslaaet Europa denne Fyrste, ønsker en Korrespondent i Sofia i Anledning af Regeringstiltrædelse o. s. v. Jeg vil paatage mig Reisen, der i hvert Fald er halvveis tilbagelagt fra København at regne. Men jeg gør opmærksom paa, at Spøgen, som var god, ogsaa vilde blive dyr. Jeg fordrer nu, hvor jeg er klogere, alle mine Udgifter betalt — almindeligt beregnede Reiseudgifter, som jeg vedlægger med Hovedregninger — samt allerhøieste Honorar for hver Linie, jeg skriver.

Du vil forstaa, at Reisen ikke har megen Charme for mig. Du ved, at jeg af min Indtægt ved

¹ I Aug. 1886 blev Fyrst Alexander af Bulgarien afsat, og som hans Efterfølger var Prins Valdemar stærkt paa Tale. Bang skrev i den Anledning flere Korrespondancer til »Politiken«.

Turen dog intet faar tilovers. Jeg gør Spørgsmaalet, fordi det efter min Mening er Pligt, naar man som Journalist er i et Blads Brød, da at stille hos Kommandanten — beredt til mulig Tjeneste —, naar en Tromme røres.

Privat er jeg saare træt og saare, saare mismodig.

Herman.

LII.

Prag. Lørdag.

Forstaa, kære Peter, at det *kun* er til dig — og dig *privatissime* — at jeg skriver dette.

Sagen fortsætter sig smukt. Igaar modtog jeg Opfordring til at møde for Politiet. Jeg *blev taget i Forhør*, og mine Udsagn ført til Protokol. Forgæves protesterede jeg, og forgæves spurgte jeg, *hvorfor* man underkastede mig disse Pinligheder. Man gav mig intet Svar. Efter halvanden Times Krydsforhør, hvor man udspurgte mig om hele mit Liv, og hvor jeg maatte opgive alle mine Forbindelser — sendte man mig endelig bort. *Det eneste*, man kunde anføre imod mig var: at jeg i Wien var blevet en Værtinde 10 Gylden skyldig — hun har snydt mig for et Par Hundrede —!

Jeg anmodede disse Herrer om, hvis jeg skulde udvises, da at sige mig det strax. Man svarede mig: at naar jeg *ikke gjorde mig skyldig i noget*, kunde jeg *vel* blive. Man vilde have opgivet,

hvor ofte jeg modtog Penge, og hvilken *Dag* omtrentlig i Maaneden. Man tror, at jeg er Medlem af et hemmeligt socialistisk Selskab og modtager Penge for at agitere for dette Selskab.

I Maaneder har man nu omgivet mig med Politi. *Jeg vil ikke paa nogen Maade*, at du siger dette til nogen. Thi man har kun et eneste ud deraf, at man — Gud straffe mig — tilsist tror, jeg er blevet en Forbryder. Vi kender det med Røgen og Branden. Hvad mig angaar, vil jeg her søge at erfare, hvorvidt det efter østrigsk Lov er tilladt at »afhøre en Mand« uden at sige, hvorfor det sker, og hvorfor de hemmelige Angivelser sigter ham.

Historien begyndte pludselig for tre Maaneder siden. Siden da har man bevogtet alle mine Skridt og forsøgt at erfare om mig muligt og umuligt. Hvor saa lidt er at erfare, fordi intet sker.

Du kan forstaa, at jeg lider noget under dette. Meget svækker Livet. Min Evne til at lide har mit Liv endnu ikke formaaet at afstumpe — besynderligt nok, thi jeg har saamæn lidt saa meget, at jeg snart maatte være blevet tykhudet.

Men fra hvem gaar dette ud? *Hvem* er det, som paany rører sig? Der er saa meget dunkelt

i disse siste otte Maaneders Historie. »Hvem«et er det største og gaadefuldeste Spørgsmaal.

Hvis man skulde udvise mig herfra, vil jeg ikke hvile, før jeg har Opklaring i mine Hænder. Foreløbig vil jeg tie.

Vi lever i Tider, hvor »Retten« dør en stille Død Dag for Dag. Hver Gang jeg tænker paa, hvorledes alt, hvad Menneskene havde erobret i de siste hundrede Aar, Dag for Dag visner i vore Hænder — kunde jeg græde.

Men *skriver* jeg paa mine Noveller, fletter jeg Humorens bittreste, men latterligste Kranse om de sørgelige Skæbner. Jeg har i »Ved Veien« skildret en Ægtemand, som vil vække din Beundring. Han er det sandeste, jeg hidtil har gjort, og fuldkommen humoristisk i sin Græselighed.

»Ved Veien« vil vist gøre frygtelig Skandale. Efter Markedet gaar Mand — Kone og Elsker hjem over Kirkegaarden. Manden gaar iforveien og »gik og slog ud med Armene, som om han jagede Høns op under Buskene«. Bagefter gaar Konen (hun elsker, men »falder« ikke) og læser paa Ligstenene: »Kærlighed er Lovens Fylde« o. s. v.

Da de saa kommer ud, trækker Manden El-

skeren til Side: Det er s'gu en Skandale, siger han — jeg havde s'gu ikke troet det muligt . . .; *han har gaaet og jaget Elskende op!*

Du vil vel synes, det er »raat« — men Scenen er det bedste, jeg nogentid har gjort, og skrevet med en Ro, som forbløffer.

I den Bog er »Indeklemthed« forbi. *De* Folk ta'er, hvad de kan faa. Kun Heltinden — min Mor — bevarer sig ren og ender sit Liv med at spørge: *hvorfor* hun er forblevet det?

Lev vel.

Din

Herman.

LIII.

Prag.

Kære Peter.

Hermed sender jeg i Korsbaand: »Ved Veien«s
5 Kap.

Læs det og skriv. Jeg ved, at de første otte Sider er mislykket og anstrængt skrevet. Men ellers har jeg *haabet*, at det var dansk og godt. Aa — men, du gode Gud — maaske er det rent skidt.

I sjette Kapitel dør hun. I syvende fyldes den tomme Plads langsomt ud. Undertiden forekommer det mig, at der i denne stille Fortælling hviler noget af den larmløse Fortvivlethed, som saadan rigtig sidder som Marv i dette glade Livs mindste Knogler.

Jeg har villet skrive Fortællingen glad som *hele* Karussellen — trøstløs som hvert enkelt Liv. Men hvad nytter det, hvad jeg har villet?

Lever dette? Kender du disse Mennesker? Og er det Skæbner, som afspilles *der* »ved Veien«,

paa denne Plet af Jorden? Er det lykkedes mig at være fordringsløs som Sceneriet? *Det* ialfald kan du nu dømme om — selv om først det siste Kapitel i al sin »glade« Overgivenhed med Louise Ældst og »Ligstens-Køben« og Enkemands Reise til København lader Fortællingens »Teknik« vise sig. En trøstløs Arkitektur. Melodien: »Den enes Død« —

Naa — hvorfor snakke. Jeg ved jo, dine Øine vil læse venligt — med venlig Bekymring. Lige saa vist som du, naar du har læst, vil sige mig din Mening uden Omsvøb.

Jeg har ikke læst Korrektur. Saa Trykfeils-Raseriet — spar for en Anden.

Din Herman.

Hils Hvalpen.

LIV.

Prag.

Hvis jeg vilde sige, at jeg var meget opbygget, kære Peter, af din Taushed, vilde jeg lyve. Jeg sendte »Ved Veien« afsted idag for en Uge siden — og du ved, at jeg kan taale enhver Sandhed, at jeg er vant til kun at voxe under Slag. Men Venten fortærer mig.

Om du vidste, hvor tit jeg i disse to Dage har sagt til mig selv: Altsaa er det ganske slet — siden han ikke skriver, og atter er min egen Bevidsthed, som maaske bedrager mig, vaagnet og har sagt: Nei — slet *er* det ikke. Jeg *har* lukket noget af dette forfærdelige Smaaliv inde i denne Skildring.

Og paany har jeg sagt: Men saa vilde han jo skrive. Blot to Ord — paa et Brevkort — at det ikke var helt forfeilet — at han havde let en Smule — hvilke Feilene var . . .

Men slet ingen Ting.

Alt det har jeg tænkt, saadan som den en-

somme tænker det, rullende det frem og tilbage i endeløse Tvivl. Saadan som man grubler, naar man sidder ude, i Fremmedland, og sender Bud hjem og faar ikke mer Svar, end om man var død — og de var døde.

Jeg ved jo, hvormeget du har at gøre. Og til daglig tænker jeg ikke en Gang paa, at du skulde kunne sende Breve. Men nu, syntes jeg, kunde du finde et lille Minut til at skrive mig til. Jeg ved jo allerede af din Taushed, at du *ikke* synes om det. Saa du kan jo roligt skrive dine Anker. Men blot, at jeg ved, du har læst.

Hils Hvalpen.

Herman.

LV.

Prag. Søndag.

Kære Peter.

Uendelig glædede mig dit Brev. Jeg havde ventet det saa angst, og nu, hvor det kom, var jeg nær ved at vande en Høne.

Naturligvis er denne Huus¹ en gruelig »tynd« Herre. Men, I Guder, jeg har interesseret mig *saa* lidt for den Sjæl. Naar han tager Forlovelsen »tragisk« — eller *jeg* —, da er det vel, fordi i hans Replikker *der* noget af *min* Anger og gamle Lidelse ligger. At *hun* siger »Stakkels Huus — hvad De har lidt« . . . tror jeg, er rigtigt: hun, den »elskende Kvinde«, siger sligt. *Hun* føler det naturligvis med ægte Ulogik kun som en Lidelse for ham, den Genstand. Jeg er ganske enig med dig i, at han er Skam nok kommet over det.

Du ved, at jeg egentlig ikke bilder mig saa meget ind af min Humor. Jeg ved jo aldrig,

¹ En af Hovedpersonerne i »Ved Vejen«.

hvad der *er* morsomt og hvad ikke. At det *ofte* synes Farce for Jer andre, undrer mig ikke, *mig* er det altid Farce. Men for saadanne rent ydre Ting som altfor mange Gentagelser skal jeg se at vogte mig. — Ja — *Stilen*, min kære! *Der* har vi Skandalen. Jeg lærer saagu aldrig at skrive. Jeg skriver jo endnu i Forskriftbog som de otte Aars Unger. »Impressionistisk« er netop Ordet. Jeg anstrænger mig vildt for at faa Indtrykket, hvert *enkelt* Indtryk klart og nøie og karakterfuldt, og saa tænker jeg aldrig paa Helheden — og *Stilen* springer i tusind Stumper og er saa usammenhængende og saa haard som en Stenbro. Græsseligt at tænke sig.

Panoramabillederne behøver ikke at synes *dig* skønne og yndige. *Hun* finder dem yndige. Og *min* Bemærkning, »at de ikke var daarlige«, er simpelt hen idiotisk. Fire Mennesker har nu læst »Ved Veien«. En saadan Enighed hos fire saa forskellige Individuer er sjælden. Vilhelm Møller skrev paa et Brevkort det samme som du: *Stilen* — abrupt; Humor *lidt* for farcemæssig paa sine Steder; Elskeren en dvask og u[be]tydelig Herre.

Sum: mit bedste Arbeide.

Kun i *et* er I mærkeligt uenige. Han skriver:

»allerbedst er Agnes Linde. *Der* har De fat i levende Liv«.

Andreas Schou¹ sendte mig et Lykønskingsbrev — hvad den Mand ei pleier: Han turde vel ogsaa privat takke mig for en Bog, som havde gjort ham saa megen Glæde. Stilen for abrupt. Venter Sukces. Schiøtt² gaar naturligvis høit. Han taler om Steder, som ikke kan tænkes bedre — aa, du, man kan *tænke* sig sine Ting uendeligt bedre —, og finder Lighed med »Et Menneskeliv«³. Sum: mit bedste Arbeide.

Store Gud, og hvilke græsselige Feil har det ikke. Kommer nogensinde den Tid, hvor man skriver et virkeligt Værk — et Værk for Literaturen. Hvortil lever jeg ellers? Naa — »Ved Veien« er et Fremskridt. Men *Maalet* — det er saa temmelig paa Afstand.

— — — Jeg sendte iaftes to Artikler. Glemte Overskrift over den ene: »Burg IV. Charlotte Wolter«⁴. Jeg sendte saa en lille »Bismarcker«, da

¹ Herm. Bangs daværende Forlægger (død 1889).

² Julius Schiøtt, senere Direktør for Zoologisk Have (død 1910), dengang Redaktør af Ugebladet »Nordstjernen«.

³ Roman af Maupassant, som Schiøtt havde oversat.

⁴ Berømt tysk Skuespillerinde, dengang ansat ved Burgteatret i Wien.

jeg havde læst dit Brev. Han er mit Speciale. Ja — jeg skriver jo gerne om »Politik« — men jeg synes altid, det er *for* dumt, hvad jeg laver. Ligesom naar jeg er humoristisk. Men Bismarck forstaar jeg og følger nøie. Naar »Bernhard Hoff« er udkommen og læst, vil jeg ogsaa skrive en lang og meget afgørende Artikel-Række: Danmark—Tyskland. — — —

Hils Hvalpen, Frøken B. og Husnumret.

Hvor er Blad¹? »Et Besøg« er nu refuseret af tre Theatre. Nu gaar det til Augsburg. *Det* er et Land — hvad Kunst betræffer. Ustyrligt.

Din Herman.

¹ Valdemar Blad. Hørte til Bangs Ungdomskreds; nu Forretningsmand i England.

LVI.

Prag. Tirsdag [Okt. 1886].

Kære Peter.

Her en helt lille Artikel. Men, kæreste Ven, skal saadan noget have Spor af Nytte, *kan* det ikke vente en Uge. Enten *strax* eller slet *ikke*. Thi Begivenhederne er for hurtige. Skriv mig, om I vil have disse Artikler eller ei. Men trykkes *hastigt* maa de.

Henrivende er Esmanns »I Stiftelsen«¹. Det vil sige Datteren og den storartede Gamle. Megen Sans for Scenens Komik viser Chokoladescenen — noget paa Livets Bekostning. Den Gamle er saa fuldkommen, at denne ene Tegning stiller Esmann blandt vor Literaturs største Kunstnere. Det vil nu være hans Opgave at vise sit Talents Omfang og Styrke ved at vise os sine levende, men stillesiddende Skikkelser i Konflikters Bevægelse. Han bør ikke frygte. Talentet

¹ To smaa Skuespil af Esmann, »I Stiftelsen« og »Pebersvendene«, udkom i Okt. 1886.

har en utrolig Bæreevne — som Fordringer til det og de store Opgaver bestandig styrker.

»Pebersvendene« er mig en fadere Mad. Doktoren er fin som et aandfuldt malt Portræt — men den hele Historie virker som en Sjat Vand slaaet i Ansigtet. Tak ham for Bøgerne — jeg skriver selv en af Dagene.

Vil du gøre mig en stor Tjeneste: naar nu min Bog¹ udkommer, da oppe paa Kontoret, naar du gennemser Bladene, at klippe ud *hver* Kritik og slaa en Konvolut om — *strax*, at du ikke glemmer det.

Og *alle*. Det er for mig nu, hvor jeg for saa længe og maaske for altid bliver borte fra den Jord, hvorom jeg skriver, nødvendigt, at jeg hører hvert Ord om mit Arbeide. Tag intet Hensyn til, om jeg rakkes ned. Man lærer kun ved at se Sandheden i Øinene, selv om den er ublidt sagt. Og mest nu, hvor »Bernhard Hoff« er under Arbeide. Vil du ikke læse Korrektur? Da kan du ogsaa rette Smaating.

Din Herman.

¹ »Stille Eksistenser«, hvori »Ved Vejen« første Gang blev trykt.

LVII.

Prag. Fredag [22/10 1886].

Idag, kære Peter, udkommer min Bog hos Jer. Det er en underlig Tanke — her, hvor man er, helt ukendt og ene; *der*, hvor man er fjernt fra, at blive læst — maaske af en enkelt forstaaet. Jeg har læst i min Bog idag. Jeg er bange, at Slutningen af »Ved Veien« er urolig. Dog hører alle Scenerne i Dødsnatten til det betydeligste, jeg har skrevet, og synes navnlig Scenen i Præstegaarden mig grebet med rent ud illuderende Kraft.

Det gør mig ubeskrivelig ondt, at »Hendes Høihed« skal tynde og trykke ned en Bog, som ellers vilde — med alle Feil — være mig kær, som et Fremskridt er mig kært. »Hendes Høihed« taaler jeg ikke. Barndom og Slutning er gode, men indrammer kun et dødt Legeme. Hendes Afmagt til at føle er gledet bort under min Pen. Og Indtrykket er penibelt. Maaske vil Interiørets Karakter redde noget. Men Kunstneren i mig pines ved Historien, og de »kære Venner« vil

benytte Kritik mod denne Fortælling til at slaa »Ved Veien« ned. »Enkens Søn« er smuk i al Simpelhed.

... Kære Peter, jeg har en Bøn til dig. Sæt *altid Lector* under mine »politiske« Artikler. *Tre Dage* var de siste Blade »opholdt« paa »Posthuset«. Og jeg har for Politiet maattet afgive en Erklæring, at jeg aldrig skrev om Politik. Mig er det altsaa vigtigt ikke at se de velklingende Bogstaver »Herman Bang« under »Politik« — *Jer* kan det være det samme.

... Og vil du ikke paa *Mandag* tage *Wolter* eller ialfald i Ugen, som kommer. Det er, fordi man her (i Berlin) venter paa Artiklen til Oversættelse. Og selv om du ikke skulde finde den »yndig«, tør jeg vel paatage mig Ansvar for de Spalter. Der er desuden sikkert endnu i Krogene nogle enkelte, som gerne hører min Mening om et og andet, jeg forstaar mig paa, og ikke alene ønsker at læse, hvor mange Koleratilfælde, man lyver om i Szegedin. — Send mig Kritiker — selv de *værste* — alle.

Din

Herman.

LVIII.

Prag [Okt. 1886].

Kære Peter.

Bliv ikke vred over, at jeg endnu en Gang indskærper dig, at mit Navn aldrig sættes under Politik. En for os alle penibel Udvisning kan være den umiddelbare Følge.

Denne Artikel vil — tagen strax — gøre Europa-Runde!!!

Jeg modtog idag fra Forlæggeren et Hefte af — »Norden«¹. — — —

Naar du en Gang skriver min Historie, da glem ikke at fortælle, at jeg, som har samlet Sverig sammen med os andre efter første fattig Evne; som i »Nationaltidende« førte *de* unge Svenske ind i Danmark, som knap kunde finde

¹ »Norden, illustreret skandinavisk Revue« begyndte i Okt. 1886 at udkomme paa Ernst Bojesens Forlag. I første Hefte fandtes paa en Dobbeltside afbildet en stor Skaal, fyldt med Visitkort med Navnene paa kendte nordiske Forfattere og Kunstnere; Herm. Bangs Navn var ikke medtaget.

Forlag i Sverig; som har bereist det *hele* Norden og — skrevet Indbydelserne til et Foretagende, Bojesen aldrig har nægtet var min Idé . . . at jeg ikke turde findes paa den berømte »Skaal«, hvor saa betydelige, for nordisk Aandsliv *saa* afgørende Navne findes, at Gud *maaske* kender dem, *jeg* ikke. Idag har jeg tænkt en Smule paa alt dette. Imorgen har jeg begravet det. Men til *Schorer* kan jeg dog — som lovet — ikke godt sende det Hefte. Han vilde dog faa et falsk Begreb om, hvad *min* Ungdom har betydet i Danmark og Norden.

Enfin — mon cher — man vil ikke *saa* let slette ud af Literaturhistorien: »Haabløse« — »Fædra« — »Ved Veien« —, som man har arrangeret mig ud af dette »Salatfad«. Og hvad har *jeg* vel at sige, naar Strindberg ikke er der. — — —

Herman.

LIX.

Prag. Søndag.

Kære Don.

Jeg er idag blevet uendelig glædet ved en Kritik i et norsk Blad, som — *Hans Jæger*¹ er Forfatteren — skriver, at jeg er den danske Mellemtung af Dilling² og John Paulsen³. Jeg er saa nedslaaet, som jeg var efter Salomons Ulykke⁴. Jeg havde saa lykkeligt Mod paa »Bernhard H« — i Følelse af »Ved Veien«s Fremskridt. Men den Jord, jeg igen har fundet, har gjort det af med mig. Hvorfor skal jeg leve, jeg som altid er lige »kraftløs og usund«. Et Menneske, der »maaske vil *noget* mere end

¹ Vistnok Forveksling med den norske Litteraturhistoriker Henrik Jæger (død 1895), som paa den Tid var Litteraturanmelder i forskellige norske Blade.

² Lars Dilling, norsk Forfatter (død 1887).

³ Norsk Forfatter.

⁴ I Dec. 1883 havde Bangs daværende Forlag, Firmaet »Salomon & Riemenschneider«s opsigtsvækkende Krak fundet Sted, foranlediget ved et af Riemenschneider udført Falskmøntneri.

Dilling«. Jeg vilde være *den* taknemlig, som slog mig for Panden, saa jeg laa der — uendelig taknemlig. Saa kunde man da ialfald blive glemt og havde ikke nødtigt hvert Aar at skrive en Bog og vække Falkmans og »Avisen«s »Medfølelse«¹.

Naa — hvorfor plage dig med min Lidelse? Det er saavist ikke Nytte til.

Spørg Esmann, om han ikke kunde skrive en Kritik og sende Varburg i Göteborg. Han tog den vist. Og Esmann kunde gerne gøre mig den Tjeneste — *af Hensyn til Salget*. Thi det vilde være meget slemt, om jeg *sank* pr. Ark — og det er der Udsigt til. Saa hjælper dog alle Bække til at *afsætte*. Jeg skal saa gerne gøre Gengæld, kan du sige. Jeg vil jo ikke, han skal skrive noget op i Himlen. Han kan jo læse lidt i »Haabløse« og »Fædra«s siste Del og »Excentriske« og »Stille« og saa skrive, hvad der falder ham ind — om den danske John Paulsen.

Herman.

¹ Falkman havde anmeldt »Stille Eksistenser« i »Nationaltidende«. I »Avisen« var den blevet behandlet som en ganske ubetydelig Bog.

LX.

Prag.

Kære Don.

Jeg havde først tænkt at sende dig *alt*, hvad »Ved Veien« vilde føde af Brevskaber — men det er unødigt. Jeg vil kun sende dit Arkiv det vigtigste.

Indlagte er i sin Sandhed foreløbig det mest talende. »Deres næste Bog maa være en fuld Sukces — ellers er Slaget tabt«.

Jeg ved det selv. Og denne Bog skal skrives paa Arkbetaling.

Sammenlign en Gang en af de Ældres Stilling med min: Schandorf eller Topsøe. De er gaaet fra Bog til Bog som »større«.

Jeg har skrevet: »Slægterne« — »Fædra« — »Vidunderbarnet« — »Ved Veien« . . . og hvis jeg vilde sammenligne mig (udenfor *deres* Kreds, som finder mig »selvfølgelig« ligesaa god, men ikke *siger* det tit nok) med Topsøe, hvis bedste Bog var »Nutidsbilleder« — vilde jeg blive grint ud.

C'est ça. Og Grunden er saa let at se: Naar et norsk Høireblad igaar kalder mig en Mellemting af Dilling-Paulsen, og et norsk Venstreblad benævner mig »Skolens utaaleligste Middelmaadighed« — da er dette muligt, og *kun* muligt, fordi vort Led af Forfattere ikke gaar gennem trykt og tyndt for at rose hinanden . . . hvad der er nødvendigt. Jeg har ingen haft, til Dato *ingen*, som har sagt paa trykt, hvad »Slægterne« var; »Fædra« blev en stor Ridikulitet, og »Ved Veien« er — »et Løfte«. Hvilken Forskel paa den Erik Skram, der skrev »Gertrude« for ti Aar siden og siden da . . . har været »Tizians Søn«. Trøst mig ikke med, at »Fremtiden« vil blive en anden. Vor Tid har kun en Nutid, som skyller bort Fortiden og sluger alt i Nuet.

»Den næste Bog maa være en fuld Sukces«.

Vi ser paa Nederlagene: »Slægterne« og »Fædra« og »De Excentriske« og »Ved Veien«. Vi tænker paa de tusinde kritiske Artikler om Theater, om Bøger, og vi siger med Andreas¹ — for Ret har han: For ellers er Slaget tabt.

Det vil sige: ned paa de femti pr. Ark, du

¹ Andreas Schou.

Gamle — *der*, hvor din Aandsfrænde John P. sidder og kvidrer paa en tør Pind.

Tro nu ikke, at jeg ikke var taknemlig for E. B.'s Anmeldelse. Nærmest beundrer jeg *dens* Velvilie, som jeg aarevis har gjort alt for at fortrænge. Men se Sagen fra »Salgs-Synspunkt« f. Ex. Eller hvis *du* skulde have skrevet — vilde du da ikke med *helt* de samme Ord have ordnet Lysforholdene paa en anden Maade. Om sin Generations Bøger skriver man ubevidst som Købmanden, der ordner en Vinduesudstilling.

Adieu, cher. Og tro, at jeg føler mig meget lykkelig, at jeg har uendeligt Haab til Fremtiden, og at jeg tror saa saare paa »den fulde Sukces«. Hvis ikke bogstavelig Sult og Kulde lurede paa hver ørkesløs Dag, vilde jeg lægge Hænderne i Skødet, og efter at have fældet en medlidende Taare over mig selv — vilde jeg drikke Cognac, til jeg laa der — eller dog hellere Portvin.

Andreas har megen Ret, at »Dagbladet« var det bedste, Falkman det ringeste. Det har jeg syntes hele Tiden.

Din
Herman.

LXI.

Prag. Tirsdag [28/11 1886].

Tak for dit Brev, kære Peter, det glædede mig saa meget midt under alt. Din »Farce-Digter«-Virksomhed kan jeg levende forestille mig¹. Jeg tror selv, at det i den Branche mest kommer an paa »det første Skridt« — som maa være det ene, glade Spring ud i »le ridicule«. Kunde jeg blot skrive Farcer. Jeg er ret plaget af Sorg for Udkommet. Som du begriber, gaar »Bernhard Hoff« saa saare langsomt — og *det* er jo dog min Hovedindtægt. Til idag, den 23., er min hele Maanedssindtægt 91 Gylden, og Gylden gælder som Kroner. Det er jo ikke saa meget, og du kan tro, jeg har lært at »slaa mægtigt af«. De fleste Dage gaar jeg slet ikke ud, ellers kun i en Kafé. Enfin — c'est la vie, ça.

¹ En Farce, »Pr. Kongebrev«, af Peter Nansen og Charles Kjerulf blev d. 24. Okt. 1886 opført paa Kasino.

Var det ikke muligt, at jeg nu i denne Tid kunde anmelde et Par Bøger i »Politiken« af dem, ingen bryder sig om. For mig var det altid et Gode, og det med Afsending er ikke saa omstændeligt, som du maaske tror. Naar du blot tog dem med hjem, sendte Ottesen dem sikkert under et Korsbaand samme Dag. Saadan de tredie Rangs Bøger. Eller de *svenske*.

Ja — havde jeg blot en Oversættelse, men Forlæggerne er for forsigtige i disse Tider.

Schou sender mig 35 Kroner for hvert færdigt Ark. Men du kan nok forstaa, at jeg jo egenlig endnu er træt af »Ved Veien«, og de første Ark af en stor Roman er jo svært skrevet.

Ja — de er *det*.

Hvorfor raader Edv. Brandes ikke Andersen¹ til at spille Freytags »Journalister«? Jeg tror dog helt sikkert, det vilde blive en Sukces. Stykket har Gehalt, vilde more og kunde spilles (paa *hans* Manér) af Hr. Wulff².

Tænk saa paa det med Bøgerne . . .

— — —

Hils, hvem der bryder sig om en Hilsen.

¹ Theodor Andersen, Dagmar-teatrets Direktør.

² Skuespiller Carl Wulff (død 1888).

Slynglerne paa Amalievej¹ skal du ikke hilse.
De besvarer ikke mine Breve. Og Digteren
Esmann ikke heller.

Din
Herman.

¹ Vistnok Otto Larssen og Immanuel Nansen.

LXII.

Prag. Søndag.

Tak for dit Brev, kære Peter. En lang Uge har jeg forgæves kæmpet med en smertelig og træt Modfaldenhed. Du kender mig, naar jeg ikke viger fra det Skrivebord, hvor jeg i otte Timer faar skrevet otte Linier. Impressionistisk, prikket — som Sprog og Tanke nu ligger for mig, kæmper jeg fortvivlet for at komme til større Ro, Baarethed i Foredraget og Fylde. Gode Gud — at dette er Livet. Alle disse Lidelser og saa læses en Gang, *en* Gang, og stilles paa Hylde og være glemt 3: gemt i en Literaturhistorie. Jeg læste igaar J. P. J.'s Bog¹. Der staar etsteds noget om, at maaske vil om »mange, mange Aar to Studenter synge min Sang, mens de ser ud over Sundet«. Jeg havde saadan Lyst til at smile ad den Sjæl. Hvis dansk Sprog existerer om »mange, mange Aar« — vil »to Studenter« have andet at synge.

¹ »Digte og Udkast«, udkommet Okt. 1886.

Ikke en Gang *hans* Vers vil de synge. Men saa er det hele i Grunden *for* idiotisk. Og tyve Gange om Dagen siger jeg til mig selv: *Lev*, mens du lever. *Gavn* det Liv, som fortsættes. Efterslægtens *Gerninger* voxer paa vore. Altsaa *gør* noget. Og jeg *vilde* maaske, *om jeg ikke stod i alle Handlingens Meninger saa fjernt fra Jer* — kun i *et* er jeg Jer nær, i Forsvars-sagen. Ellers — naa, Gud hjælpe os. Nu bliver jeg i Fremmedland og »digter«. Maalende mig hver Dag med saare ringe Sjæle og findende mig . . . ringere end de.

»Bernhard« voxer i mit Hoved. Om jeg kunde skrive den. Stoffet er saa stort, at mit flittige Talent — lykkelige: du har et »flittigt Talent« — summer rundt som en Bi om et Bjerg. Men Arbeidet *skal* gøres. Det ligger for mig som noget saa forskrækkeligt, at jeg er syg hver Morgen, naar jeg ser mit Skrivebord. Men de store Scener staar for mig saa klart, at jeg *maa* frem til dem. Bogens Kulmination en Aften i »Victoriatheatret«. Københavns Kommune har givet Middag for en Kongres. Kjoleklædte, med Ordner og Stjerner, kommer Medlemmerne fra Middagen og sidder i Balkonen — man har spist i Glasgalleri ved Havnen og

drukket for Verdensstaden København. Der er alt, hvad vi har af Aktier og Guld. Med Kongefamilien i Spidsen i Stuktheatret. Det *aabnes* — med »Prinsessen af Bagdad«. Beruste, forslugne, sitrende ser de Louise Holst¹ vælte sine Arme i Lionnes Guld. Det skal være, som fik de alle Gaasekød over deres hele Sjæl ved at se paa — de Regnepenge, hun vælter ud . . . I det Theater, bygget for Vexler, drevet for falske Vexler.

Kunde jeg *en* Gang i mit Liv naa min Tanke. Og ikke blot gribe efter den med Fingrene. Jeg vilde gerne skrive paa denne Bog ti Aar for at mætte hver Stemning med det yderste af min Evne. Men — du gode Gud — man faar 80 for Arket. Det vil sige: *jeg* faar 40. Undertiden siger jeg: Staten kunde give mig lidt. Jeg synes, jeg ser det falde min Ven, Staten, ind.

Bogen er to Dele. I. Regn af Guld. II. Regn af Aske.

Store Ord og — fedt Flæsk.

— — —

Læst haver jeg »Stuckenbergs Digte«. Det

¹ Kendt københavnsk Skuespillerinde (død 1883).

er en sjælden Poesi. Fyldig og original. Den Sjæl vil som Tyrtaios i »Kampen« mægtigt hjælpe Frihedens hellige Sag: »Spring ud, du lille Danmark«. Af J. P. J.'s Bog finder jeg alt det stort, som jeg kan forstaa. Men en større Part forsvinder for min Per-Eriksens-Evne i Egne, hvor jeg ikke har Forstaaelsens Fodfæste. »De faa udvalgte« vil sandsynligvis finde disse »Farvemonstrer« sublime.

Din
Herman.

LXIII.

Prag.

Kære Peter.

Hermed sender jeg dig en aktuel Artikel: »*Tysklands Deficit*«, som, saa liden den er, har kostet mig meget Arbeide. Kunde den ikke som virkelig Aktualitet — men for Jer eksisterer ingen Aktualitet hinsides Valbybakke; frygteligt vil Kanoner og sociale Storme vække Jer en skøn Dag — gaa paa strax paa Tirsdag? Desuden som Pendant til »*Deficit*«: »*Rustning og Fæstning*«, et lille Tendensstykke af »*Echo*«, samt Mosaik. Naar jeg arbeidede i en noget inderligere og mere organisk Forbindelse med den ærede Redaktion, kunde jeg maaske paa et og andet Punkt endnu yde ret god Assistance — men det er for løst nu. Enfin — det er jo mig det samme. Jeg læser »*Politiken*« fra Hovedet til Halen og siger til mig selv, at det er en fortræffelig Avis og ikke — mit Ideal af en Avis. Men, Herre, min Fader — hvor naar vi Idealet.

Din

Herman.

LXIV.

Prag. Tirsdag [7/12 1886].

Kære Peter.

Hermed en Artikel, som maa optages *strax*. Som jeg *fordrer* optaget *strax*. Jeg ved vel, at I, som er saa »skeptiske«, vil finde et eller andet »stærkt« Ord — men jeg kan sige Jer, jeg, som lever i Europa, at det nu ikke gælder en Grundlov, som jeg finder miserabel, Frihed for et Folk, som endnu ikke var modent til Frihed — hvis et Folk nogensinde bliver modent dertil —, men det gælder hver Time Livet for dette Folk. Jeg — du *maa* tro det i dette Øieblik — er maaske bedre og dybere underrettet, end det synes. Jeg ved maaske mere. Jeg beder *nu* ikke mere. Jeg maa i denne Vinter før de frygteligste Afgørelser, Europa endnu har set, staa i saadan Forbindelse med et dansk Blad, at jeg kan gøre — min Pligt mod det Land, hvis Sprog jeg skriver, hvis Liv jeg har levet, og hvor min Slægt kan regnes op i Hundredaarene. Tre Dage har jeg været om denne lille Artikel. Der er intet overspændt deri — saalidt som i dette Brev.

Men du maa vise det til Hørup og sige ham, at jeg i alle Fald maa være *saa* forbunden med Redaktionen, at der *hver* Dag sendes mig et Exemplar af Avisen under Korsbaand. Jeg opfatter ikke Øieblikket saaledes, at det gælder om »en Skriven løs«. Gud give, at I vidste, foran hvilke Tider vi staar. Himlen give, at *det*, som truer, endnu var til at hindre. Vi har misbrugt de store Ord saaledes, at vi nu ingen har, og at maaske endog dette Brev blot vil faa dig og de andre til at smile.

Den, Guden vil fordærve, slaar han med Vantro.

Altsaa, kære Peter: et helt alvorligt Brev fra dig, om I ser Tingene som jeg. Om jeg — *som noget ogsaa for Bladet vigtigt* — hver Dag faar Bladet sendt.

Hvis vi er uenige om Stillingen, da kan jeg jo for at afbetale min Gæld skrive om nogle Mord; men Medarbejder er jeg ikke. Og Jer give de gode Magter, at I saa én Gang ud over Valby Bakke — Tiderne, hvori I er sat, og Pligterne, som de skænker Jer.

Din

Herman.

LXV.

Prag.

Kære Peter.

Jeg har søgt og søgt om en Maade, paa samme Tid vane-frembringende for Læserne og tvangfri for mig — at skrive kort om den store Verden, hvor snart det største Skuespil, et Par Hundredaar har set, skal spilles. Her er »en Dagbog«. Dens første Blad er skrevet om i mange, mange Timer. Jeg vilde skrive — og I vilde kassere mange af dem — et sligt Blad hver Dag; forsøgende at have et Øie paa hver Finger, gættende Bevægelserne; snart talende om en Mand; snart om et Forhold; snart om »meget« — snart om »intet«. Aldrig mer end en Spalte, ofte kun [en] halv. Tagende Hensyn til Eders Stilling vilde jeg forsøge at give i Vinterens Løb et Døgnbillede-Mosaik, der, saa regelløst og saa tilfældigt det kunde se ud . . . kunde forberede paa *den* Vaar, som vi oplever, naar det »bliver Pintse« igen.

Du maa tale med Hørup derom. Thi det er en »Rubrik«. Maaske vil I slet ikke have den. Isaafald er jeg ikke vred. Men Folk, skulde du dog sige din Redaktion, har oftest *staaet* sig ved mine »Rubrikker«. Og i Enkeltheder har *du* »main libre«.

Din
Herman.

LXVI.

Prag. Onsdag Nat. [Dec. 1886.].

Kære Peter.

Som det første Vers — saa det andet. Vedlagte vil give dig et Begreb om, hvordan min Stilling efter »Excentriske« og »Stille« er blevet. To saadanne Pyrrhusseire til, og min Rolle synes noget »afslidt«.

Lad os se: idag for *et Aar siden* trykte Schou uden at blinke »Franz Pander«. *Idag* læser han første Kapitel af den Roman, til hvilken jeg i disse to Bøger kun har dyppet min Pen, og . . . erklærer ikke at kunne forlægge denne Bog.

Lad strax være sagt, at jeg modtager hans Forslag — med hvilke Følelser er jo ligegyldigt. Man betaler saadanne »Løsepenge«, naar man er »Manden uden Position«.

Dernæst være tilføiet, at dette første Kapitel, Manden har læst, er just saa bredt — dimensionsmæssigt — som det første i »Ved Veien«,

og at det sikkert staar kunstnerisk fuldt paa Høide med Novellen. Om »en clef« kun dette: at Personerne med to Undtagelser (af Bipersoner) er *absolut* ukendelige, selv om f. Ex. du vilde kunne holde Øie med, hvem der var »ment«.

Men alt det nytter jo ikke. Hovedtingen er den: Schou censurerer mig for Fremtiden og siger: »Nei« og dikterer mig Stil. Da jeg for at leve maa betales arkvis, maa jeg lade mig censurere — og skrive »Ved Veien« om . . . paa en sælgelig femten-Arks Façon. Voilà tout.

For syv Aar siden trykte Schou mig uden at læse mig. At læse mine to siste Bøger faldt ham slet ikke ind — *det* er det store Udbytte, jeg har haft af »De Excentriske« og »Ved Veien«. I og for sig undrer det mig ikke. Saalænge »Meningsfæller« kan omtale mig som »Kristiania Dagblad«, saalænge maa jeg ogsaa lade mig censurere af Schou. Jeg har en saa uhyre Autoritet!!!

»Bernhard Hoff« var dybt inde i andet Kapitel af ti. Den voxede deiligt, og jeg *følte mig som i »Ved Veien« fuldt Herre over mig selv*. Den skulde have været ud paa min Fødselsdag — med dit Navn paa, et Ungdomsopgør — et Résumé af vort lille Slægtleds Feil. Jeg har saa

faa at tale med, og jeg sover saa slet, at jeg faar megen Tid til at drømme: jeg havde drømt saa mange smukke Ting om den Bog. Den var i fem Kapitler en Byggen op af »Victoria-Theatret« — og saa stigende i fem Kapitler, først en sagte Knagen og Ramlen, og saa Sammenstyrtningen — Ruinen. Der var nogle »sublime« Ting, et Par ialfald. Og hvad var der ikke for Interiører. Ogsaa en ung Mand, der dør — et Slags Symbol paa vore Feil, smukt tænkt og saa ganske tarveligt. Og hans Forældre vilde have ramt dybt nok.

Maaske vil du sige, at jeg jo kunde fordre et bestemt Svar af Schou om »Ja« uden Forbehold eller »Nei«, og saa ifald »Nei« forsøge en anden Forlægger. Men jeg har jo Kontrakt, og jeg tror, at den forpligter mig til at lade Schou læse alle Manuskripter, før jeg giver dem til en anden. Og selv om han opgav denne Fordring — skyldig er jeg nu ikke mer end de 80 Mark! —, hvor da tage en anden Forlægger? Hver anden vil sige som Schou: »Ja — men jeg maa læse dette Manuskript«; og jeg maa betales pr. Ark.

Jeg har derfor modtaget hans Forslag. Saa meget mer, som jeg i en Maaned er blevet

ladet uden Penge, og det nu er Vinter. Du vil sige, at dette ikke ligner mig. Maaske ikke. Men husk, at dette er skrevet i den siste Maaned i det siste Aar, før jeg gaar ind i de tredive. Saa er man tilbøielig til at holde Kontrakter og til at forsøge at resignere. Det var blot bedre, om det ikke var *saa*, at »Stofferne« ligger i Luften. En anden kan tage denne »Bernhard«, Historien om Københavns »Fortuna«, og det var jo trist. Men jeg maa jo leve — og se til at »styrke min Position, hvad den i høi Grad trænger til«. Jeg har nu forsøgt mange Midler til at styrke denne »trængende« Position. Naa . . . Fortæl Esmann om min glade Skæbne. Det er ikke alle, som har hans Lykke i Literaturen. Og han har dog ogsaa haft Lykke i Kærlighed. Skriv snart lidt til mig. Af Roen i dette Brev vil *du* kunne slutte dig til, hvorledes jeg er til Mode. Det er en ny — »Udvisning« og den værste.

Din Herman.

Svaret til Schou er afgaaet.

LXVII.

Prag. 3. Juledag 86.

Kære, gode Don.

Tak for dit Brev, som ikke gjorde mig glad. Hvor jeg, hvis jeg havde Penge, snart vilde staa for dig og saadan rigtig, paa min ufor-skammede Manér, trænge mig ind paa dig og maaske »hjælpe« dig »det lidt«, som den ene kan hjælpe den anden. At du ikke kan skrive Breve — dét forstaar jeg saa godt.

Der er nu paa Afstand, nu, hvor jeg ved slet ingen Ting og bare saa nænsomt tør gætte, kun ét, jeg vilde raade dig. Du skriver om dine Noveller. Nu gætter jeg af mit Kendskab til dig og til den hele Produktionsmaade i vor Generation, at du skriver om det ganske *nære*. Hvad man *altid* gør med Fare, og hvad *du* — endnu stedt midt i Oplevelsen — kun kan med stor Risiko. Kunstnerisk Risiko og Fare for aldrig at blive færdig: thi hver Dag bringer sit nye Stof og sit nye Lys for det Skete.

Men gaa *tilbage*, min egen Don: søg et fjernt Stof. Himlen kender den besynderlige kunstneriske Proces. Men nu som i »Ved Veien«. Er den ikke lykket, fordi den er øst af det direkte Liv, men af Livet paa den Afstand, at der i vor Erindring af ti Ansigter ligesom voxer sammen ét? Saaledes naar vi Gyldigheden i Billedet paa samme Tid som Roen. Og et saadant Arbeide, kære Peter, til hvilket du i Begyndelsen maatte tvinge dig, det vilde saa lidt efter lidt tage dig fangen og blive din hjælpende Ven — der førte dig fra det nære hjem til Aalborg eller Næstved. Ogsaa dér var Mennesker, som i sin Tid syntes dig værdt at skrive om. Og naar du da fra *det* Arbeide vender tilbage til — »Byen«, hvem ved da, om ikke Tiden og relativ Fjernhed langsomt har ført dig op paa en Høi, hvor du kan overse alt det, som nu forvirrer dig?

Det er mit Raad. Men vel ved jeg, at det er saa let at give Raad.

Tak for den deilige »Genstand« — den passer kun lidet rigtignok til mit Liv nu. Men andre Dage kunde jo komme. Juleaften her vil jeg ikke søge at beskrive dig; da *alt* udeblev, var der nemlig ingen Jul. Og det tog saa stærkt

paa mig, at jeg fik Krampe og tilbragte to Dage i Sengen under evindelige lange Opkastninger. Men alt det er for uinteressant.

Du skriver noget om, at *jeg* aldrig giver Svar paa Tiltale. Gode Gud — du spørger mig jo aldrig om noget, og jeg ved, Himlen straffe mig, heller ikke, hvad du skulde spørge om. Om Veiret og om min Mave. Denne frygtelige Mave, som melder sig med Kolik og hver Morgen er der for at fortælle mig om de nære, de forfærdelige Tredive.

Lev nu vel, kære Peter! Et lyst Nytaar for dig — et Nytaar, som fører fremad, selv om det sker gennem Kamp. Den Smerte, der tilføies os, er ikke Livets tungeste Byrde; tungere lægger sig en Dag paa vore Skuldre den Smerte, *vi* har tilføiet de andre . . .

Adieu, min Ven. Og tænk i det nye Aar en Gang imellem paa en af de Timer, da vi, sammen, følte os nær hinanden i den stille Sympati, som ikke er Livets lykkeligste Baand, men det varigste — desværre.

Din

Herman.

Kunde nu i de mange »Festdage« ikke »Wolter« flyve paa?

LXVIII.

Prag. Søndag.

Kære Peter.

En Evighed er det, siden jeg skrev. Det skyldes mit Humør, og mit Humør skyldes atter Schou. Jeg har ikke fundet det nødigt at forsøde din Hospitalstilværelse¹ yderligere med mine særdeles private Kvaler, der jo hovedsagelig kun gaar ud paa, at mine Indtægter er i saa rivende Synken, at ingen Besparelser kan følge dem. Alle mine Forsøg paa at aabne nye Afsætningskilder for mit Arbeide — slaas tilbage, og jeg kan snart ikke se hverken Vei eller Mulighed. Min eneste Glæde er min Bog. Om jeg kunde skrive den med lidt rigeligere Paalæg paa mit Brød og saaledes med stærkere Nerver, tror jeg, den vilde komme til at overraske Jer. Den skildrer vort elskede København med en

¹ I Begyndelsen af Aaret 1887 gjorde Peter Nansen, som paa det Tidspunkt aftjente sin Værnepligt, Tjeneste som Sygepasser paa Garnisons Sygehus i København.

bitter Lystighed, og sete Mennesker — som *dog* ikke præsenterer sig som Portrætter — føier sig villigt ind i Bogens »Idé«. Du vil faa se et Redaktionspersonale, som vil berede dig den lyse Glæde, og i det hele lykkes det mig vel at vise, hvorledes Kendemærkerne paa en Tid kan forfølges til de mindste Ting. I Løbet af Bogen haaber jeg at faa Billedet af vor By ret lyslevende. De uendelige Detailler springer daglig frem af mit Hoved.

Naar blot Bøf hang paa Træerne. Penge vil jeg slet ikke tale om.

— — —

Din
Herman.

LXIX.

Prag. Lørdag.

Kære Peter.

Du maa da tro, jeg er det største Asen under Solen. Som lader dig ligge af Lungebetændelse og ikke rører mig¹. Men først *igaar* fik jeg det at vide i et Brev fra Immanuel. Fru Ottesen havde skrevet, du laa af Forkølelse.

Jeg beder dig dog for Guds Skyld — skønt Hvalpen skriver, det er bedre — lade mig vide den rette Sammenhæng. Meget faa Ting, det maa du da vide, foruroliger mig saa meget som alt ulykkeligt, der tilstøder dig

Naa, Immanuel skrev, at det værste nu var ovre. Men en *stor*, stor Forsigtighed, bedste Don, fordrer din Rekonvalescents. Pas nu paa dig selv, hører du. Gud ved, hvor du ligger. De skriver »Hospitalet«, men det er vel Garnisonshospitalet, hvor ogsaa Otto² laa ifjor. Det

¹ I Foraaret 1887 laa Peter Nansen syg af Lungebetændelse paa Garnisons Sygehus.

² Otto Larssen.

er nu naturligvis en usund Rede, hvor al mulig og umulig Smitte sidder i Væggene.

Hvad skal jeg ellers skrive dig? Desværre — der er saa vist intet glædeligt. Schou tabte Taalmodigheden med min Bog — — —. Og den gik saa til Paul¹, der er meget opbygget og skrev, at det alt leverede — IV Kapitler af X! — stod fuldt ved Siden af »Ved Veien«.

Ja — min Ven — det vilde blive en »stor« Bog, denne, om ikke min Hjerne var meget syg. Min Indbildningskraft, som i *Bogen* feirer virkelige Triumfer, lader mig i *Livet* lide svært. Et evigt Forfølgelsesvanvid betager mig mer og mer. Og netop nu — hvor mit Talent kunde staa i sit fuldeste — og et *meget* rigt — Blomster, hæmmer det mig, truer mig og indjager mig Angst for Fremtiden.

Der er i »Stuk« henrivende Ting. Men om det vil lykkes mig endnu tre hele Maaneder at tøile min Hjerne til dette Arbeide — det er et stort, stort Spørgsmaal. Sandsynligt er, at jeg til første Oktober vender hjem for at forsøge, om et Ophold hjemme — nogle Maaneder — skulde virke mildnende paa de syge Forestil-

¹ Boghandler Paul Langhoff, Indehaver af det Schubtheske Forlag (død 1894).

linger. Men herom saa vel som om den hele Sygdom ikke et Ord til nogen. Jeg bader, spadserer og søger at sove. Thi jeg vilde give mit Liv for at se denne Bog lykket.

Naa — det er saamæn ogsaa muntre Ting at underholde en Rekonvalescent med. — — — Gud give, min egen Ven, at nu dette Brev maa træffe dig bedre, og naar du er blevet ganske rask, saa skriver du mig et Par Ord — ikke?

Hils Frøken B. fra

Din
Herman.

LXX.

Prag. Torsdag Aften.

Min kære Don.

*Saalænge siden jeg skrev. Grunden er egenlig saa simpel: der er intet, slet ikke det allerbitterste at skrive om. Mit Liv er min Bog. Med høi Pande de Par Dage, hvor jeg er i fuld Besiddelse af mit Talent; trist, pint, forfulgt af allehaande nervøse Anfald og Angster de Dage, hvor mit Hoved tvinger mig til delvis Uvirksomhed. Et Par Timer om Dagen kan jeg dog sædvanlig sætte mig i den Tilstand, som er nødvendig for at *se* og *gengive* de Scener, i hvilke min Bog afspilles. En Scenerække er Bogen. Hvad det koster for en Magt over det indre Syn saaledes at lade en hundrede Mennesker *leve* foran Læsernes Øine — naa, derom har ingen noget Begreb. Min Træthed er bagefter en Afmagtstilstand lig, og jeg tilbringer undertiden hele Timer i et Stumpsind, som er ulideligt.*

Hvorledes Bogen bliver, kan jeg jo alligevel ikke sige. Min Skyhed for »store Ord« og min Angst for at »blotte mig« vil skade Helhedsindtrykket af et Værk, som burde besidde nogen Pathos (i god Forstand) — men i Enkelthederne vilde det være dumt, om jeg nægtede, at jeg som Interiør-Maler (og det er jo en Række Interiørs, det Hele) ikke staar tilbage for nogen. Der er i disse Skildringer henrivende Ting . . . Men, men, men — det »store Drag«, det, som til syvende og sist løfter En op blandt de Udvalgte, *det* griber jeg *dog* næppe. Er det, fordi min Hjerne er for træt, mit Legeme for svagt; fordi jeg maa skrive for hurtigt, eller fordi jeg er blevet sky ved Kritik og Modgang; eller — fordi »den Udvalgte« har Geni, og jeg kun et til det yderste anspændt, men ogsaa med hundrede Feil behængt Talent? . . . Ja, du — det er vel det siste.

Men ikke desto mindre vil forhaabenlig i *vor* Literatur »Stuk« afgive et Bevis for »et ikke ringe Fremskridt hos den saa flittige Forfatter«.

— — —

Vilhelm Møller skrev mig idag, *naar* jeg kom hjem. Naa — Tid vil det tage. Og sandsyn-

ligvis sker det aldrig. Men hænge ved Jer derhjemme og hver Nat saa redeligt slide Jeres Brosten — *det* vil jeg vel gøre til min Død . . . Maatte den komme snart den »Døden«. Verden vil ikke blive en »Fjerlille« fattigere, og jeg vilde være til Ro.

Ved du, at jeg under Pennen haver et filosofisk Digt:

Mægtige Jord — du hellige!
Du det levende Støvs Ophav, Grav — og *Herre*.
Jord, Guddom, du eneste!

Det er saa dybt, at jeg undertiden ikke selv øiner Bunden. Men det gør ikke noget, da jeg ikke har i Sinde at plage nogen med at læse det. Idéen er stor nok og god nok — saadan et stort Taagebjerg, som Tanken aldrig klavrer op paa — med Evighedens Tanker, ubarmhjertige som de store Gletcheres bidende Is . . . Jeg skal dog ikke (da jeg kender din souveræne Ligegyldighed for »filosofiske« Fantasier) plage dig med mine gigantiske Rimerier, der er graciøse i Rytmerne som dansende Mammutdyr. — — —

Om du har en liden Stund en Gang, da lad mig se din Haandskrift — selv om det er paa

et Brevkort. To Gange har jeg bedt om Dramaet »Kærlighed«¹, men har det endnu ikke. Hils Frøken B. og dig selv fra

Din
Herman.

¹ Edvard Brandes' da lige udkomne Skuespil.

LXXI.

Prag. Torsdag 28. 4. 87.

Kære Peter. Tusind Tak for dit Brev. Ja — jeg tror, at dette er *blevet* det bedste. Du skal imidlertid, før vi to for bestandig afslutter dette Regnskab, vide det hele 3: ogsaa det Forsøg paa at udsætte dig for en Prøve, som jeg i sin Tid havde ønsket.

Det var ved Juletid omtrent, at et Brev fra dig ængstede mig meget. Det var forpint og uroligt, du. Jeg vidste ikke andet at gøre end — uden at give ham nogensomhelst videre Oplysninger — at spørge Edv. B., om det ikke var muligt for »Politiken«s Regning eller med Understøttelse af en Forlægger at lade dig gøre en Reise . . . Du ved, som i Romanerne: »De nye Indtryk« . . .

Meget kort efter hørte jeg saa, at din Reise var i Sygepasser-Uniformen. Enfin — det var det hele.

Men jeg vilde dog, du skulde vide det.

Ellers har jeg hverken hørt eller skrevet i den Sag. Ved jo vel, at Esmann finder det »dumt«. Men, min egen Don, Es finder saa urimeligt let dumt alt *det* — vi andre foretager os . . .

Ja — ved saadanne Leiligheder har vi alle, vi vantro, *dog* en Trang til at sige et: Ja — Gud give sin Lykke . . . Men naar vi saa ræsonnerer, siger vi: »Lykken« er til syvende og sist vor *Vilie* og, min kære Don, fremfor alt *den* Vilie, som vil indrette sig med den *mulige* Lykke, som vil erhverve Lykken gennem at resignere i meget. Thi enhver Følelse maa tages hen i Resignation. Vi kan altid tænke os, drømme os noget endnu inderligere end det, vi modtager — og *giver*. Men disse Drømme tør ikke *forstyrre* det, vi har. De tør kun tjene til langsomt at hæve, langsomt at fuldkommengøre vor Følelse — opad mod vor Drøm.

Lyder det som en Prædiken? Aa — alt sligt er saa dumt, naar det *skrives*. Og dog skriver jeg det, fordi jeg saa tit længes efter at *tale* med dig. Tænker du ogsaa en Gang imellem: Det var dog rart at tale med Bang . . .?

. . . Ellers er her intet at skrive. Sex lange Uger har Foraaret hindret mig i at skrive. Lang Tid, du, at sidde ørkesløs blandt fremmede.

Nu er det Sommer her. Ved Foden af »Vindbjergene« ligger den hele By i Sol og Blaalighed. Jeg passer mine Planter og mine to Fugle og ser aldrig nogen. Det eneste Menneske, jeg kendte, saa og levede med — Eisfeld¹ —, er nu reist for at tiltræde i Berlin, hvor han hører hjemme. Og andre kender jeg ikke. Det er i denne Ensomhed, jeg skulde forsøge at anstille Kraftprøven med mit Talent . . . Helt, helt, helt ene — det kan du vanskeligt forstaa, slet ikke at tale, slet ingen at hilse, at kende. Kun at se fremmede Huse, fremmede Ansigter og høre fremmede Ord.

Naa — undertiden snører sig det ganske Menneske ogsaa en Smule sammen . . . Du, om stor Forsagelse i Livet var nok til at skabe et stort Værk, da skrev vel egentlig jeg det.

Tænk dig et Nu tilbage — disse otte Aar

¹ Max Eisfeld, tysk Skuespiller, bl. a. ved Hofteatret i Meiningen.

tilbage. Da du saa mig første Gang og saa nu
. . . Det er gaaet ned ad Bakke, vilde de fleste
sige . . . Og dog *indad* er det vel gaaet opad.

— — —

Din Herman.

HERMAN BANGS VANDREAR

①
②

FORTALT I BREVE
TIL PETER NANSEN

MED EN INDLEDNING AF
PETER NANSEN
UDGIVET AF
LAURITZ NIELSEN

DAN 6 D BAN 4

K Ø B E N H A V N 1 9 1 8
HENRIK KOPPELS FORLAG

Handwritten marks or scribbles in the top left corner.

KØBENHAVN - GRÆBES BOGTRYKKERI

